

KROK

2015 1
ročník 12.

Kulturní Revue
Olomouckého Kraje

TÉMA ČÍSLA
LITERÁRNÍ ŽIVOT

Z OBSAHU

ANKETA / MALÝ, PALARČÍK, SWENEY,
TICHÁK

VŮNĚ KÁVY A KNIH

POETICKÝ FESTIVAL

ERICA PEDRETTI PROTI VÁLCE
A NACIONALISMU

SLAMMER JAN JÍLEK

KDYŽ AUTOR VYPRÁVÍ / STORYTELLING

ARTUM CENTRUM

ČTENÁŘI A KNIHOVNY / ŠUMPERK

FRANCOUZSKÉ KNIHOVNY
V OLOMOUCI A PROSTĚJOVĚ

PRVOREPUBLIKOVÝ TÝDEN KNIHY

WOLKERIANA

PŘÁTELÉ KE MNĚ CHODILI OTEVŘENÝM
OKNEM / V. PETR A J. GLIVICKÝ

AERONAUTIK O. F. VANĚK

MIROSLAV URBAN: KRESLÍM SI DÁL,
JAK SE DÁ

Svatý Dalík

výběr z díla

Vlastivědné muzeum v Olomouci
13. března - 31. května 2015

KROK Kulturní revue
Olomouckého kraje

Vydává Vědecká knihovna v Olomouci

Ročník 12., číslo 1,

vychází čtyřikrát ročně

Vedoucí redaktor:

Mgr. Lukáš Neumann, Ph.D.

Odpovědná redaktorka:

Mgr. Olga Chmelíčková

Redakční rada:

RNDr. Jitka Holásková

Mgr. Miloš Korhoň

Mgr. Nela Kvapilová

PhDr. Jindřich Garčíc

RNDr. Lenka Prucková

Mgr. Hana Jakůbková

PhDr. Marie Dokoupilová

Mgr. Lubor Maloň

Bc. Martina Buchtová

Adresa vydavatele a redakce:

Vědecká knihovna v Olomouci

Bezručova 3,779 11 Olomouc

tel.: 585 205 311

fax: 585 225 774

e-mail: redakce@vkol.cz

internet: www.vkol.cz/krok

facebook: <https://www.facebook.com/kulturnirevue>

IČO: 100625

Grafická úprava:

TRIFOX s.r.o.

Přetisková příprava:

TRIFOX s.r.o.

Tisk:

TRIFOX s. r. o.

Třebízského 1514/12, 787 01 Šumperk

ISSN:

1214-6420 (tištěná verze)

1214-648X (elektronická verze)

Registrace:

MK ČR E 6450

Uzávěrka čísla:

4. března 2015

OBSAH

Úvodník: Lukáš Neumann

TÉMA ČÍSLA: LITERÁRNÍ ŽIVOT

Anketa revue KROK / Jaký byl, je a bude „literární život“ na Olomoucku? (Radek Malý, Petr Palarčík, Matthew Sweney, Tomáš Tichák)	3
Poetický festival bez hranic (Petra Kožušnicková)	8
Vůně kávy a knih / Rozhovor s majitelkou kavárny Druhý domov Marcelou Tóthovou (Vendula Drozdová)	11
Nový prostor pro kulturu – ArtUm Centrum (P. Kožušnicková)	13
Když autor vypráví / Co to je storytelling, k čemu slouží a proč je na světě (Petr Pláteník)	15
Slammer Jan Jílek: Je pro mě důležité, aby texty neměly slabá místa (V. Drozdová)	19
Erica Pedretti proti válce a nacionalismu (P. Kožušnicková)	23
S Jakubem Kovaříkem o olomouckém literárním časopise Těžkoříct (Stanislav Černý)	28
Knihovna a čtenáři na Šumpersku / Rozhovor s ředitelkou Městské knihovny Šumperk Zdenkou Daňkovou (Richard Změlík)	31
Francouzské knihovny a čtenáři spolku Alliance française v Olomouci a Prostějově (Martin Kučera)	35
Mediátor / Vzpomínkový večer k nedožitým 70. narozeninám Milana Klimeše (P. Kožušnicková)	39
Wolkeriana / O Svatém Kopečku a spisovatelských ambicích básnickovy matky (František Všetíčka)	41
Prvorepubliková krize knihy a propagace knih v rámci Týdne knihy (Marta Koniřová)	45
Přátelé ke mně chodili otevřeným oknem / Korespondence Václava Petra Josefu Glivickému do Prostějova (Marie Dokoupilová)	48

VARIA

Aeronautik O. F. Vaněk / Vědec, publicista, konstruktér, religionista... (Lubomír Novotný)	54
Lidové zvyky severozápadního Slezska v průběhu církevního roku (březen – duben) (Bohumila Tinzová)	57
O sochaři Jaroslavu Přindišovi a jeho skromnosti (Bohumír Kolář)	61
Kreslím si dál, jak se dá... / Rozhovor s malířem a kreslířem Miroslavem Urbanem (L. Neumann)	63
KULTURNÍ ITINERÁŘ	
Rukověť návštěvníka kulturních událostí (duben 2015 – červen 2015)	67

Téma čísla 2/2015:

Války na Olomoucku a jejich dopad na každodenní život obyvatel

Foto na obálce revue: Jitka Maixnerová

Úvodník

Vážení čtenáři revue KROK, knihu dle osobního čtenářského vkusu, nálady či momentální pracovní nebo studijní potřeby vyhledáváme v podstatě kdykoliv během roku. Že bychom vás tedy chtěli „oslnit“ odkazem na „březen – měsíc knihy“? Ba ne: první číslo KROKu v roce 2015 nenahlíží na literární život v končinách Hané optikou knižní produkce a jmen-osobností s ní spjatých. Koneckonců, činíme tak na stránkách časopisu pravidelně (zvláště v KROKu 3/13 s tématem „Populární kultura“). Chtěli bychom vám nabídnout pohled za hranice tištěného nosiče a podívat se tak spíše na puls a tep uměleckých aktivit, které se kolem kultury na Olomoucku a okolí „točí“ a formují ji.

Prostřednictvím anketních dotazů, na něž odpovídali Radek Malý, Petr Palarčík (jehož fotky doprovázejí některé články tohoto čísla), Matthew Sweney a Tomáš Tichák, se dočtete o tom, že to s živým děním a frekvencí hodnotných kulturních akcí a počínů v ohnisku Hané nevypadá vůbec zle a že stále se najde mnoho nadšených mecenášů anebo oborových expertů z řad pracovníků muzeí, galerií či samotné Palackého univerzity, jejíž uměnovědné a obdobně humanitně zaměřené obory produkují nadšené studenty – ti všichni se podílejí na tom, že Olomouc je vnímána jako dýchající kulturní centrum.

V čísle naleznete informace o místech a lidech, kteří toto podhoubí tvoří – tedy o festivalu, kavárně nebo nově vzniknuvším uměleckém prostoru. Vzpomínkou na tučnější léta tištěných časopisů je rozhovor s redaktorem Těžkoříctu; o tom, čím je nyní divák živ a pobavován, vypovídají příspěvky o storytellingu a slam poetry. Ke čtenářské kultuře nedílně patří také servis knihoven; tento „hlas“ zastupuje Městská knihovna Šumperk. Erica Pedretti je autorkou, o níž se začínáme více dozvídat až v nynějším čase, přitom tato rodačka ze Šternberka si již dávno vydobyla věhlas mimo hranice země.

Článek o dvojici umělců, moderně by se řeklo s „intermediálním přesahem“, nedávno zesnulém Milanu Kli-mešovi a kreslíři Miroslavu Urbanovi, přibližuje nejen činorodé aktivity obou zmíněných, ale také činnost Muzea umění jakožto jednoho z nepostradatelných korálek celkové mozaiky kulturního ducha olomouckého. Historické „okénko“ obsahuje poutavý exkurs do meziválečných kulturních vztahů mezi ČSR a Francií, jež živně zakořenily i do půdy střední Moravy; v době krátce po první válce se dostavila „krize knihy“, a tak se můžeme blíže dozvědět o „manévrech“, s jejichž pomocí se nakladatelé a knihkupci usilovali vyrovnat s poklesem zájmu o koupi knih. Dvojici příspěvků vztahující se také k první polovině 20. století spojuje osobnost slavného básníka s iniciálami J. W.: v prvním sehrává hlavní roli Zdena Wolkerová, matka Jiřího Wolкера, která ve své memoárové tvorbě poskytuje cenné svědectví o básnickové životě; v tom druhém se o osudech Prostějovana Josefa Glivického, který odvedl na poli kultury mnoho záslužné práce, dozvídáme skrze korespondenci s nakladatelem Václavem Petrem, dvorním vydavatelem J. Wolкера.

Na samý závěr mi dovolu (a patrně by mi to dovolil i sám Matthew Sweney, „autor“ následujících řádků...) ocitovat z jedné anketní odpovědi: *„Přeju si, aby se moje holky zamilovaly, aby jim někdo zlomil srdce v parku, kde kvetou kaštany, s živou hudbou z hradeb a vůni vzdmuté řeky, hluboké a nebezpečné. To je život, ne ten na „ksichtbooku“ nebo chatroomu.“*

Ať už bude „nebezpečné“, nebo poklidné, redakce revue KROK vám přeje takové jaro, jaké si sami představujete.

Lukáš Neumann

Anketa revue KROK: Jaký byl, je a bude „literární život“ na Olomoucku?

Na dotazy odpovídali:

Radek Malý, básník expresionisticko-dekadentních kořenů, překladatel moderní německé a rakouské poezie, autor knížek pro děti. Vyučuje na katedře bohemistiky FF UPOL a na Literární akademii Josefa Škvoreckého v Praze;

Matthew Sweney působí na katedře anglistiky na FFUP, kde se zabývá překladovou poezií a tvůrčím psaním, přednáší o americké a anglo-irské literatuře a historii. Spoluorganizuje každoroční festival Ostrovy bez hranic/Islands without Borders;

Tomáš Tichák je redaktorem Listů, kulturně-sociálního časopisu, který od roku 2003 vychází s podtitulem Dvuměsíčník pro kulturu a dialog v Olomouci v Nakladatelství Burian a Tichák;

Petr Palarčík byl coby knižní grafik dlouhá léta spjatý s olomouckým nakladatelstvím Votobia. Mimoto je výtvarníkem, fotografem a básníkem, v současnosti redaktorem internetového poetického časopisu Herberk.

1. Lze souhlasit s tím, že v 90. letech i ještě na počátku tisíciletí byl u nás o dění v oblasti kultury větší zájem, doslova hlad i chuť? A to jak ze strany recipientů – čtenářů, návštěvníků výstav, performancí, autorských čtení – tak z druhé strany, tj. pořadatelů a účinkujících či vydavatelů, nakladatelů? Důvody tohoto ústupu jsou podle mého mínění logicky v prvé řadě pragmatické – obstarat finanční „injekci“ se stává obtížnější, za druhé je příčinou jakési „vycpění“ nadšení po v minulém režimu zakázaných aktivitách, či za třetí – kvůli neskutečně rychlému rozvoji technologických vymožeností se zájem publika značně roztránil a také jaksi „z pohodlně“ uzavřen do pohodlí domova, kam se lidé snaží spíše ukrýt než veřejně něco sdílet a podílet se na něčem.

Myslíte si, že toto lze říci i o dění v Olomouci? Je v porovnání s léty porevolučními a první dekadý po r. 2000 skutečně chudší? Jaké jsou pak vyhlídky do dalších let?

Radek Malý (RM): Nemyslím si, že by kulturní nabídka byla chudší. Možná je z výše zmíněných důvodů něčím konzervativnější, ale nadále platí a snad i platit bude, že dobrá kultura si do Olomouce cestu najde – hlavně proto, že je tu mladé studentské publikum, které po ní lační.

Poetry slam 2014, Čechy vs. Morava. Foto: Petr Palarčík.

Petr Palarčík (PP): Já si taky úplně nemyslím, že by kulturní dění v Olomouci bylo chudší. Ano, po roce 1990 tu byl velký zájem a chuť do nových aktivit, a ano, pragma vítězí a podpora kultury je čím dál menší. Ale lidé jsou pohodlní zhruba ve stejném procentu, vždy tu budou ti aktivní a ti, co se vezou, a naprosta většina těch, kterým stačí bulvár a telka.

Změnila se ale náplň a struktura akcí, přibýlo míst, kam lze za kulturou zajít, změnili jsme se my. Zatímco před 20 lety jsme chodili do Divadla hudby, Vlastivědného muzea (výstavy Galerie Votobia), do Galerie Caesar, do Ponorky či klubu Nausea, a to hlavně na výstavy, hudbu či divadelní a jiné performance, dnes je výběr kulturních lokalit podstatně širší. Kromě institucí se spousta věcí děje třeba i v prostorách „alternativních“ – v parcích, bytech, kavárnách, hospodách atd. – a ke jmenovaným aktivitám přibýly především literární akce. Díky boomu počítačové techniky a internetu máme mnohem větší možnosti, především komunikační.

Takže summa: vlastně myslím, že možností a samotných akcí je dnes více.

Tomáš Tichák (TT): Nejsem si jist, bylo-li to tak. Pro dobu těsně porevoluční bylo charakteristické na jedné straně otevření stavidel: vše do té doby zakázané, pronásledované bylo najednou snadno možné, během krátké doby vyšly ve velkých nákladech všechny knihy, které vyjít nesměly, v televizi se promítly zakázané filmy. Byla to radost, ale současně zahlcení trhu i pozornosti publika, najednou nastal útlum zájmu. A chyběla taky umělecká reflexe současnosti, to je pro euforické časy příznačné. Pro folkové zpěváky, malá divadla i umělecké časopisy nebyla druhá polovina devadesátých let příliš šťastné období, nebylo zdánlivě o čem hrát a psát, chyběla společenská objednávka.

Tento kulturní útlum z přesycenosti byl něčím, co jsme si předem nedokázali představit. Bylo nutno jakoby začít znovu od nuly, bylo potřeba vzbudit zájem znuděného publika. Ale myslím, že se to zvolna začalo da-

řit. I díky nástupu nové generace. Situace v kultuře se začíná srovnávat dejme tomu s Rakouskem, v dobrém i špatném. Dobré je, že se ztrácí ono zatížení minulostí, špatné je, že bohužel vládne, a to platí pro kulturu v obecném smyslu, povrchnost, bulvárnost, komercializace – a technologický rozvoj tomu nahrává.

O olomouckém dění v oblasti živého umění jsem informován spíš zprostředkovaně. Zdá se mi, že pořád jsou zde pokusy například o nekonvenční amatérské divadlo. Festivaly jako Divadelní Flora a AFO, mám dojem, stále získávají na renomé. Taky koncerty umělců nejvyšší světové třídy na náměstí (Suzanne Vega, Paco de Lucia, Elina Garanča...) stavějí Olomouc na úroveň důležitých evropských kulturních „zastávek“. Velká škoda je zrušení knižního veletrhu a literárního festivalu Libri. Za neblahé pokládám směřování regionálních médií. Pozbývají postupně své základní funkce, tj. informovat, pomáhat čtenářům orientovat se ve veřejném dění a být zpětnou vazbou pro místní politiku – a taky pro kulturu. Zbývá funkce jediná, „bavit“. Je to cílené – po vzoru velkých komerčních médií –, ale plyne to taky z nezkušenosti mladých novinářů. Kolik z nich vlastně Olomouc zná, kdo zná významné osobnosti zde žijící atd.? A tak se dnes třeba nedočteme, když zemře mezinárodně proslulý olomoucký jazzový pianista a skladatel.

Matthew Sweney (MS): Určitě, souhlasím s každým bodem, ale neřekl bych, že po r. 2000 je nabídka chudší – spíš – je jiná: dneska jsou jiné formy kultury a scéna je fragmentovaná. Podmínky jsou naprosto jiné – kino, například. Pamatuješ, jak byla v Olomouci tři kina a dva filmové kluby? Teď jsou tu multiplexy, ale kam můžete po promítání jít o tom filmu diskutovat? Asi on-line... Fantastickou věcí je ale dneska třeba videomapping! Já už patřím do střední generace, tak nevím co nového v Olomouci „frčí“.

Problém je v tom, že nové druhy kultury a zábavy a informační kanály nenahradí tradiční formy – například, poslouchat Bruce Springsteena na YouTube

a poslouchat stejnou písničku, když ji hraje můj kamarád Marian na kytaru, to jsou úplně jiné věci: Springsteen je lepší, ale Marian je zábavnější. Springsteena posloucháš doma, sám. To je úžasná hudba, ale není to kultura. Mají mladí dneska „svou“ hospodu, kam by skoro denně chodili? Hrajou spolu na kytaru? Zpívají spolu? Kultura je komunita...

Do dalších let musíme najít cestu, jak přilákat mládež – český underground bude brzo „pod hlinou“. Genius loci Olomouce tvoří bezpochybně studenti, takže jakýkoliv plán – aby mohl slavit úspěch – musí zahrnovat a spolehat na účast a zapojení studentů.

Noc básníků v Ponorce, 2014, foto: Petr Palarčík.

2. Kde jsou dnes podle vás taková centra, středobody literárního (ale i jinak činného) života? Kde to dle vás „pulsuje“ nejvíce? A jsou taková místa, případně osobnosti, také mimo samotnou metropoli Hané? Mám na mysli osobnosti kulturně činné (anebo i takřkajíc „nečinné“, dlici spíše ve stínu prvoplánového zájmu), které drží laťku umělecké produkce vysoko a trvale nad průměrem. Kdo to podle vás v současné době je?

RM: Coby spořádaný rodilý Olomoučan jsem si navykl hledat kulturu výhradně uvnitř městských hradeb. Jsem věrným návštěvníkem Divadla hudby, které se nedávno ocitlo v nové etapě svého vývoje – v tomto sálku jsem vždy

cítil, že je to kulturní pupek našeho města. Spíše s rozpakami sleduji, jak se proměňují některá místa opodál – myslím přestavbu divadla v Hodolanech nebo Galerii Šantovka. Ohledně konkrétních osobností zůstanu ve svém oboru: básníci Petr Mikeš a Rostislav Valušek.

PP: Od časů festivalu Poezie bez hranic, který zde z Brna zrežiroval Martin (Pluháček) Reiner, se daří i jeho nástupcům – díky festivalům Slova bez hranic a (posledních 7 let) Ostrovy bez hranic se v Olomouci zabydlela poezie a literatura obecně. Připomenu také Festival básníků U Mloka. Literární akce pořádá také Muzeum umění (a Divadlo hudby), které do dnešní podoby vypipal jeho dlouholetý ředitel prof. Pavel Zatloukal, a Arcidiecézní muzeum. Prestižní galerii zůstává Caesar pod vedením Miroslava Schuberta (který připravil i některé zásadní hudební projekty, především koncert The Residents). Dobrou alternativou „kamenného divadla“ jsou soubory Tramtarie a Na cucky a Olomouc má také skvělou divadelní přehlídku Divadelní Flora (dramaturg a ředitel Petr Nerušil). Spousta věcí se děje na Konviku – a vůbec je univerzita (a její studenti) více vidět. Z hudebního ranku bych vzpomněl festival Baroko (Ensemble Damian) a vysoce nadstandardní dramaturgii Jazz Tibet Clubu (dramaturg Vladimír Foret). A nepominutelnou osobností je šéf Ponorky Zdeněk Brázda Cipis, který bez finančních dotací za dvě desetiletí uspořádal nespočet koncertů, ale také autorských čtení, a pomáhá i festivalu Ostrovy bez hranic, který každoročně připravují Bob Hýsek a Matthew Sweney. Nebudu jmenovat další, asi bych někoho zapomněl. (A jistě jsem zapomněl...)

TT: Takových center je víc, zmínil bych ale jedno, které se nezaslouženě opomíjí: restauraci Ponorka, oficiálně Hospodu u Musea, kde se už řadu let konají pravidelně jednou týdně rockové a jazzové koncerty, ale taky literární pořady, včetně známé Noci básníků – svobodné soutěže v autorské poezii. Kulturní pořady se konají na náklady majitele Zdeňka Brázdy, který je tedy vlastně jedním

z nejvytrvalejších olomouckých kulturních mecenášů. Z kulturních středisek v okolí mne napadají velkobystřická Galerie Zet a taky klub Na Letním v Mariánském Údolí, kde se konají festivaly Muzika pro nezaujaté uši nebo Folk v Údolí. Jistě i další, tuto geografickou oblast ale nejlépe znám. Ze jmen zkusím vzpomenout pár možná obecně méně známých: Miroslav Urban, výtvarník a fotograf; Rostislav Valušek, básník, farář; Radek Malý, básník...

Foto P. Palarčíka z listopadového koncertu a autorského čtení v Ponorce (brněnský básník J. E. Frič doprovázený Víťou Holatou, Pavle Šuhájkem a Radimem Babákem; 2014).

MS: Můžu stručně jmenovat Jiřího Nebenführa a Andreu Wolfovou z Kavárny Déjavu. Jde o kvalitní kavárnu, která jako bonus nabízí místo pro čtení, koncerty či veřejné diskuse. Jejich budoucí ArtUm Centrum, bývalá Sokolovna na Sokolské ulici, je skoro hotová a vypadá nádherně – staronový prostor má podle mě obrovský potenciál ovlivnit centra hanáckého metropole...

Musím říct, že jsem tady 20 let a Zdeněk Brázda v Hospodě U Musea (Ponorka) je neúnavným promotérem happeningů, a z vlastní kapsy. Sten Vlč v Uničově také má nekonečné happeningy... Kolega Robert Hýsek je špičkovým překladatelem a na celo-

státní úrovni se věnuje výchově talentů slam poezie. Já sám doufám, že naše akce v rámci festivalu Ostrovy bez hranic – spojení poezie s živou hudbou – mají pozitivní vliv na olomouckou kulturní scénu.

Dušan Neumann v čele Bounty Rock Cafě je schopen do Olomouce přilákat špičkové skupiny.

Mirek Schubert a Oldřich Šembera z Galerie Caesar pořádají prvotřídní výstavy českých a mezinárodních umělců. Side Street Grill nabízí dobrý jazz i etnickou hudbu.

Náhlá smrt Vaška Buriana zanechala černou díru na mapě olomoucké kultury. Dokázal zastat práci za deset lidí, a navíc stylově – byl to takový džentlmen, jako z časů první republiky. A myslím, že Olomoučani si jen málo uvědomují, jak americký skladatel a dirigent Robert Israel zviditelňuje Olomouc – díky jeho skladbám na něm filmy a dlouholeté spolupráci s Moravskou filharmonií.

Z institucí bych zmínil Univerzitní Konvikt a Muzeum Umění (mimochodem, je škoda, že David Voda už nepracuje pro MU...)

3. Dovolte mi zeptat se vás osobně – jakým způsobem vstupujete do olomouckého života v oblasti kulturních aktivit a „předávání“ hodnot? Co to pro vás znamená?

RM: Na univerzitě jsem členem poroty Literární soutěže UP a je pro mě vždy znovu zajímavé poznávat mladé talenty. Také neodmítám nabídky na různá čtení či besedy, většinou s dětskými čtenáři. A do třetice: s olomouckým rozhlasem chystáme v letošním roce cyklus sedmi příběhů na dobrou noc.

PP: Předávání hodnot mi zní trochu podivně, ale jakousi aktivitu sem tam vyvíjím. Spolupracuji na festivalu Ostrovy bez hranic – dělám grafiku, fotím, občas dramaturgicky doplním ústřední duo Hýsek/Sweney. A v posledních třech letech se věnuji společnému projektu několika přátel rozestětých po Moravě – internetovému časopisu Herberk. Při-

pravenou mám sbírku svých textů – zatím „v šuplíku“ – s pracovním názvem Toulky loutky. A v hlavě představu (a v počítači materiál) o fotografické výstavě, která bude věnována Ponorce a měla by tam snad už letos viset.

TT: Vydávám především dvouměsíčník Listy, to je časopis kulturně-politický, který založil v roce 1971 v Římě Jiří Pelikán, mimochodem olomoucký rodák. Bylo to jedno z nejdůležitějších exilových periodik a jediné, které vychází dodnes. To ale není časopis zaměřený regionálně, i když tím, že vychází v Olomouci, zdejší autory přece jen trochu zvýhodňuje.

Druhou oblastí, kterou se naše nakladatelství Burian a Tichák zabývá, je vydávání knih a z nich právě těch zaměřených na Olomouc, konkrétně na historii města. Vydali jsme osm mimořádně úspěšných knih mého otce Milana Ticháka, naposledy koncem minulého roku Olomoucké vycházky, a také knihy jiných autorů, například Olomouc rabína Bertholda Oppenheima o novodobé olomoucké židovské komunitě a jejím tragickém osudu, nebo Móda olomouckých salonů za první republiky a ještě chvíli poté. Vydali jsme dvě knihy poezie olomouckých autorů, naposled loni sbírku Antonína Bezděka Deset na patnáct s ilustracemi Inge Koskové, anebo knihu úsovských pověstí olomouckého německy píšícího autora Vlastimila Artura Poláka Bílá paní z ghetta.

Mohl bych pokračovat dál, víc o našich aktivitách lze najít třeba na internetu (www.listy.cz). Osobně se ještě angažuji jako jazzový kytarista, v poslední době ale jen příležitostně. A ještě, abych nezapomněl, jsem členem spolku Hvězdárna Olomouc, který si klade za cíl obnovení hvězdárny, již před lety ve Slavoníně zbořili stavitelé silničního obchvatu. Tento cíl je ale ve hvězdách.

A co pro mne kulturní aktivita v Olomouci znamená? Olomouc je město, v němž jsem se narodil, kde bydlím a které už zcela jistě neopustím. A kultura je pro mne v životě to nejdůležitější. Takže ji budu sledovat, provozovat nebo aspoň podporovat tady.

MS: Mám dvě malé holky a již nebydlím v Olomouci, takže jsem limitovaný „posledním autobusem“. Přál bych si ale, aby měly podobné kulturní zážitky, jaké jsem měl v Olomouci já. Uvedl bych Ekojarmark na 1. máje – naprostý výbuch kultury po celém městě; na každém rohu vás vítá svět tance, hudby, poezie, divadla, kina! Je třeba hledat a budovat místa pro takové akce, kam by naše děti mohly chodit. Nemáme počítače v krvi, není nám to přirozené; písně a básně jsou lidské projevy, společenské projevy, které nám dělají radost. Přeju si, aby se moje holky zamilovaly, aby jim někdo zlomil srdce v parku, kde kvetou kaštiny, s živou hudbou z hradeb a vůni vzedmuté řeky, hluboké a nebezpečné. To je život, ne ten na „ksichtbooku“ nebo chatroomu.

Ptal se a anketu připravil Lukáš Neumann.

Petra Miller (alternative/Olomouc) při vystoupení v rámci Ostrovů bez hranic; 2014. Foto: Petr Palarčík.

Poetický festival bez hranic

Petra Kožušnicková

K olomouckému literárnímu dění neodmyslitelně patří festival poezie. V průběhu sedmi let jeho obnoveného trvání zprostředkoval obyvatelům i návštěvníkům hanácké metropole setkání s osobitými umělci z různých koutů světa. Také letos se pořadatelé chystají atakovat představy návštěvníků o možnostech uměleckého vyjádření i o lidech, kteří poezii tvoří. Bude se tak dít jednak tradičně „šokem“, tedy v živém kontaktu s festivalovými hosty, ale také plynulejším působením nevázaným na konkrétní čas a místo – v podobě připravovaných antologií.

Podoba festivalu, jak ji zažíváme v posledních letech, se odvíjí od konceptu týdenního festivalu *Poezie bez hranic*, který zde na podzim v letech 2001–2004 pořádal Martin Pluháček (dnes Reiner). Po následné odmlce vyplynula potřeba zachovat v Olomouci festival poezie: „*Další říjen bez poezie by byl jen stěží k přežití, a tak povstal místní nadšenec Roman Kouřil a za pomoci Marka Szilvásiho, Petra Palarčíka a dalších dobrovolníků v roce 2006 vzkřísili tradici poetického týdne, tentokrát pod názvem Slova bez hranic.*“ (Slova bez hranic 2007)

Od prvního ročníku (*tehdy s názvem Slova bez hranic*) se na organizaci podílelo občanské sdružení Detour Productions, které festival pořádá dodnes. Jeho stálými členy jsou Matthew Sweney a Robert Hýsek, mimo jiné oba působící na Katedře anglistiky a amerikanistiky FF UP v Olomouci. Na přípravě prvních ročníků se podílela také Martina Knápková a soustavně se jí věnuje Petr Palarčík. Oproti původnímu „intenzivnímu“ pojetí, vázanému na podzimní období, došlo v minulém roce k volnějším rozložení programu do jarních a podzimních měsíců, v čemž chtějí organizátoři pokračovat i nadále. V nadcházející sezóně nebude v programu Ostrovů bez hranic chybět tradiční Noc básníků, pořádaná obvykle na podzim v restauraci U Musea neboli Ponorce. Loňské se-

tkání bylo věnováno památce Václava Buriana, který tradici obdobně koncipovaných večerů založil v 80. letech. V dalších letech se Noc stala nedílnou součástí také Pluháčkova (Reinerova) festivalového víření.

Skotský básník a mořeplavec z Hebrid Ian Stephen přijel loni do Olomouce již poněkolikáté. Foto: Petr Palarčík.

V tuto noc je pódium otevřeno nejširšímu spektru básníků-amatérů, a to bez omezení volbou žánrů, témat, způsobů přednesu. Účastníci mají možnost prezentovat svou tvorbu a utkat se s druhými ve třech kategoriích. První představuje přednes jedné připravené básně. Druhou básnická improvizace na tři slova, která porota stanoví dle návrhů publika při zahájení. Nejnovějším bodem programu, již nevázaným na hlasový projev, je oslavná báseň na Ponorku či jinou restauraci, kterou mohou autoři přednést nebo vystavit kdekoli v prostorách Ponorky. Tradiční odměnou po vyhlášení výsledků je pivo odměřené na kusy dle umístění. Vedle kvality básně se hodnotí také způsob jejího přednesu. Že se jedná o večer bez hranic, o tom svědčí různorodá směs vystupujících a pestrost přednášených textů. Stálou účastnicí je paní Marie Hanáková, vítězka několika ročníků, která v lednu oslavila 94 let a na podzimní klání dorazila i přes zdravotní problé-

my v doprovodu své lékařky. Mimo festivalový rámec se letos *Noc básníků* uskuteční také v jarním období, 9. dubna, opět v Ponorce.

Již dvanáct let uplynulo od chvíle, kdy v Olomouci jako součást *Poezie bez hranic* proběhlo první celonárodní utkání básníků Slam poetry v České republice. Ani letos nebude chybět na festivalovém programu ve své skromnější regionální podobě nesoucí název *Kladivo huby*. Účastníci se utkají tradičně ve dvou kolech vázání pouze volnými pravidly žánru, v nichž zásadní je propojení významu slov se způsobem jejich veřejného uvedení. Třiminutové vystoupení tak klade nároky nejen na poetické „schopnosti“ autorů, ale také na jejich um dramatické a inscenační či improvizací. Letošní *Kladivo huby* se uskuteční 22. dubna v obvyklých prostorách Divadla hudby.

V minulém roce organizátoři program slamového soutěžení rozšířili také o kategorie soubojů ve dvojicích *Duo Slam 00* a v týmech *Čechy vs. Morava*. Že záleží pouze na schopnostech performerů, o tom svědčí loňské vítězství desetileté účastnice Sárý Wolfové v amatérském klání *Slamastyka*. Mimo to se letos olomouctí pořadatelé ve spolupráci s básníkem a organizátorem literárního dění Tomášem Kůsem ujmou také příprav celorepublikového kola, které v minulých letech pořádalo občanské sdružení Fléda.

Stálý program festivalového dění tradičně doplňují návštěvy básníků, muzikantů a performerů z různých zemí. Za sedm let obnoveného trvání tak v Olomouci vystoupili, kromě domácích hostů, také tvůrci z nejrůznějších koutů světa, např. Anglie, Ameriky, Číny, Maďarska, Německa, Polska, Slovenska, Slovinska, Skotska, Islandu, Irska, Shetlandských ostrovů či Hebrid.

Doprovodnou aktivitou sdružení Detour Productions, která navazuje na festivalové dění, je příprava a vydávání dvojjazyčných sborníků festivalové poezie,

např. *Slova bez hranic/Words Without Borders* (2007), *Ostrovy bez hranic/Islands Without Borders* (2008) či dvojjazyčné, tematicky zaměřené antologie, obsahující ukázky z tvorby čtrnácti autorů, *Prchavé domovy. Mezi vyhnanstvím a vnitřním domovem/Fleeting homes. Between Bainshtment and Inner Exile* (2010). Potřeba zpřístupnit cizojazyčné texty podnítila v roce 2013 vznik *Ate-liéru uměleckého překladu*, který pod vedením zkušených redaktorů sdružuje nadějně začínající překladatele z řad vysokoškolských studentů, ať již olomouckých, ostravských či brněnských. Prvním výsledkem společného úsilí je antologie *Bludné kořeny/Wayward roots* (2015), která obsahuje překlady vybraných básní ze všech slovanských jazyků. Křest knihy se uskuteční 15. dubna v nově otevřeném ArtUm Centru na Sokolské ulici. Jeho provedením je pověřen Pavel Zajíček, kterého organizátoři s nadsázkou označují za maskota festivalu a který při té příležitosti oslaví narozeniny. Na konci roku by pak měla vyjít antologie současné skotské poezie.

Letošní osmý ročník festivalu odstartoval setkáním s polským básníkem Krzysztofem Vargou a překladatelem Janem Fáberou. Festivalový program je přístupný na internetových stránkách www.slampoetry.cz a informace z minulých ročníků na obnovených stránkách www.bezhranic.net.

Ukázka z publikace *Bludné kořeny* (ed. Robert Hýsek, Matthew Sweney a kol.), jejíž křest proběhne 15. dubna 2015:

Zestárl tento atlas
Aksinia Michajlovová

Jako by to byly stejné lány,
ale jiná jména měst,
zahrad a období,
jež nám poskytly dočasný domov:
nosili jsme ho na ramenou a v podpaží,
zabílené jsou stíny po předešlých obyvatelích a zůstaly
zamlčované strachy.

Až jednou v úterý navečer
mě ta stárnoucí prostitutka paměť
zmámila,
když vytahovala ze spíže hrací skříňku,
baletku
a mých prvních deset let
zpod tlusté vrstvy prachu.
„Podívej se na atlas svého těla,“
řekl mi Iství,
„na ty sesuvy
na pahorcích tvého prsu
a jak ti vysychá pramen mezi stehny,
opušť tento dům,
ryby, které ho obývaly,
vypouštějí jikry na druhý břeh.“

Teď bydlím v karavanu
a chci ti povědět o radosti
z malých věcí,
která nám krajina dává
a bere,
dvě děti si hrají kousek u cesty,
říkají mi mámo
a nějaký chlap v sedačce vedle mě
tvrdí,
že jsem to nejhezčí, co ho v životě potkalo.
Adresu ti dát nemůžu.
Okna karavanu jsou malovaná
olejovou barvou
a nevím, kam jede.

(přeložil Pavel Zeman)

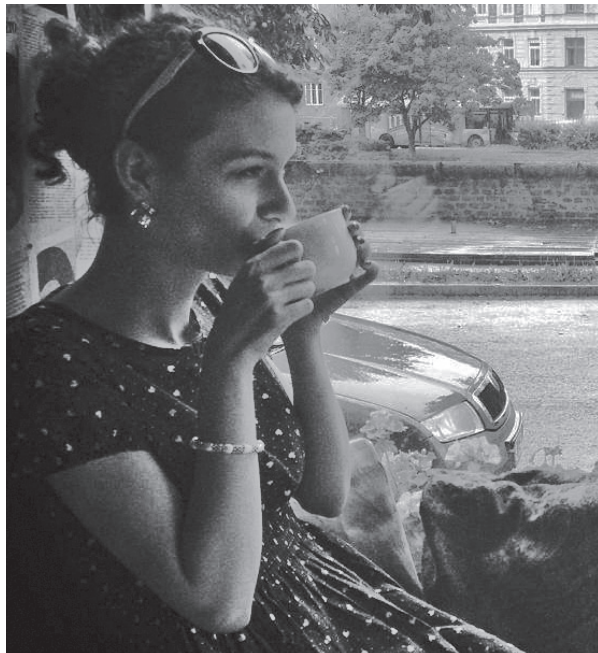

Účastníci loňského kola slam poetry týmů Čechy vs. Morava. Foto: Petr Palarčík.

Vůně kávy a knih

Rozhovor s majitelkou literární kavárny Druhý domov

Na olomouckou literární kavárnu Druhý domov narazíte spíše náhodou. Najdete ji na nábřeží Moravy, daleko od rušných ulic centra. Ale i přes nenápadný vývěsní štít jsou stoly pořád obsazené. Majitelka, teprve 24letá Marcela Tóthová, se rozhodla olomoucké kavárenské společnosti nabídnout to, co jí samotné ve městě chybělo. „Do Olomouce jsem se přistěhovala původně kvůli studiu asi před čtyřmi roky. Ráda chodím do kaváren a na Slovensku jsem měla spoustu oblíbených míst, ale tady jsem nenašla žádné podle svých představ.“ A tak se rozhodla, že si otevře svou vlastní kavárnu.

Na snímku majitelka kavárny Marcela Tóthová. Foto: archiv M. T.

Ta myšlenka ji nadchla natolik, že opustila školu a začala pracovat na plný úvazek, aby získala peníze na „rozjezd“.

V loňském roce začala konečně svůj sen realizovat, když si pronajala prostory na Nábřežní ulici, kolem kterých chodila už několik měsíců. „Když jsem tady chodila se psem na procházky, říkala jsem si, jak je to super, je to u řeky a blízko mého bytu. Navíc je tu výborný majitel, který mi ze začátku moc pomohl, když jsem to dávala dohromady. Peněz jsem nikdy neměla tolik, abych si najala designéry, takže jsem všechno zařizovala sama, jen s pomocí kamarádů. Trvalo to asi půl roku. Celé zařízení v podstatě vzniklo jen souhrou náhod; do poslední chvíle jsem sama nevěděla, jak to bude vypadat.“

Druhý domov je skutečně „po domácku“ zařízená maličká kavárna s několika stolečky a nábytkem různorodých stylů, kde u stropu poletují svazky knížek zavěšené na provázcích. Tato dekorace se dokonale hodí k jejímu zaměření. Knihy jsou ostatně všude, uspořádané v malých knihovničkách rozesetých po lokále. „Celý život čtu, nedělám snad nic jiného a všechny ty knihy, které tu vidíte, jsem tady přinesla ze své domácí knihovny. Moje maminka mi stále říká, že neumím nic jiného než číst knihy a pít kávu. Tak jsem to dala dohromady a teď se tím živím. Myslím, že je to v dnešní době strašně fajn, vydělávat si tím, co vás baví.“ Marcela se ale rozhodla nezůstat jen u knih. Proč je neskloubit i s dalšími aktivitami, které má ráda? „Miluju kávu a knihy, chci se potkat s autory, pro které mám slabost. Ale chci to všechno zkombinovat s novodobou elektronickou hudbou, dýdžeji, s komorními koncerty, zkrátka to dát celé dohromady. Snažíme se spojit nespojitelné. Spousta lidí to nechápe, to protnutí elektronické hudby, domácího zařízení a širokého spektra zákazníků. Chodí k nám studenti, podnikatelé (někteří z nich tady mají takovou malou kancelář) i věková kategorie od padesáti šedesáti let. Tady je to jedno. To byl můj záměr, bourat bariéry, včetně zažitých představ toho, jak by se mělo

přístupovat k zákazníkovi. Snažíme se ho poznat, chovat se kamarádsky a myslím, že se nám to daří. Spousta z nich pro nás už nejsou jen zákazníci, ale také kamarády. Díky tomu může kavárna fungovat. Zákazníci ji vytvářejí spolu s námi.“ Podle Marcely kavárna funguje v podstatě na komunitní úrovni, má hodně stamgastů, i když noví zákazníci se objevují stále, ačkoli nevynakládá žádné prostředky na reklamu. Podnik dokonce nemá ani webové stránky, najít ho můžete jen na facebooku.

Začátky ale tak jednoduché nebyly. „Spousta lidí si podle názvu Druhý domov myslela, že jde o nějaký sekáč nebo bazar s nábytkem. Trvalo celkem dlouho, než jsme lidem, kteří přišli poprvé, vysvětlili celkový koncept, že jsme spíše takový pokoj a obývací a kuchyně v jednom než standardní kavárna. Ale už si zvykli, vědí, co je čeká, takže teď už se nesetkáváme s tolika udivenými výrazy jako dřív.“

Celému zaměření kavárny odpovídají i doprovodné akce. Pro milovníky kávy tu pořádají kávové workshopy a tzv. cuppingy, což jsou řízené degustace kávy. Realizují se vždy pod dohledem odborníka, naposledy jím byl specialista ze slovenské pražírny Green Plantation, která je dodavatelem kávy pro Druhý domov. Literatuře jsou pak věnovány večery autorského čtení. „Začali jsme spolupracovat se Slovenským literárním klubem, což je organizace zajišťující autorská čtení slovenských autorů doma i v zahraničí. Díky nim jsme měli v prosinci první čtení, na které přijeli Mirka Ábelová a Marek Vadas. Bylo to velmi příjemné setkání, až takové rodinné. Na konec února plánujeme další autorský večer; kde bude Peter Balko a Tomáš Ulej. Časem bychom se chtěli dostat k českým autorům, ale nejlépe zase přes nějakou organizaci nebo klub, protože jsme moc malá kavárna na to, abychom oslovovali sami jednotlivé autory.“ Knihy si můžete v kavárně nejen číst, ale můžete si je také odnést domů, mají tu totiž vlastní výpůjční systém. V plánu pak mají i hudební program, mj. komorní jazzové nebo šansonové koncerty. „Každý měsíc tady také pořádá akce sdružení OLLOVE, organizují tu přednášky na gay tematiku. Účastníme se i různých festivalů, často se sice o akcích

dozvídáme hodně pozdě, ale i tak to stíháme. Momentálně připravujeme program na léto.“

Ačkoli je kavárna na olomoucké scéně zatím spíše nováčkem, s návštěvností si podle všeho dělat starosti nemusí. Ptám se proto Marcely, jestli měla s vedením kavárny nebo obsluhou už nějaké zkušenosti z dřívějšíka. „Absolutně ne. Zkrátka jsem skočila do vody a začala plavat. Ale mám kamaráda, který se stará o kavárnu v Praze. Právě on mi pomáhal s kávou a takovými věcmi, ale věděla jsem, že se musím všechno co nejrychleji naučit, abych mohla podávat dobrou kávu. Teď tady mám Tomáše, baristu, který se o kávu stará, a pak je tady ještě druhý Tomáš, který mi pomáhá s běžným chodem kavárny. Každý z nás do toho dává to svoje.“

Druhý domov je mezi olomouckými kavárnami milým zpestřením. Když hledáte místo, kde se chcete „zavrtat“ do křesla s kávou a knížkou a podrbat mezitím za ušima kavárenského psa Bena, zkuste se zatoulat na olomoucké Nábřeží.

Připravila Vendula Drozdová

Olomoucká literární kavárna Druhý domov. Foto: archiv Marcely Tóthové.

Nový prostor pro kulturu

Petra Kožušniková

Kulturní dění v Olomouci je – vyjma letních měsíců – poměrně bohaté a pokrývá různorodé zájmové oblasti. Divadelní, hudební, literární, výtvarné a vzdělávací akce si mohou návštěvníci vybírat dle preferencí buď z programu úzce profilovaných podniků, nebo zamířit do prostorů, které nabízejí širokospektrální kulturní využití. V Olomouci se na zajištění kulturního života podílí řada divadelních scén, knihoven, literárních kaváren, muzeí a galerií, restaurací, hospod, klubů a neziskových organizací. V březnu byl otevřen další prostor pro kulturu v budově bývalé sokolovny na Sokolské ulici 7. Nese název *ArtUm Centrum* a za jeho provozem stojí občanské sdružení *Pro radost*, jmenovitě Jiří Nebenführ.

Budova, kde se centrum nachází, sloužila v 60. letech 19. století nejprve jako modlitebna židovské komunity v Olomouci; posléze plnila funkci jejího obecního domu. Na počátku 20. století přešla do majetku Sokolské jednoty v Olomouci, která ji využívala pro kulturní, společenskou a vzdělávací činnost. Také v současné podobě bude centrum navazovat na dřívější víceúčelové využití. Má uspokojovat zájmy širokého spektra návštěvníků pořádáním akcí a programů z oblasti umění, výchovy mládeže a částečně sportu.

Využití centra by mělo dle provozovatele vyústit v náplň zohledňující historii budovy a zároveň poskytnout prostor pro uplatnění regionálních zdrojů kultury včetně vytvoření podmínek k jejímu celorepublikovému zviditelnění. Jednou za měsíc se zde uskuteční kolo soutěžní hudební přehlídky s názvem *Hanácké folkoš*. V každém kole představí svou tvorbu tři účastníci z řad písničkářů a muzikantů folku, country a word music, z nichž jeden postoupí do užšího výběru. Vítěz finále, které se uskuteční v lednu 2016, si vedle hmotné odměny zajistí účast na šesti

významných festivalech v republice. První kolo soutěže proběhne 23. dubna.

V oblasti dramatické činnosti bude poskytnut prostor pro divadelní aktivity ochotnických spolků z širšího okolí Olomouce. Provozovatel *ArtUm Centra* by chtěl následně docílit propojení těchto aktivit s mezinárodním festivalem amatérského divadla *Jiráskův Hronov*. Výstavy výtvarného umění budou zpřístupňovat také tvorbu místních autorů. Výstavní činnost zahájí 1. dubna otevření výstavy díla významného olomouckého scénografa a výtvarníka Oldřicha Šimáčka k výročí jeho nedožitých 95. narozenin.

Vedle programů zacílených na zviditelnění a rozvoj kulturních aktivit regionu zde budou účinkovat také hosté z řad domácích i zahraničních tvůrců. V průběhu března, tedy ještě před slavnostním otevřením, se zde bude konat koncert amerického baskytaristy Fernanda Saunderse s kapelou. O týden později zde zahraje české trio Michal Prokop, Luboš Andršt a Jan Hrubý.

V rámci kulturně-výchovné činnosti jsou podle provozovatele v Olomouci nejméně zohledněny potřeby dětí ve věku od 10 do 15 let. Pro rozvoj tohoto druhu aktivit se snaží navázat spolupráci s Uměleckým centrem Univerzity Palackého či skupinou Jumping Drums. Úkolem lektorů bude např. skrze současné hudební trendy podněcovat u dětí motivaci k osvojení znalosti klasických žánrů, z nichž současná tvorba vyrůstá. Zároveň provozovatel zvažuje zařazení programu výuky salsy nebo jiných tanců. Pro letošní sezónu přichystal také zážitkový vzdělávací cyklus *Olomouc – od dobývání Švédy až po 21. století*.

Původní architektonické řešení prostoru, které i po rekonstrukci zůstává zohledněno, se bude odrážet v pravidelném provozu swingové tanečrny s živým hudebním

doprovodem. Po svém vzniku sloužila budova potřebám židovské komunity v Olomouci a využití prostoru se tak nabízí ke zviditelnění kulturních aktivit olomoucké Židovské obce. Návaznost na účely, jimž budova sloužila v držení Sokolské jednoty, chce provozovatel zajistit realizací tělovýchovných programů a kroužků, např. hodin power jógy.

Konkrétní prostorové řešení včetně vybavení odpovídají záměru poskytnout zázemí k uspokojení široké škály kulturních potřeb různorodého spektra návštěvníků. Současné úpravy a designové řešení vnitřních prostor navrhl a realizuje olomoucký architekt Ladislav Opletal. Možnosti, které prostor skýtá, jsou dostačující i pro konání akcí většího rozsahu, neboť kapacita sálu je 120 lidí. Prostor kavárny a sálu je oddělen prosklenou přepážkou, která umožňuje jeho separaci nebo propojení dle potřeby pořadatelů. Užitékové možnosti prostoru doplňuje poměrně velká venkovní plocha situovaná uvnitř hradeb, která umožňuje pořádat také akce pod širým nebem. Blízkost sálu zároveň umožňuje program za nepřízně počasí ope-

rativně přesunout i do vnitřních prostor bez nutnosti změny termínu či kompromisních řešení.

V současném ideovém pojetí se *ArtUlm Centrum* jeví jako otevřený prostor pro realizaci nejširších kulturních aktivit. Vedle zajištění vlastního programu, přístupného na webových stránkách www.artcentrum.cz, vybízí ke spolupráci také externí subjekty. Čas ukáže, nakolik se mu podaří obohatit prázdná místa v kalendářích Olomoučanů a které z plánovaných akcí budou dlouhodobě rezonovat v kulturním povědomí veřejnosti.

Petra Kožušnicková (*1983) působí jako doktorandka na Katedře bohemistiky FF UP v Olomouci. Zaměřuje se na současnou českou literaturu, zejména prozaickou tvorbu autorek. Podílela se na slovníkovém projektu *Spisovatelé Univerzity Palackého* (2013). Vede besedy o méně známých autorech z olomouckého regionu v Knihovně města Olomouce. Píše články o místním literárním dění do časopisu *Tvar* a literární recenze do časopisu *Host*.

Petra.Kozusnikova@seznam.cz

Prostory u vstupu do kavárny Déjavu. Foto: autorka příspěvku.

Když autor vypráví

Co to je storytelling, k čemu slouží a proč je na světě

Petr Pláteník

Vyprávět příběhy umí každý. Ale že i toto umění jde cizelovat, o to se u nás už dva roky snaží zájemcům i širší veřejnosti dokázat sdružení Storytelling o.s. Přijde-li vám zvláštní, proč jeho členové nezvolili radši pro své sdružení název jako Vyprávění, Příběhy, či jiné, tak čtěte dál. A nejen vy. Dozvíte se totiž, co to vlastně je storytelling, čím se liší od běžného vyprávění příběhů a proč je na světě.

Storytelling je slovo původem z angličtiny, jeho význam bychom volně definovali jako „vyprávění příběhů“ a v anglickém jazyce je hojně používáno v dost širokém kontextu. Často na ně narazíte např. v teoretických nebo kritických textech vztahujících se k nějakému narativnímu (vyprávěnému) uměleckému dílu. Pokud pisatel textu hodnotí storytelling díla nebo autorský storytelling, většinou tím myslí komplex schopností, činností a technik, které se projevují ve kvalitě vyprávění příběhu, zda je srozumitelný, zda strhne pozornost vnímatele díla, zda má náboj atd.

V případě filmu, literatury či rozhlasové dramaturgie je vždy vyprávění příběhu prostředkováno nějakým médiem (audiovizuálním, tištěným, přenosovým). Nemluvě o tom, že často mezi autorem vyprávění a jeho příjemcem stojí několik prostředkovatelů (např. režisér filmu, vypravěč knihy, herec). Storytelling jako umění vyprávět usiluje o návrat k autentickému vyprávění, kdy autor příběhu je zároveň i jeho vypravěčem, promlouvajícím přímo a neproředkovaně ke svému publiku. Modelovým příkladem storytellera je rodič vyprávějící dítěti před spaním pohádku, kterou průběžně sám vymýšlí.

Se storytellingem v erbu

Storytelling je mezinárodně respektovaný termín, v jehož jménu se sdružují lidé usilující o rozvoj „umění vyprávět příběhy“. Nejsilnější základnu má storytelling ve Velké Británii, především ve Skotsku, a v Norsku. Ale

se storytellingovými festivaly a dalšími institucemi se můžeme setkat různě po světě: renomé má např. festival v Amsterdamu, několik storytellingových center působí v USA a Kanadě. Nejbohatší tradici a pestrost aktivit vykazuje ovšem Skotské storytellingové centrum sídlící v Edinburghu. Zde se na podzim koná vyhlášený storytellingový festival, najdeme tu storytellingové divadlo (sál upravený speciálně pro podmínky vyprávění) a centrum poskytuje celoročně služby jak vypravěčům, tak zájemcům o příběhy. V Norsku zase rozvádějí storytelling po teoretické stránce a jsou úspěšní v jeho zapojování do školní výuky. Na vysoké škole Høgskolen i Oslo og Akershus (Vysoká škola v Oslu a Akershusu) dokonce můžete studovat storytelling formou intenzivního půlročního kurzu na Katedře umění, designu a divadla (Institutt for estetiske fag). Zde se také se storytellingem, především s tím, co nazýváme „storytellingovou metodou“, seznámila zakladatelka sdružení Storytelling o.s. Barbora Schneiderová během půlroční ERASMUS stáže.

Storytellingová metoda

Storytellingovou metodiku tvoří sada cvičení a technik vedoucích k tvorbě příběhu a přípravě na jeho prezentaci. A to od výběru tématu až po výstup před publikem. Ideální je při utváření storytellingového výstupu práce v menší skupině. Ta totiž umožňuje střídání aktivit, což se projevuje v časovém uspořádání práce, a zajišťuje účastníkům adekvátní zpětnou vazbu, kterou si často poskytují hlavně sami navzájem. Klíčovou roli hraje lektor storytellingu, který zadává úkoly, jednotlivé storytellery instruuje, radí jim a celkově je vede k zamýšlenému cíli, kterým je vyprávění příběhu druhým lidem. Samozřejmě, že jednotlivé dílčí cvičení a techniky lze užívat samostatně za jiným účelem (např. v rámci školní výuky), ale pokud jde o storytelling jako uměleckou disciplínu, je

nezbytné, aby byly dodrženy určité zásady a podmínky.

Příběh by měl být originálním dílem autora a vypravěče v jedné osobě. Ne nezbytně ovšem, je možné třeba převyprávět notoricky známý příběh jako kupříkladu pohádku, ale je žádoucí, aby se v jeho prezentaci projevil tvůrčí vklad vypravěče. Příběh by měl mít dramatickou strukturu odpovídající taxonomii Gustava Freytaga: expozice – kolize – krize – konflikt – peripetie – katastrofa (katarze). Vypravěč publiku příběh prezentuje bez zapojení kulís a rekvizit, jen prostřednictvím verbálního projevu, pohybů, gestiky, mimiky atd. Hlavním vypravěčem příběhu je samotná osoba vypravěče. Je např. možné vyprávět část příběhu z perspektivy některé z vystupujících postav, ale hlavní „hlas“ příběhu náleží jeho vypravěči, přítomnému před publikem.

Mezi literaturou a divadlem

Příprava storytellingového výstupu sestává ze dvou částí: literární a divadelně performativní. Nejdříve je třeba příběh vytvořit, a to pomocí technik podobných těm, které bývají aplikovány v kurzech tvůrčího psaní. Následně se přistoupí k divadelnímu zkoušení vypravěčského výstupu, hledání adekvátního výrazu pro předvedení příběhu. Samozřejmě, že zmiňované dvě složky nelze od sebe pevně oddělovat: zkušenější storytelleri už např. při tvorbě příběhu mohou zohledňovat okolnosti budoucí performance, naopak v průběhu zkoušení výstupu zase dochází často k „dramaturgickým“ korekcím, kdy se některé části textu vypouští, modifikují nebo přidávají.

Zaměříme-li se konkrétně na literární složku storytellingové metody, musíme konstatovat, že na rozdíl od krásné literatury neplní v případě storytellingového textu

Farmářské pohádky. Foto: Jan Bartoněk.

dominantní roli prvek estetický. Toto místo zabírá kompetence vypravěčská. Celý proces díla se totiž uzavírá až v momentě vyprávění příběhu před živým publikem, které je vždy jedinečné. Rys unikátnosti každého vystupu sdílí storytelling s divadlem. Interakce vypravěče s publikem (až na pár výjimek) má ale v případě storytellingu mnohem větší význam než na divadle. Vypravěč reaguje na náladu v publiku či na uvadající zájem tím, že například mění tempo vyprávění, přidává na hlasitosti výrazu, některé pasáže opakuje apod.

Samotný storytellingový text by měl být vystavěn tak, aby si vypravěč udržel pozornost posluchače, aby se tento dokázal orientovat v příběhu a aby byla naplněna dramatická struktura, tj. že příběh obsahuje určitou konfliktní situaci a její rozuzlení. Maximální délka textu není přesně vymezena, záleží spíše na strážlivém úsudku vypravěče a odhadu únosnosti délky vyprávění pro samotného vypravěče i publikum. Zpravidla se doporučuje, aby vyprávění délkou nepřesáhlo dvacet minut. Jinak ale pokud jde o tematiku či žánrovou profilaci, žádné meze se nekladou. Vypravěč má zcela volné ruce v tom, jak svůj příběh pojme. Jediným, klíčovým kritériem je požadavek, aby příběh posluchače zaujal.

Osobnosti a osobní příběhy

Sdružení Storytelling o.s. má za sebou práci na několika storytellingových představeních, a to různého charakteru. Nejčastějším formátem se stalo zpracovávání životopisné látky nějaké významné osobnosti. Úplně první představení, které pod vedením Barbory Schneiderové vzniklo, se jmenuje *Jsem nebe* a čtyři vypravěčky v něm do podoby příběhu převedly životní osudy čtyř výrazných ženských osobností. S ženami se setkáváme i v případě storytellingové performance nazvané *První dáma platí, druhá leze z gati*. Zde ovšem byl uplatněn konkrétnější dramaturgický zřetel, všechny portrétované osobnosti plnily po část života roli manželek prezidentů a vůdců národa, takzvaných prvních dam. Pro aktivity

Storytelling o.s. je také typické fúzování s jinými institucemi, a tak představení *Jsem nebe* vzešlo ze spolupráce s olomouckým Divadlem na cucky, zatímco *První dámy* vznikly v produkci Studia Damúza.

Do jisté míry přelomovým počinem se stalo uvedení vzdělávacího storytellingu nazvaného *Všichni Teigeho muži*. Tento blok portrétů poetistických básníků a umělců vznikl na objednávku litovelského gymnázia se zadáním ozvláštnit výuku literárně historického tématu, které je dnešním mladým lidem již dost vzdálené. Taková práce předpokládá větší důraz na faktickou správnost a nasycenost, na druhou stranu umožňuje přiblížit studentům osobnosti české kultury z perspektivy znatelně přesahující limitující podmínky běžné školní výuky. Odezva, se kterou se představení setkala u učitelů a studentů v Litovli i v jiných městech, dalece přesáhla očekávání tvůrců. Pozitivně je hodnoceno nejen to, že se studentům dostává možnosti poznat osobnosti a jejich historický kontext v plastičtější podobě, ale kladně je vnímán i vliv na získávání a fixaci vědomostí souvisejících s učebním tématem poetismus. Pro festival Vyšehrátky následně bylo sezkoušeno jiné vzdělávací představení, *Budíme češtinu*, věnované tematice a osobnostem národního obrození. Životní příběhy dvou bratrů z bangladéšského ghettu se dočkaly zpracování v představení *Žiju ve slumu*, které vzešlo ze spolupráce s ADRA o.p.s. Ekologický rozměr nesou *Farmářské pohádky* určené pro nejmenší děti.

Druhou výraznou linií storytellingové produkce, vznikající pod kuratelou Storytelling o.s., představují osobní příběhy vypravěčů. Premiéru již své druhé řady si před nedávnem odbyli *Slovosledi: Ve vlastní štávě*, vyprávění členů storytellingového souboru Slovosledi, který vznikl v rámci sdružení. Inspirací pro představení se stala hospodská historka či kavárenský potlach, prostě nevázané povídání o vlastním životě s lehce (i těžce) komickým nádechem. Jeho účelem je především pobavit přítomné v restauračním zařízení, ve kterém se zrovna odbývá. Rozměr komunitně integrační s sebou nese představení *Sídlíště z plechu*, realizované v režii Plecháry Černý Most, ale

pod lektorským vedením Barbory Schneiderové. Jedná se o soubor pěti vyprávění obyvatel pražského sídliště Černý Most, v nichž se vyznávají ze svého vztahu k této svérázné městské části a líčí peripetie a radosti zdejšího života.

Na storytellingu je zajímavé, že je dnes, v našem historickém čase, fenoménem zároveň tradičním i v podstatě velmi progresivním. Význam přímého vyprávění pro vývoj dítěte, život rodiny i určité komunity zdůrazňují psychologové, antropologové či sociologové, a to zpravidla s odkazem na historickou zkušenost. Vyprávění příběhů tu bylo od nepaměti, v podstatě od okamžiku, kdy jazyk dosáhl takového stupně rozvoje, že umožňoval tvorbu větných konstrukcí nesoucích příběh. Na druhou stranu, vlivem technologického pokroku na poli zábavního průmyslu i komunikačních prostředků v průběhu posledního století ubývalo příležitostí pro přímé vyprávění.

Zvládne to za nás televize či krátká textová zpráva. A i proto bylo ustaveno sdružení Storytelling o.s., aby lidem připomínalo, že vyprávět je nejen snadné, ale zároveň velmi důležité, a učilo nás jak na to.

Více informací o Storytelling o.s. naleznete na webu www.story-telling.cz

Petr Pláteník je absolventem Pedagogické fakulty a Filozofické fakulty UP v Olomouci. Své aktivity v poslední době dělí mezi občanské sdružení Storytelling a projekt Mediální výchova. V rámci Storytelling o.s. působí jako dramaturg, administrátor webu a podílí se na propagaci sdružení. Přispívá na blog StorytellingCZ bloguje (<http://storytellingcz.blogspot.cz/>), kde se snaží o teoretické uchopení storytellingu jakožto starého i nového fenoménu.

pitr.pan@email.cz

Festival Storytelling! Foto: Jan Bartoněk.

Slammer Jan Jílek:

Je pro mě důležité, aby texty neměly slabá místa

Slam poetry je soutěž v přednesu autorských textů, který se od klasického autorského čtení liší v několika bodech: musíte to zvládnout za tři minuty, měli byste si dát záležet na své prezentaci a publikum nakonec samo určí, jestli máte na vítězství, nebo ne. Tato celosvětová záležitost se v ČR ujala před více než deseti lety a za tu dobu u nás vyrostly výrazné osobnosti. Jednou z nich je i Jan Jílek, několikanásobný vítěz soutěže, kterýžto úspěch z něj učinil stálíci českého slamového nebe. V současné době žije v Olomouci a udělal si čas, aby si se mnou krátce popovídal o slamu i o sobě samém.

Jan Jílek (*1982) je básník a performer. Slamu se věnuje od roku 2006 a stal se dvojnásobným vítězem národního kola české Slam Poetry. Kromě poezie se věnuje práci pro Asociaci českých filmových klubů a Letní filmovou školu, kde má na starosti dramaturgii a filmové akvizice.

Vaše jméno patří na české slamové scéně k těm nejznámějším. Jaké ale byly vaše první zkušenosti s poezií – psal jste taky lyrické básničky „do šuplíku“?

V podstatě ano. Moje cesta ke slamu nebo obecně k poezii začala tím, že jsem na gymnáziu začal číst hodně poezie a prózy. A potom je vlastně logické, že když člověk čte, tak později dostane sám chuť to zkusit. Tak jsem začal psát. Velmi brzy potom mě oslovili lidi z divadla Dno, které působilo v Hradci Králové, odkud pocházím. Dali mi tehdy šanci, abych na jejich komponovaných večerech četl svoje věci, tenkrát ještě klasicky z papíru. Pak jsem pokračoval v dalších, opravdu tradičních čteních, proti kterým se slam poetry tak trochu vymezuje: klidná atmosféra, papír a předčítání poezie. A když jsem byl na vysoké, v roce 2006 mě kamarádka pozvala právě do Hradce Králové na okresní kolo slam poetry, kam jsem přišel a dělal to, co vždycky předtím, tedy to klasické čtení s papírem. Jenom jsem se musel vejít do časového limitu. Ale bylo to ještě v plenkách,

nebyla tam velká konkurence, tak jsem to regionálně kolo vyhrál a dostal jsem se do finále na brněnskou Flédu. Nedíval jsem se předtím na youtube na žádná videa, nic moc jsem si o tom nevyhledával, jenom jsem si připravil texty, které jsem se ale už naučil zpaměti. Tehdy jsem skončil třetí. A potom jsem začal dostávat pozvání na další slam poetry, začal jsem s tou formou více pracovat a cízelovat to. V tomhle směru pro mě bylo první iniciací právě to první finále na Flédě, kde jsem pozoroval ostatní slamery, jak je možné to dělat, jak je možné být u toho expresivní, jak někteří už improvizovali atd. A nějak jsem se dostal do kolotoče slamů, který se začal otáčet.

Co vás na slamu nejvíce přitahuje?

Myslím, že klíčová věc je rozklad toho názvu. Je specifické, že všude v Evropě se to jmenuje poetry slam, ale u nás organizátoři, vlastně Martin Pluháček, který tady rozjel ta první finále, to překřtil a tím jsme jako Češi specifičtí. Podstatné je, že ten výstup, ten slam, musí v sobě mít obě složky. Jednak tedy slam, což je pro mě určitá performance, předvedení textu na pódiu i moment interakce s publikem, okamžik tady a teď, kdy jsou jen tři minuty a v nich člověk bez jakýchkoliv rekvizit, hudby, sám na pódiu musí nějakým způsobem prezentovat svůj text. To je pro mě slam, ta dynamika, atmosféra, součinnost s publikem, všechny tyhle věci. A potom si myslím, že by tam vždycky mělo být i to poetry a to je právě nějaká míra poezie, která samozřejmě může být různorodá. Myslím si, že každý ze slammerů se snaží nějak definovat svůj způsob přístupu k poezii a může se to velmi lišit, ale ve většině případů je to něco jiného než oficiální kánon, tedy než to, co vychází ve sbírkách. Takže ideální představení slam poetry je, když funguje slam i poetry.

Někteří slammeři improvizují více než jiní. Vy si texty raději připravujete dopředu. Jak dlouho trvá, než vytvoříte básně určenou pro vystoupení?

Velká míra improvizace u nás je taky celkem specifická. V Německu jsou například velmi vycizelovaní slammeři, často obrovsky expresivní. Jednou jsem viděl, jak v divadle skočil jeden slammer asi deset metrů z nějakého balkonu, takže oni tam na pódiu fakt řadí, ale mají ty texty v devadesáti procentech připravené. Je to taková dynamická, často až herecká prezentace připraveného textu. U nás je ta míra improvizace tak velká, že celá řada diváků a fanoušků si myslí, že pravý slam je ten improvizovaný. Nejspíš to souvisí s osobnostmi českého slamu, konkrétně třeba s Bohdanem Bláhovcem, který spoludefinoval ten improvizací slam, nebo Bio Masha, která je napůl připravená a napůl improvizující, nebo Jakub Foll, který čistě improvizuje. Takže u nás jsou improvizátoři velmi silní, ale myslím si, že improvizace určitě není žádná podmínka, je to jeden z možných přístupů k tomu. A to, co mě na slamu baví, je právě skutečnost, že existuje tolik různých přístupů. Já sice musím stále bojovat s improvizátory, ale samozřejmě i v případě připravených textů je důležitý samotný slam a prezentace. A čím dál víc se mi stává, že si lidi nejsou jistí, jestli to mám připravené, nebo ne. Myslím, že pokud budu na pódiu přirozený natolik, aby pochybovali o tom, že to je připravené, a připravené to přitom bude, tak to je ta nejvyšší dimenze, které člověk může dosáhnout – text si vycizeluje, ale zároveň ho podá tak, že si diváci budou myslet, že vznikl na místě. Pro mě je především důležité, aby texty neměly slabá místa.

A ohledně přípravy textů, tak k tomu, abych něco udělal, něco napsal, je potřeba určitý deadline. Už vím, že ideální je asi týden před akcí začít pracovat na textu, aby člověk měl nějaký čas to vycizelovat. Ještě nikdy jsem nebyl schopen udělat třímínutový text na jeden záta. To by tam byla znát únava materiálu po všech stránkách, takže většinou ideální je rozložit psaní do několika dní a postupně jej i revidovat. Moje papíry, to je celá řada přeškrtnutých věcí a pak se finální slam ještě často mění poté, co ho poprvé prezentuju a zjistím,

že něco nefunguje. Samozřejmě je pak ještě důležité, jakým způsobem se člověk předvede na pódiu; třeba na jednu řekne něco jiného, než má připravené, ale tam je ta otevřenost možná a je to jedna z výhod slam poetry.

Pak přišlo velké vítězství v roce 2008, kdy jste vyhrál národní kolo. Co to najednou znamená pro slamera?

Znamená to nejvíc, co se dá v českém slamu dokázat, ale zároveň je to stále jenom předpoklad. Vítěz se sice dostane do té pozice, kdy je po následující rok zván daleko více než ti ostatní na různé exhibice a akce a taky během toho večera na Flédě si myslí, že mu patří svět. A jsou s tím spojeny peníze, 30 000 je hlavní výhra, což je během finále v šatně hodně znát. Ten večer je samozřejmě super, ale rozhodně bych to nepřeceňoval v tom, že je to jako vstupenka do nějaké síně slávy, to určitě ne, je to pouze jen předpoklad. Je totiž několik příkladů lidí, kteří vyhráli republiku a potom skončili nebo se prostě odmlčeli nebo na to už nedokázali navázat. Takže pro to, aby byl člověk zvaný a pořádk se v tom pohyboval, tak je potřeba být dobrý nejenom ve svátek, ale i v tom všedním slamovém dni, na menších či větších akcích, exhibicích, soutěžích, kdykoli během roku.

Vaše úspěchy ale pokračovaly dál, na mezinárodní evropské soutěži jste skončil třetí a pak jste se vydal na turné. Kdybyste měl srovnat slam u nás a v zahraničí...

Je složité mluvit o zahraničí jako o celku, protože se to v jednotlivých zemích strašně liší. Tak třeba Slovensko, tam jsou neustále v té fázi, kde jsme byli my před deseti lety. Nedaří se to rozjet natolik, aby měli pravidelné akce a aby se vyloupili lidé, kteří budou jistotou dobrého výkonu. Což je nejenom otázka těch slammerů samotných, ale především organizace. Tady musím zmínit jméno Lenka Zogatová, která byla nejenom matkou českého slamu, ale i naší obrovskou kamarádkou. Ona to táhla, takovým svým punkovým způsobem, ale neúnavně, po deset let. Celé to řídila, volala nám, že se bude konat tohle a tamto, a potom s námi jezdila na výjezdy. Kritizoval nás, když jí přišlo, že to nebylo dobré. Byla to taková duše českého slamu. Bohužel vloni zemřela, ale český slam na ni nikdy nezapomene.

Ve slam poetry platí pravidlo „dvakrát a dost“. Pokud dvakrát vyhrajete národní kolo, nemůžete v dalších sezónách soutěžit. Vy do této skupiny patříte, tak se musím zeptat: Mrzí vás to, že už se nemůžete účastnit?

U mě to pravidlo bylo uplatněno v roce 2011 a za ty roky si člověk zvykl. Toto pravidlo prosazovala právě Lenka Zogatová. Bála se, že by někteří z nás vyhrávali pořád, např. já nebo Jakub Foll. Hádali jsme se tenkrát kvůli tomu spoustu večerů, ale teď už mě to nemrzí. Zažil jsem Flédu, vytěžil to všechno na maximum. Beru to tak, že čas se naplnil. A je to fakt, že finále by mělo být pro mladé slammery, pro nové talenty z regionálních kol. Ale i když nemůžeme soutěžit, pořád se takových akcí účastníme – já, Foll, klasici jako Bohdan Bláhovec nebo Bio Masha. Finále ve slamu je jen jednou za rok, ale k tomu mám asi 10–15 vystoupení. Takže pořád možnosti jsou, ale snažím se už z těch akcí vybírat. Osobně ještě nevidím důvod, proč končit.

Vytvořil jste si nějaký rituál nebo způsob, jak se naladit těsně předtím, než jdete na pódium?

Samozřejmě takový společný rituál všech je určitá míra alkoholu, ale to je otázka právě té míry, takže jeden drink je fajn, dám si jedno pivo nebo víno, ale jinak nemám žádný rituál, jako je mívají třeba sportovci, to ne. Ale je zajímavé vidět atmosféru v šatně, v backstage, kdy je znát velká míra nervozity i u lidí, kteří to dělali stokrát. Vždycky je dobré být trochu nervózní, protože když je člověk moc suverénní, tak to pak většinou nedopadne ideálně.

Máte oblíbeného slammera?

Někteří jsou už mí kamarádi, jsme na sebe tak zvyklí, že se můžeme i parodovat. Například s Bohdanem Bláhovcem a Bio Mashou máme za sebou desítky společných slamů. Z té mladší generace je to Metoděj Constantine, který používá prvky hip-hopu, improvizaci.

Věří tomu, co říká, má pokoru i velký talent – zkrátka to dělá dobře. Nebo Lojza Kvádr, hodně se za poslední rok posunul, používá improvizaci, cizí jazyky, beatbox. Z dalších, kteří mě zaujali, je to například Mručivák nebo Anatol Svahilec – to může být člověk, který by mohl rozvířít vody.

Vnímáte za tu dobu, co působíte na slamové scéně, v této oblasti nějaký posun?

Ve srovnání se začátky slamu je vidět rozdíl v kvalitě mladých slammerů. V Olomouci má slam asi největší zázemí a mladí talenti, jako jsou Daniel Kunz, Viktor Hanačík nebo Dorotka Bachratá, se obrovským způsobem zlepšili a dokážou udělat výborné slamové večery, které už mají nastavenou konstantní laťku. V posledních letech se zvedla i celková úroveň Flédy. Teď je celá řada nadaných lidí, kteří jsou schopni kdykoliv přijet a podat nadprůměrný výkon, ať už v rám-

Jan Jílek a Poetry Slam Čechy versus Morava, 2014. Foto: Petr Palarčík.

ci improvizace, nebo přípravy kvalitního textu. Naopak o něco horší je např. mediální pokrytí. V letech 2008–10 byl o slam ze strany médií největší zájem. Sledovalo nás Aktuálně.cz, čísla na youtube byla úplně někde jinde, než jsou teď. Ubylo i výstupů v televizi. Ale obecně je slam poetry relativně známá, i když to není mainstreamová záležitost.

Ano, slam poetry má mnohem větší popularitu než „klasická“ poezie...

Je to jiná platforma, na slamu lidi přitahuje show, akce. Můžou se nahlas projevovat nebo hlasovat, jsou součástí večera. Důležité je to vtáhnout do děje, což souzní s dnešní dobou – interaktivita, to lidi baví. Během večera třeba patnáctkrát nastane ten moment, kdy za ticha přijde člověk k mikrofonu a diváci očekávají, že se během následujících tří minut budou dobře bavit. I když je to absurdní – soutěž v poezii, která je neměřitelnou, volnou disciplínou.

Říkáte, že v poezii se soutěžit nedá, ale ve slamu to už pár let docela funguje.

V poezii se soutěžit nedá, ale ve slamu se to zkouší. Ti, co vyhrávají, mají vybalancované ty dvě složky: slam a poetry. Lidi to vtáhne, nenudí je to. To je typický prvek české scény – důraz na humor. Češi se rádi na slamu baví. Na rozdíl třeba od Německa tady mají větší šanci vyhrát zábavné slamy, které v sobě mají jistou míru humoru. V Německu je více vážně znějících textů, v USA to zachází do patetického tónu, zpracovávají se celospolečenská témata. My do toho jdeme s humorem. Já sám si dělám legraci z čehokoli, mám řadu hříček na katolíky, muslimy, holocaust. Ale při vystoupení v zahraničí je vidět ten rozdíl. V Německu jsem měl narážky na nacismus a publikum se nesmálo.

To muselo být nepříjemné. Zažil jste na pódiu víc těžkých chvilék?

Nejhorší, co se mi může stát, je, že budu mít okno. To se na chvíli zaseknu, ale rychle to zase na-

skočí. Naštěstí můžu v takových chvílích získat čas, např. tím, že něco zopakuju třeba i několikrát za sebou a diváci nic nepoznají, považují to za záměr. Ale nestává se mi to často. A někdy záleží na akci, musí tam být stejně nastavení lidi. Jednou se mi stalo, že publikum projevovalo absolutní nezájem, to pak bylo dost náročné. Ale těchhle věcí je jen málo.

V roce 2010 jste vydal sbírku svých básní pod názvem Jan Jílek jí lilek. Jaká to byla pro vás zkušenost?

Tenkrát získala Fléda grant a hlavní člověk, který za tím tenkrát stál, byla opět Lenka Zogatová. Vydali jsme 500 kusů, část nákladu jsme pak dali Flédě a zbytek jsme prodávali a rozdávali. Celkový vzhled té knížky navrhl a vytvořil Jakub Jansa a vypadala moc krásně. Z produkčního hlediska to bylo super, vydělali jsme dost peněz. A z hlediska uměleckého – měl jsem obavy, jestli to bude fungovat i na papíře bez jakékoli prezentace. Ale mám od čtenářů ohlasy, že se jim knížka líbí a baví je, tak snad to tedy opravdu působí, i když je tam vlastně jenom poetry a ta druhá složka chybí. Nejde o slam postavený na sdílení okamžiku s publikem, ale i tak to funguje.

Máte v plánu vydat další?

Mám teď mnohem více materiálu než u té první, takže další knížka by byla určitě obsažnější. Ale už není situace ideální po finanční stránce, teď už nemáme k dispozici žádný grant. Kdybych do toho šel, tak zase pouze s Jakubem Jansou. Asi bychom museli vydání zaplatit ze svého. S Jakubem se sice o tom bavíme, ale stále nejsme ve fázi, kdy bychom do toho byli ochotni jít. Třeba se to brzy změní...

Připravila Vendula Drozdová

Vendula Drozdová vystudovala bohemistiku na UP v Olomouci. V současné době působí na své alma mater jako redaktorka univerzitního nakladatelství. Je zapáleným kavárenským povalečem a miluje literaturu ve všech jejích podobách.

Erica Pedretti proti válce a nacionalismu

Petra Kožušníková

Loni uplynulo sto let od vypuknutí 1. světové války, letos si budeme připomínat sedmdesáté výročí konce té druhé. V současné společenskopolitické situaci může odkaz tragických válečných událostí působit aktuálněji, než bychom si přáli. Že však ozvuky druhé světové války konkrétně podmiňují naši každodennost, si mnohdy neuvědomujeme. Většinou totiž nepostrádáme něco, o čem nevíme, že máme k dispozici. K takto podmíněným patří také povědomí o literátech, kteří svým dílem před válečnými důsledky varují, ačkoli tak činí velice kultivovaně.

Válka a události s ní spojené se v novém tisíciletí v české literatuře ukazují být stále živými tématy. V posledních letech výrazně rezonovaly především tři knihy. *Román Peníze od Hitlera* (2006) Radky Denemarkové tematizující návrat německé židovky z koncentračního tábora a především strachem poznamenané chování lidí, kteří ze zmizení majetné rodiny profitovali. Román Kateřiny Tučkové *Výhnání Gerty Schnirch* (2009) připomíná okolnosti brněnského pochodu smrti a román Jakuby Katalpy *Němci* (2012) zachycuje vliv války na roztržiténost rodinných a mezilidských vztahů. Všechny tři romány získaly literární ocenění. Jejich společným znakem není jen téma válečných a poválečných osudů německého etnika, ale také vyprávění dovedené do současnosti včetně pointy založené na chybějící katarzi. Málokdo si v dané souvislosti vzpomene na jméno švýcarské spisovatelky a výtvarnice **Ericy Pedretti** (*25. února 1930), která patří mezi nejvýznamnější současné autorky německé jazykové oblasti. Ti, kdo četli některý z jejích románů, ví, že se její životní osudy i literární texty úzce váží k olomouckému regionu.

V únoru uplynulo osmdesát pět let od chvíle, kdy se narodila ve Šternberku jako první dítě manželů Schefterových. Dostala jméno Erica, tedy „vážená vládkyně“ a vše na-

svědčovalo tomu, že ji čeká život v dobře hmotně situované i umělecky kultivované rodině. Její otec byl majitelem zavedené mechanické tkalcovny hedvábí v Zábřehu. Ta poskytovala obživu také manželčinu bratru Kurtu Grögerovi, který studoval malbu v pařížských ateliérech předních umělců a právě se začínal osamostatňovat. Ke svému strýci měla Erica velice silný vztah. Od osmi let žila s rodiči v Zábřehu, ale v rodném Šternberku, v domě svých prarodičů, kam přijížděl také strýc, nadále trávila hodně času.

Erica Pedretti přebírá čestné občanství. Foto: Archiv města Šternberk.

Švýcarská babička Ericy byla podle norimberských rasových zákonů židovka, což vedle matčina německého občanství vytvořilo základ pohnutých rodinných osudů. Otec byl za války jako poloviční žid deportován do koncentračního tábora. Po návratu nahradila otcovo židovství nálepka kapitalisty následovaná vyvlastněním a uvězněním na Mírově. O postoji rodiny k válečné politice svědčí

strýcovo působení ve francouzských legiích poté, co v roce 1936 uprchl i s manželkou ze Šternberka. Ani tato okolnost však nezabránila poválečnému odjezdu rodiny z vlasti.

Silící perzekuce proti německému obyvatelstvu vyústily koncem roku 1945 v odjezd patnáctileté Ericy se sourozenci transportem Červeného kříže k tetě do Švýcarska. Pro svobodnou učitelku jistě nebyl náhlý úkol uživit bratrovy děti snadný. Ani příjezdem rodičů o rok později se situace příliš nezměnila. Status válečných uprchlíků znamenal nejen ztíženou možnost obživy a neustálé návštěvy cizinecké policie, ale začlenění rodiny do nových poměrů znesnadňovala také jazyková bariéra.

V těchto provizorních podmínkách Erica vystudovala střední uměleckoprůmyslovou školu. V roce 1950 se rodina musela vystěhovat a za svůj příští domov zvolila Ameriku. Erica se zde živila stříbrotepeckým řemeslem, avšak v novém prostředí vydržela pouhé tři roky. Základy budoucích vztahů již měla položeny jinde. Vrátila se do Švýcarska a vdala se za výtvarníka Giana Pedrettiho. Dnes provozují společný ateliér a žijí ve městě La Neuveville na okraji Bielského jezera v kantonu Bern. Vychovali pět dětí, věnují se výtvarné činnosti a Erica Pedretti zároveň psaní. Je autorkou více než desítky beletristických knih, řady esejů a rozhlasových her. Za svou literární tvorbu získala celou řadu ocenění, z nichž jmenujme alespoň Cenu Ingeborg Bachmannové (1984), Velkou literární cenu kantonu Bern (1990), Berlínskou cenu a Medaili Bobrovského (1994), Cenu středoevropské literatury (1999) či Švýcarskou literární cenu (2013). O významu její tvorby svědčí také skutečnost, že Univerzita ve Freiburgu v loňském roce uspořádala mezinárodní konferenci zaměřenou výhradně na literární tvorbu Ericy Pedretti. Ztrátou domova poznamenaný osud této autorky je jednou z mnoha variací válečného vykořenění napříč národy. „*Nic nového pod sluncem*,“ odpovídá trpce na podobná zjištění protagonistka jednoho jejího románu. Veřejností i odborníky respektované svědectví o následcích a „*dědič-*

nosti“ válečných traumat napsala Helena Epstein (*1947). Americká žurnalistka a spisovatelka, narozená v Praze, ve své knize *Children of the Holocaust* (1979, č. *Děti holocaustu*, 1994) reportážním způsobem zachycuje výpovědi potomků těch, kteří přežili věznění v koncentračních táborech. Na základě mnoha rozhovorů ukazuje, že navzdory ochranné hrázi v podobě mlčení vlastních rodičů je také druhá generace nositelem válečného stigmatu.

Erica Pedretti. Foto: Petr Machan.

Mlčení o minulosti provázelo i poválečný život Ericy Pedretti a jejích rodičů. „*Celou dobu jsem o tom vlastně nikomu nemohla povídat... Tyto zážitky jsem mnohem*

později chtěla popsat, aby se o nich dozvěděl můj muž a děti...“ (Literární noviny 1990, č. 33). Tak vznikl první román *Harmloses, bitte*, který v roce 1970 vydalo prestižní německé nakladatelství Suhrkamp. V českém překladu Marka Nekuly vyšel v časopise Světová literatura v roce 1994. Významným aspektem této prózy je tematizovaná vůle zaznamenat idylické vzpomínky z dětství, čemuž odpovídá název *Něco neškodného, prosím*. Přes vynaložené úsilí se však do bezstarostných vzpomínek stále častěji vkrádají zneklidňující motivy budoucích událostí. Proces rekonstrukce se stává obtížným, což vypravěčka v textu signalizuje nedokončením výpovědí, zámlkami, úsečnými změnami tématu a nezvyklou rytmizací. Využití těchto prostředků bylo důvodem, proč knihu odmítla vydat švýcarská nakladatelství. Tyto aspekty hodnotila jako nedostatky, nikoli jako funkční prostředky. S odstupem let jsou tím, co i v překladu výrazně rezonuje a spolu s prolínáním časových rovin činí z výpovědi umělecky vysoce působivý text.

Na Moravu se Erica Pedretti osobně vydala až v roce 1976. Soukromá cesta, při níž navštívila Zábřeh, Šternberk i Bruntál, byla vedle touhy navštívit zapomenutá místa motivována také pátráním po obrazech strýce, které zůstaly po válce v opuštěném domě ve Šternberku. Zážitky z této cesty, spolu s momenty z dětství a raného mládí, tvoří základ jejího románu *Engste Heimat* (1995), který do češtiny přeložila Lucy Topolská a v roce 1997 jej s názvem *Nechte být, paní Smrti* vydala olomoucká Votobia. Jedním z podnětů k napsání této knihy byla právě probíhající válka na Balkáně: „... já přece nepíšu jen o tom, co bylo, ale v knihách je i to, co se stále děje. A například chorvatské nebo albánské děti mají dnes podobné strašné prožitky jako já tehdy,“ uvedla v rozhovoru s Ivanou Pustějovskou (MF Dnes 2009). Zřetel k širokému kontextu válečného utrpení přesahujícím hranice států i času se v textu odráží v refrénovitém zvolání: „*Co se dalo, bude se dít zase.*“

Další cesty do Československé a později do České republiky podnikala Erica Pedretti od devadesátých let. Došlo při nich k prolomení anonymity a navázání vztahů, které podněcovaly její opakované návraty nejen do rodného kraje. V roce 1994 se zúčastnila 3. ročníku Mezinárodního uměleckého symposia ve Šternberku, při kterém představila svou instalaci *Kde domov můj*. V horním patře bývalého augustiniánského kláštera postavila stan a naplnila jej vlastními romány. Na stěně místnosti instalaci dotvářela úvodní slova české hymny a otevřené okno skýtalo výhled na její rodný dům.

Také následující návštěvy se vyznačovaly aktivní snahou o osvětovou činnost. Pedretti se během nich účastnila besed se studenty, nebo četla ze svých knih. V roce 2001 byla hostem 11. festivalu spisovatelů v Praze a při této příležitosti zavítala do rodného města, kde se konala výstava jejich výtvarných prací. V roce 2004 jí město Šternberk udělilo čestné občanství. „*Jednak tím město přijímá/ znovu přijímá do řad svých občanů autorku a výtvarnici evropského věhlasu, jejíž díla budou napříště s tímto městem v recenzích a kritikách o to důsledněji spojována, jednak – a to je zřejmě ještě důležitější – jako první a patrně jediné město v Česku dokazuje tímto symbolickým krokem, že přes stíny minulosti je možno se přenést.*“ (Erica Pedretti, 2004)

Hořce působí oficiální znovupřijetí v souvislosti s faktem, že z rozměrného literárního díla spisovatelky byly dosud do češtiny přeloženy pouze tři romány, z toho pouze dva vydané knižně. Je třeba si uvědomit, že schopnost čelit stínům minulosti je přímo úměrná míře úsilí individuálně vynaloženého k jejich poznání. Katarze, kterou životní příběh a dílo Ericy Pedretti poskytuje, spočívá především v úsilí o překonání kolektivních kategorizací. V tomto konkrétním případě jsou to nálepky němečtví, židovství, válečného uprchlíka, proti nimž se rozhodla napříť svou tvůrčí činností.

Pro skutečné překonání stínů minulosti je potřeba číst její literární svědectví o chování lidí ve vyhrocených válečných časech a negativních důsledcích, které odosobněné třídění přináší.

Výše zmíněné romány českých autorek získaly významná literární ocenění, což je zvýznamňuje v povědomí široké veřejnosti. Dílo švýcarské spisovatelky kontext takto tematicky zaměřené tvorby nejen obohacuje, ale odlišným postojem také přeznačuje. Zatímco romány napsané „uvnitř“ českého prostoru a „vně“ individuální zkušenosti více vypovídají o křivdě, texty Erics Pedretti, válkou situované za hranice popisovaného prostoru, jsou niterným svědectvím o snaze křivdu překonat. Ačkoli

mnohé její texty úzce vyrůstají z konkrétních míst našeho každodenního pobytu, zůstávají stále mimo dosah a širší povědomí českého čtenáře.

Zatím poslední pokus o zpřístupnění díla Erics Pedretti učinilo v roce 2012 nakladatelství Barrister & Principal, které vydalo román *Fremd genug* (2010) v překladu olomoucké germanistky Lucy Topolské pod názvem *Cizí domov*. Téma autobiograficky laděného textu kulminuje ve ztrátě domova jako základu rodinného soužití. Základním stmelujícím motivem je reflexe rodného jazyka jako znaku příslušnosti, který se s příchodem války stává nebezpečným stigmatem a posléze jeho dialektická povaha zamezuje asimilaci v novém prostředí. Ztráta

Rodný dům Erics Pedretti ve Šternberku. Foto: Petra Kožušnicková.

původního domova ústí v usídlení rodinných příslušníků v různých zemích a osvojení místního jazyka. Ztížená možnost dorozumívání v rámci širší rodiny postupně vede k zániku aktivních rodinných vazeb.

Ukázka z románu *Cizí domov*

Dne 8. května 1945, v den příměří, dorazila Rudá armáda do našeho města, a místo aby se oslavovalo, vylévaly se poslední láhve vína (dlouhá léta uchovávané pro tuto příležitost) kvůli opilým vojákům do odpadu. Nečekali jsme to, pro nás válka znovu začala. A co se po léta dělo všude tam, kde vojáci dobyli území, to jsme teď prožívali my.

Pod střelbou utíkáme z našeho domu do jiného, hodně vzdáleného. Dnes bych rukou dosáhla na jeho střechu. V domě jsou dvě místnosti, znám obě, jsou tu jen jedny dveře a okna zastavěná květináči jsou maličká, těmi se nedá rychle utéct ven. Otvíráme dveře, stojíme rovnou v kuchyni, ale tady už sedí dva – Proboha, rychle pryč, vraťte se, honem k mostu, vidím ještě přesně, kde je most, vidím jej dokonce v noci, touhle cestou jsem často běžela ve spánku.

Vrátily jsme se domů a schovávaly se, dokud nás hlad nevyhnal ven.

Do školy jsem už nesměla. Mezitím mi totiž bylo patnáct a musela jsem pracovat. Dostala jsem se jako děvečka do rodiny českého sedláka, neobyčejně pobožné a stejně tak vlídné, líbilo se mi u nich tak, že bych byla nejraději zůstala a také se stala selkou. Ale práce byla příliš těžká, a když jsem se po žních zhroutila, vzal mě do učení švec.

Za několik měsíců nás dostihl dopis ze Švýcarska. Brzo odjedeme, řekla jsem v ševcovské dílně, až dostaneme povolení k vycestování, pojedeme k tetě do Švýcarska.

Kapitalistická země, poznamenal jeden z dělníků trochu lítostně a trochu vyčítavě. Opravdu tam chceš odjet?

Škoda, řekl švec.

Ano, škoda, přisvědčila jsem a měla co dělat, abych se nerozplakala, nemohla jsem přece plakat před sedmi mužskými, před nimiž jsem si tak dlouho hrála na dospělou a kteří věděli, že se mi tahle práce líbí, že se s nimi cítím dobře a že nechci pryč.

Po večerech a o nedělích jsem ze silné pruhované látky schodišťových běhounů šila tlumoky, pět velkých tlumoků pro moje tři malé sourozence, sebe a sestřenic. Z tuleních kožešin, které se našly na půdě mezi lyžařskými věcmi, jsem vyrobila popruhy. Ve Švýcarsku jsou hory, jednoho dne budeme zase lyžovat. Nebylo to tak, že bych do Švýcarska jela nerada. Ale nerada vzpomínám na cestu, která mě odváděla z domova.

Cestu z domu na nádraží jsem později zakreslila do malé knížečky v kožené vazbě, kterou jsem dostala k narozeninám a kterou jsem vzala s sebou. Není vyloučeno, že jsem začala psát a kreslit už cestou.

Kresba, která nás zobrazuje na hrázi rybníka: Já táhnu vozík, na němž jsou narovnány tlumoky, matka jde vpředu, děti a sestřenice postrkují vozík nebo běží za ním. Hráz vymezují čtyři stromy, zelený pruh svah, modré linie vodu, což mi stačí, abych navždycky věděla, oč jde. V knížečce je ještě jeden obraz, obraz jiného odchodu s vozem s plachtou, s kozou běžící za vozem a se mnou, která běží za kozou a vozem, dva obrázky za mnohé, které bych byla mohla nakreslit, a několik Morgensternových básní zapsaných neohrabaným písmem. Po příjezdu do Švýcarska jsem měla po nějakou dobu potíže, abych si odvykla psát kurentem, kterým jsem se naučila psát německy. Odnaučit se jiné věci mi dělalo větší těžkosti a lecčeho, čemu jsem se naučila jako dítě, i toho, čemu jsem se musela naučit tehdy cestou, jsem se už nedokázala zbavit, i když by to bývalo užitečné.

(Erica Pedretti. Cizí domov. Přel. Lucy Topolská. Brno: Barrister & Principal, 2012, s. 21 – 26.)

S Jakubem Kovaříkem o olomouckém literárním časopise Těžkoříct

Časopis Těžkoříct vycházel v Olomouci v letech 2004–2008. U jeho zrodu stál okruh asi pěti mladých lidí, většinou katolíků, bez předchozích zkušeností s vydáváním periodik, nadšených pro myšlenku psaní nekomerčního, autorského, kulturně-literárního média. Nezaměnitelná grafická podoba Těžkoříctu (dále TŘ) je dílem Jakuba Kovaříka, jednoho ze dvou lidí (spolu s Markem Kvapilem), kteří v TŘ fungovali od jeho počátků po číslo poslední.

Kubo, proč Těžkoříct vůbec vznikl? Ne jak ani kdy, ale proč.

Ten první impuls byl ode mě. Jednoduše proto, že jsem chtěl graficky upravovat jiné věci, než který jsem dělal v tiskárně, kde jsem tehdy pracoval, a protože mě zajímala literatura, zaměření časopisu bylo logické. Nic proti časopisu chovatelů poštovních holubů, který jsem graficky editoval v práci, nebo proti letákům pro bodybuildery, ale cítil jsem prostě potřebu vyzkoušet si něco úplně jiného. Časopis se zdál ideální v tom, že by na sebe mohl nabalit komunitu zajímavých lidí. A s tímto nápadem jsem pak oslovil svoje kamarády, ale vůbec jsem nechtěl být redaktorem. Představoval jsem si, že najdu lidi, kteří to budou vymýšlet, psát, a já to budu zpracovávat graficky, což se samozřejmě ukázalo být naivní.

V podtitulu TŘ stálo „literatura, kultura a život v kostelní lavici“. Který z těchto okruhů byl prioritní? Měnilo, vyvíjelo se nějak během let jejich rozložení, důležitost nebo místo, které bylo tomu kterému tématu určeno?

Na začátku jsme tam chtěli mít všechno, co nás zajímalo a čím jsme žili, takže když jel někdo z redakce na půl roku pracovat do Anglie, tak jsme se domluvili, že k tomu v TŘ budou vycházet reportáže z Anglie. Během dvou tří čísel jsme si zjišťovali, co tam chceme a co ne, a ta literatura se ukázala jako hlavní. Co se týká druhé otázky,

změnilo se to, že jsme začali dělat koncepční, tematické čísla; jádrem každého čísla začal být postupem času velký rozhovor se spisovatelem, básníkem, a k tomu jsme hledali, co dalšího by se tematicky hodilo.

Mohl bys na některé z těch osobností, klidně na všechny, s nimiž byl v TŘ rozhovor, vzpomenout?

Na všechny si asi nevzpomenu, ale třeba Nanao Sakaki z prvního čísla, dobře si pamatuju Ivana Martina Jirouse, kterej nám chtěl dát do držky, Zbyňka Hejdu, Ivana Matouška nebo třeba Jiřího Valocha, se kterým ten rozhovor vznikl nadvakrát a na tu druhou půlku ostatní z redakce už odmítli jít, protože on mluvil tak mimoňsky a pro nás nesrozumitelně, že jsem za ním do toho Brna odjel sám, ale ve výsledku to bylo zajímavý, protože mluvil o svých depresích a básních, které během určité jeho krize v krátké době vznikly. Dobře si pamatuju na Emila Juliše, s kterým rozhovor nevznikl, protože už na tom byl zdravotně špatně. Zbyněk Hejda si po rozhovoru, který jsme s ním udělali, kdesi přečetl něco, s čím nesouhlasil, nebo co nechtěl, aby se psalo, a nikým si nenechal vymluvit, že to nebylo v našem časopise a nenapsali jsme to my.

Obálka jednoho z úvodních čísel „Těžkoříctu“. Archiv JK.

Kde všude mimo Olomouc byl TŘ v povědomí?

Zřejmě nikde. Konkrétní lidi ho sice znali, ale zůstalo to u jednotlivců. Lidi, s kterými jsme dělali rozhovor, například Ivan Matoušek, z nás dejme tomu byli nadšení, Ivan Jirous si okamžitě vyžádal několik čísel s tím, že je rozhodí mezi lidi, ale myslím si, že to žádné efekt nepřineslo. Distribuce byla prostě omezená na Olomouc, protože jsme neměli prostředky nebo ochotu se tomu věnovat.

Teď se zeptám na otázku, která zajímá mě osobně. Já jsem byl do redakce přizván jako poslední ze stálých redaktorů, kterými byly kromě Tebe ještě Marek Kvapil a Soňa Pokorná. Čím to, že se mě nikdo z vás redaktorů neptal na katolictví?

Protože to už dávno nemělo žádný význam. Na začátku jsme sice měli představu, že to bude kulturní katolické časopis, ale záhy jsme si uvědomili, že nás to tak asi nezajímá, ale v podtitulu to zůstalo jako fór. Občas se tam tyhle věci objevily, ale časopis na tom nestál. Nakonec, Soňa taky kostelní lavici neleští.

Kolikrát ročně vycházel a kdo vás finančně podporoval?

Pětkrát. Měli jsme grant od města a od kraje, což byly relativně malé částky; ty pokrývaly možná třetinu, polovinu nákladů, zbytek tvořily příspěvky od lidí, kteří nás odebírali. Přesně už nevím. Rozpočet se nám podařilo udržovat na velice skromné úrovni, a podle toho časopis i vypadal. To znamená, že se rozmnožoval na kopírce, pak jsme ho na koleně skládali a vůbec dávali dohromady. A byli jsme na to nakonec hrdí a chtěli jsme to tak. I když původně jsem si myslel, že by se TŘ klidně mohl vyvinout do barevného časopisu, který by se produkoval normálně v tiskárně, jenže ten pocit nezávislosti by tam potom asi nebyl.

Formát a grafická podoba TŘ zůstaly po celou dobu stejné?

Formát ano, ale grafická podoba ne, ta se několikrát změnila. Poprvé po nultém čísle a pak asi po šestém nebo osmém čísle se to změnilo.

U příležitosti představení nového čísla TŘ bylo zvykem uspořádat tematický večírek. S kterými místy se tím pádem život časopisu pojil?

Většinou to byla Kaldera nebo Garch. V Kratochvíli jsme taky párkrát něco dělali.

Když jste jednotlivá čísla dávali dohromady, mysleli jste jen na olomouckého, nebo na jakéhokoliv čtenáře?

Já asi hlavně na sebe, a hádám, že to tak měli všichni. Byla to tak trochu i záminka se s někým zajímavým potkat, někoho poznat, sehnat si na někoho telefon a říct mu, že se nám líbí, co dělá, a zvědavě se na něco zeptat.

Jaká další jména, tedy kromě osobností z rozhovorů, jsou s časopisem spojena? Například členové redakční rady a jiní ovlivnitelé...

No hlavně Vašek Burian. Dostali jsme od něho spoustu dobře míněných rad, hrozně se nám od začátku věnoval, měl z nás radost a přál nám, abychom to vydrželi. Někdy v posledním roce existence TŘ říkal, že za pár let by mohl být ten časopis skutečně dobrý, a protože už jsem znal jeho nároky na periodika, tak jsem to bral jako velkou pochvalu.

Z jakého důvodu bylo vydávání ukončeno?

Už jsem toho měl dost. Myslím, že se nám postupně dařilo zvyšovat latku, podařilo se nám tematicky se profilovat a neopakovat minulé nesmysly a chyby, s tím ale přicházela taky větší zodpovědnost a tlak a nabalovaly se k tomu další aktivity jako autorská čtení, přišla únava.

Jak se na období života s Těžkoříctem s odstupem času díváš?

Bavilo mě to, zkusil jsem si spoustu věcí, ale nostalgii netrpím. Klidně bych v tom pokračoval, ale nesmělo by se to asi kloubit s ničím dalším, aby se to dalo dělat pořádně.

Pod hlavičkou Těžkoříctu také vyšel sborník Verbascum. Co ve sborníku je a jak to celé vzniklo?

Sborník vyšel plus mínus k 10. číslu. Chtěli jsme dát dohromady autorskou tvorbu lidí, kteří měli s TŘ něco společného, kterým v TŘ buď vyšla ukázka

z jejich básnické tvorby, nebo psali pro TŘ články. Byla to výjimka oproti tomu, jak jsme koncipovali TŘ, protože do něj jsme svoje autorský věci nedávali. Nechtěli jsme dělat další Psí víno nebo třeba Weles.

Je stále ještě obtížné něco podstatného říct?

To asi vždycky. Název časopisu nicméně neměl žádný zásadní vliv na to, jak jsme fungovali. Prostě je to název. Takhle jsem slyšel se bavit lidi z nějaké kapely, říkali: „Je to tak blbej název, že si ho asi necháme.“ Nevím, jestli je Těžkoříct blbej název, ale je to prostě jen název.

Mohl bys představit další dva časopisy, a sice Materiál a Magazyn, na jejichž vydávání jsi později spolupracoval? Mají něco společného s TŘ?

Společnou mají asi cestu, kterou bych se chtěl možná vydat s TŘ, kdyby existoval dál. Cestou víc experimentální, konceptuální. Časopis ne čistě jako nosič textů a obrázků, ale více jako hra s médiem časopisu, s časopisem jako s objektem. Jedno číslo Magazynu vyšlo například jako oboustranné hrací karty.

Rozhovor vedl Standa Černý

Jakub Kovařík, redaktor časopisu Těžkoříct a autor jeho grafické podoby. Foto: Standa Černý.

Knihovna a čtenáři na Šumpersku

Otázka, jakou úlohu má v současné společnosti čtení i co se čte, bývá čas od času tématem vybraných publicistických pořadů. V současnosti je této problematice dokonce věnován i odborný výzkum prof. Jiřího Trávníčka, který v roce 2008 publikoval knihu *Čteme? Obyvatelé České republiky a jejich vztah ke knize*, po které následovaly další tituly zaměřené na danou oblast, konkrétně publikace *Čtenáři a internauti. Obyvatelé České republiky a jejich vztah ke čtení* (2010) a v loňském roce vydaný titul *Knihy a jejich lidé. Čtenářské životopisy*. (Aktuálně v brněnském nakladatelství Host vychází Trávníčkova kniha *Překnížkováno*.)

Následující rozhovor, o který jsme požádali ředitelku Městské knihovny v Šumperku (MKŠ) Zdeňku Daňkovou, se pokouší soustředit na dílčí problematiku čtenářství ve zvoleném severomoravském regionu, kdysi největším okrese v republice. Následující otázky a odpovědi, které představují pouze dílčí sondu do problematiky čtenářství a okrajově i městských knihoven, pochopitelně nemohou sloužit jako náhrada seriózního systematického výzkumu, jenž je schopen pracovat s různými statistickými hodnotami apod. O takový výsledek zde ani nejde. Smyšlen je především prezentovat názory knihovníků na dané téma a současně s nimi seznámit čtenáře KROKu.

Ačkoli nelze na základě následujících otázek a odpovědí vyvozovat exaktní závěry o současné situaci čtenářství (jedná se konečně pouze o vybrané město s jeho tzv. spádovou oblastí a navíc o abonenty městských knihoven, kteří představují vždy jen určitě, byť nikoli nevýznamné procento všech čtenářů), přesto mají tyto informace svoji relevantní vypovídací hodnotu, která se opírá o hledisko odborníků (knihovníků) na čtenářskou situaci v uvedené oblasti a regionu. Na pozadí představ o úloze veřejných

knihoven v minulosti, kdy nebyl k dispozici internet a mediální prostor nebyl zdaleka tak pluralitní a otevřený, jako je tomu dnes, se následující informace jeví jako zajímavé doplnění obecných kvantitativních výzkumů a statistik.

Jaká je průměrná věková skladba čtenářů vaší knihovny? Převažují spíše mladí lidé, nebo senioři?

Kategorie dětí a studentů činí téměř 40% našich uživatelů, těsně následuje střední věk – tedy věkové období mezi ukončením studia a odchodem do důchodu (37%), důchodci a senioři tvoří 19% z našich čtenářů. Mladí čtenáři tedy převažují.

Studenti Gymnázia Šumperk na jedné z každoročních akcí Město čte knihu. Autorem fotek je Miroslav Daněk.

Předpokládám, že pravidelnými abonenty vaší knihovny nejsou pouze obyvatelé Šumperka, ale rovněž lidé z přilehlého okolí. Mohli byste upřesnit, jak velký regionální rádius šumperská knihovna pokrývá?

Zjednodušeně by se dalo říci, že je to území, ze kterého dojíždí lidé do škol nebo do práce. Knihovna je v těsné blízkosti autobusového i vlakového nádraží, což je možná důvodem toho, že zhruba jedna třetina našich uživatelů je „přespolní“.

Jak se změnila situace řekněme od 90. let do současnosti z hlediska knižní orientace abonentů knihovny?

Těžko říci, jak moc se změnila. Když jsem před 39 lety (brzy po maturitě) nastoupila do půjčovny, pamatuji si na svůj údiv nad tím, že čtenáři požadovali (až na malé výjimky a na tituly povinné či doporučené četby) knihy, o kterých jsme se v literární výchově neučili. Mám dojem, že na tomto základním schématu se mnoho nezměnilo. Samozřejmě, v módě jsou jiní autoři, ale větší část titulů, na které si musíte dát rezervaci, abyste se k nim vůbec probojovali, se do učebnic literatury pro střední školu zřejmě nedostane. Možná, že větší změna nastala díky internetu u naučné a populárně vědecké literatury. Některé hity dřívějších let se dnes půjčují méně, lidé si na internetu nachází spoustu informací sami, což se týká i kuchařských receptů. Naopak trvá obliba cestopisné literatury, memoárů slavných osobností atd.

Občas můžeme slyšet, že mladí lidé nečtou, že se více věnují jiným činnostem (internet, televize), které příliš s četbou nesouvisí. A pokud přece jen čtou, že volí raději lehčí žánry, např. fantasy literaturu, komiksy apod. Jedná se o frázi, nebo můžete tuto skutečnost z vašeho hlediska potvrdit?

O frázi se nejedná. Četba je skutečně jen jednou z možností, jak trávit volný čas a o pozornost dětí (a nejen dětí) je veden lýtý boj. Postavení výlučného informačního zdroje knihy ztratily, nezmenšil se ale jejich význam pro vývoj intelektu každého jedince, slovní zásoby, schopnosti porozumět textu, vyjadřování atd. V odborných kruzích se již nějakou dobu bije na poplach a knihovny ve snaze rozvíjet čtenářství přestávají být osamoceny. Tím se dostávám k druhé části otázky. Ano, převažují lehčí žánry, již řadu let trvá obliba *Harryho Pottera*, ságy *Hraničářův učeň* či upířských příběhů. Ovšem takové nebo jiné lehčí žánry měla každá čtenářská generace. Část čtenářů časem přejde k náročnější četbě.

Jaká je žánrová skladba mezi knihovními výpůjčkami? Zaznamenali jste oproti minulosti nějakou výraznější změnu či posun?

V absolutních číslech vede beletrie. V desítce nejčtenějších knih jednoznačně vede povinná četba, např. Ernest Hemingway *Stařec a moře* nebo William Shakespeare *Romeo a Julie*. Nejčtenější českou autorkou roku 2013 byla Kateřina Tučková. Knihy *Žitkovské bohyně* a *Vyhnání Gerty Schnirch* patří do první desítky i mezi výpůjčkami Městské knihovny Šumperk. Mění se tituly, které jsou momentálně v oblibě. V minulosti jsme podobný zájem zaznamenali u titulů, které dnes již najdete bez problémů na regále. Kdo ze čtenářů si pamatuje, jakým hitem byly *Medojedky*, *Sophiina volba* nebo *Poslední kabriolet*?

Jak často obměňujete knihovní fond a podle jakého „klíče“?

Knihovní fond obměňujeme neustále. Jsme knihovnou pro každého, proto musíme při současné neskutečně bohaté nabídce pečlivě zvažovat, které tituly do knihovny koupíme. Musíme zachytit významné literární hodnoty, ale také mít knihy oddychového charakteru. Stejně tak musíme zvažovat, co musíme mít a bez čeho se můžeme obejít u naučné literatury. Velkou péči trvale věnujeme akvizici regionálních publikací. Je to náročná a nikdy nekončící práce, která vyžaduje velké zkušenosti knihovníků.

Knihovna je nejen místem, kam si čtenáři mohou přijít pro svůj oblíbený titul, ale i prostorem společenského setkávání a různorodých kulturních akcí. Jaké zajímavé pořady knihovna v současnosti nabízí nebo připravuje?

Kulturní a společenské akce pořádáme v knihovně rádi a (s ohledem na naše mírně řečeno omezené možnosti) často. Jedním ze zajímavých projektů je festival Město čte knihu. Letos jsme pořádali desátý ročník, v závěrečné zprávě jsem napočítala, že akcí tohoto festivalu se účastnilo více než 4 tisíce účast-

níků. Pochopitelně, že nepřišli všichni do knihovny. Před deseti lety, když jsme se rozhodli u nás pořádat tento festival po vzoru partnerského města Bad Hersfeld v Německu, nás nedostatek prostoru donutil oslovit s návrhem na spolupráci další kulturní organizace, školy apod. Dnes je spolupráce kulturních organizací a škol na tomto festivalu samozřejmostí, což je velkou hodnotou této naší společné akce. Připravujeme ale také další pořady, např. besedy, autorská čtení, cyklus Poezie a hudba, výtvarné a fotografické výstavy. Atmosféra pořadů situovaných do prostoru „mezi knihami“ je vesměs neopakovatelná,

vždy se sejde skupina zájemců o danou problematiku a to je výborné. Moc se těším na cyklus setkávání se seniory, jmenovitě na setkání s našimi nejstaršími čtenáři, který budeme již potřetí pořádat v březnu 2015.

S jakými institucemi spolupracujete?

Kulturní instituce a školy jsem již jmenovala, najdou se ale další – různé spolky a neziskovky. Za všechny bych jmenovala např. Sdružení pro obnovu kulturního dědictví údolí Desné a Středisko volného času Vila Doris. Možná bych také mohla zmínit letitou a velice pravidelnou spolupráci s knihovnou

Babičky a dědečkové čtou dětem: jedna z mnoha aktivit pro veřejnost uspořádaná Městskou knihovnou v Šumperku, která směřuje k rozvoji čtenářství u dětí. Program je realizován v rámci celostátní akce Celé Česko čte dětem.

v Nyse (Polsko) a teprve nedávno obnovenou, nicméně nadějnou spolupráci s knihovnou v Prievidzi.

V minulosti existovaly soupisy zakázaných titulů, které se sice mohly stát vybavením knihovny, ale nesměly být veřejně půjčovány. Knihovník pak měl povinnost tyto seznamy znát pro případ, že by čtenář požadoval takovou zakázanou knihu. Existuje v současnosti něco jako Libri prohibiti, jakýsi korekční seznam pro knihovníky?

Žádný mne nenapadá. To, že žádná knihovna nemá všechny knihy, je ze zcela praktických důvodů.

Má vaše knihovna nějakou strategii, jak působit na čtenářskou obec, např. pomocí orientace na vybrané tituly nebo žánry?

Dobrým příkladem mohou být výše zmíněné akce Město čte knihu nebo Poezie a hudba. Rádi se připojujeme také ke společným projektům. V současnosti oslovil kolegyně z půjčovny pro mládež projekt knihovny v Hradci Králové Lovci perel. Za každou přečtenou knihu z nabídky toho nejlepšího, co pro děti bylo napsáno, včetně knih neprávem pozapomenutých, dostanou děti jednu perlu. V půjčovně pro mládež visí šňůrky s perličkami našich čtenářů, kde to jen jde; na nejdelší z nich je více než 100 perliček za celý rok. Lovců perel přibývá. Letošní ročník právě skončil, ale my se už těšíme na další.

Jak vidíte z hlediska zájmu o knihovní výpůjčky „svoji“ situaci do budoucna?

Optimisticky, ale není a nebude to jednoduché. Ne každý si najde cestu ke knize a do knihovny sám a hned. Knihovna musí čtenáře získávat, podílet se na rozvíjení čtenářství, v rámci toho spolupracovat. Snad pro to budeme mít časem lepší podmínky. V Šumperku již řadu let připravujeme společně s městem, které je naším zřizovatelem, projekt

rekonstrukce nových prostor pro knihovnu. Nové, nestísňené prostory jistě přilákají další zájemce. V příštím roce se ještě stěhovat nebudeme, máme ale naději, že se projekt začne realizovat a dlouho očekávaná rekonstrukce bude zahájena.

Připravil Richard Změlík

Zdeňka Daňková nastoupila v září 1975 jako pracovnice půjčovny pro dospělé do Okresní knihovny Šumperk. Ředitelkou Okresní knihovny (a od r. 1997 Městské knihovny) Šumperk je od roku 1990. Ve Svazu knihovníků a informačních pracovníků (SKIP) se podílí na práci skupiny pro komunitní aktivity Sekce veřejných knihoven. V roce 2013 získala Cenu Olomouckého kraje za organizaci festivalu Město čte knihu, roku 2014 byla vyhlášena regionálním výborem SKIP Moravskoslezského a Olomouckého kraje Knihovnicem roku Olomouckého kraje.

„Každá ze zavěšených perliček představuje jednu přečtenou knihu. Kolegyně perličky svědomitě dětem doplňují,“ říká ředitelka knihovny Mgr. Zdeňka Daňková.

Francouzské knihovny a čtenáři spolku *Alliance française* v Olomouci a Prostějově

Martin Kučera

Od konce 19. století se začíná stále silněji a systematictěji rozvíjet česko-francouzské přátelství, které se realizuje především na poli pěstování francouzského jazyka, kultury, umění a literatury. Toto kulturní a později i politické spojení s Francií dosáhlo největšího rozkvětu – svého „zlatého věku“ – v meziválečném Československu.

V pronikání francouzské kultury do českých zemí sehrály významnou úlohu frankofilní spolky *Alliance française*. Jejich hlavním posláním se stalo šíření francouzského jazyka a kultury mimo hranice Francie. První česká *Alliance française* (dále jen také AF) byla založena v Praze roku 1886, pouhé tři roky po zahájení činnosti pařížské organizace. Z Paříže a Prahy se myšlenka šířila do dalších českých a moravských měst. Na Moravě ale nabralo zakládání poboček určité zpoždění a jejich obliba nedosáhla takové míry, jako tomu bylo v Čechách.

První *Alliance française* na území Moravy tak vznikla až v roce 1911 v Olomouci (pod názvem *Alliance française d'Olomouc*), druhá o rok později v Prostějově (*Alliance française de Prostějov*, někdy také *Alliance française, section de Prostějov*). V obou městech se ale přátelé Francie neformálně setkávali minimálně již od roku 1910.

Zakládání jednotlivých poboček *Alliance française* v dané lokalitě souviselo v řadě případů s přítomností výrazné osobnosti učitele francouzštiny a rodilého mluvčího.

V Olomouci tuto roli sehrál vynikající francouzštinář a znalec frankofonních reálií PhDr. Ferdinand Špišek. Rodák z moravské Komni zahájil pedagogickou kariéru v Kolíně a Plzni. V roce 1903 byl poslán do Olomouce,

kde mu bylo následující rok přiznáno stálé profesorské místo na reálném gymnáziu (částečně ale vypomáhal i na Slovanském gymnáziu). Spoluzakladatelem olomouckého spolku byl člen místní francouzské komunity François Mieussens-Péraldi. Lektor francouzštiny na jazykové škole Angličana Harryho Symese se stal „živou reklamou“ zdejší *Alliance*. Jeho zásluhy byly odměněny čestným členstvím místní AF a růstem počtu zájemců o soukromou výuku francouzského jazyka.

O zřízení *Alliance française* v Prostějově se nejvíce přičinil profesor obchodní akademie Georges Charles Chauffour, rodilý Francouz, který se zde oženil a nakonec ve městě i trvale usadil. Kolem něj se vytvořil kroužek přátel Francie, který se postupem času přetavil v oficiální prostějovskou pobočku *Alliance française*. Profesor Chauffour byl až do své předčasné smrti v roce 1924 vynikajícím přednášejícím a výraznou oporou prostějovské i olomoucké *Alliance*.

Členové olomoucké i prostějovské AF se pravidelně setkávali na společenských večerech, které mívaly zpravidla ustálený průběh. Zahajovány byly předsedou nebo místopředsedou spolku, poté následovala přednáška či beseda, nejčastěji na literární nebo cestopisné téma, která byla mnohdy obohacena promítáním diazitivů. Pokračovalo se recitací textů z francouzské literatury nebo hudebním programem a tancem. Velký ohlas mívaly divadelní produkce. Některé večery ovšem zůstaly bez konkrétní náplně – v tomto případě se jednalo čistě o konverzační setkání na nejrůznější historická či společensko-kulturní témata nebo se jen procvičovala praktická francouzština. Zkraje roku se do Olomouce i Prostějova pravidelně vracival s recitač-

ním pásmem pařížský profesor dikce Romain Alléon. Za pěkného počasí vyrazili členové na výlety.

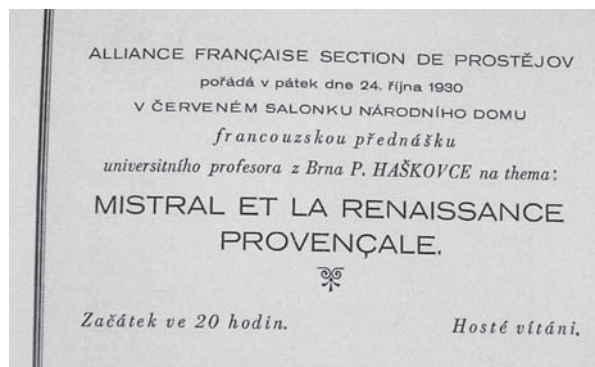
Vedle kulturních aktivit a výuky francouzského jazyka patřilo k významným úkolům všech poboček *Alliance française* založení, budování, udržování a provozování vlastní francouzské knihovny. Pořizování nových titulů se ale odvíjelo od stavu pokladny (hlavní a mnohdy i jediný příjem tvořily členské poplatky; subvence z pařížské či pražské pobočky olomoucká ani prostějovská *Alliance* nedostávaly). Pokud to tedy skromný rozpočet dovozoval, výbor vedle běžných provozních výdajů vyčlenil i menší částku na pořízení nových titulů a jejich vazbu. Knihovní fond se z tohoto důvodu ponejvíce rozrůstal z darů agilnějších a silnějších sesterských poboček se sídlem v Brně a Praze, mateřské organizace v Paříži či z osobních darů jednotlivců. K významným donátorům patřili francouzští konzulové a členové Francouzské vojenské mise v Praze, jejíž účastníci se u nás podíleli na budování československé armády v meziválečném období.

Francouzští důstojníci působili také na dělostřeleckém učilišti v Olomouci. Stali se pravidelnými návštěvníky akcí pořádaných místní *Alliance*. Někteří se dokonce ujímali přednáškové činnosti, a tím významně obohacovali kulturní program jednotlivých „soirées“ olomoucké i prostějovské AF. Po ukončení mise byl odchod důstojníků obecně vnímán jako velká ztráta, která citelně zasáhla spolkový život jednotlivých sekcí *Alliance française*. Výbor olomoucké AF ale nadále zůstával alespoň v korespondenčním styku s bývalými členy vojenské mise.

Olomoucké a hlavně prostějovské AF se postupně podařilo vybudovat menší, avšak pestrý knižní fond, o který pečoval knihovník jmenovaný výborem spolku. Mezi jeho další kompetence patřil výběr nových publikací a jejich zakoupení. V Olomouci se na tomto postu postupně vystřídal několik členů sdružení. Prvním knihovníkem se stal zaměstnanec finančního úřadu Jan Petera, po něm otež převzali např. místopředsedkyně

spolku Gabriela Šuldová, zaměstnanec státních drah Ladislav Tomeček, kapitán Vojtěch Šrom nebo Marie Koudelková; poslední jmenovaná pocházela z Francie a v Olomouci se provdala. Rok po založení olomoucké AF čítala její knihovna 34 svazků. Výbor ale stál dlouhou dobu před problémem trvalého uložení knih. Členové *Alliance* se totiž začali scházet v Národním domě, kde tehdy měla v klubovně vlastní knihovnu a čítárnu Česká Beseda (mimořádně v roce 1889 zde byla zpřístupněna první česká veřejná knihovna Národní jednoty v Olomouci). Předseda olomoucké *Alliance* proto požádal představitele Besedy o zpřístupnění časopisů v čítárně a uložení spolkových knih ve zdejší knihovně. Vykládání časopisů bylo sice povoleno, ale pro tisky již místo nezbylo. Proto se výbor olomoucké AF usnesl pořídit vlastní knihovní skříň, do které by spisy trvale uložil. Záměr se ale stále odkládal na později, až k tomu bude příhodnější doba. Kde přesně byly v této době knihy prozatímne uloženy, tedy nevíme.

V období první světové války se knihy nepůjčovaly (ostatně členové se vůbec nescházeli). Knihovna byla po obnovení předválečné činnosti odevzdána do rukou nového výboru, část tisků ovšem zůstala v držení nezvestných členů. Teprve po válce se na delší období podařilo

Přednáška prof. Haškovce pro prostějovskou AF: provenzálský básník Frédéric Mistral a hnutí Felixů. Reprofoto: Národní dům v Prostějově 1907–2007, Prostějov 2007.

umístit knihy v sále městského domu na Úřední Čtvrti, kam se aktivity AF po válce přesunuly (později se členové ještě dlouhodoběji scházeli v centru města, např. v hotelu Merkur nebo kavárně Grand).

V roce 1919 přibýlo darem 80 nových čísel od Francouzské vojenské mise v Praze a dalších dárců. Francouzští vojáci pokračovali v zásobování novými tituly a časopisy i v dalších letech.

V roce 1923 věnovala brněnská AF do Olomouce celkem 29 knih o 40 svazcích. Díky tomu počet opusů dosáhl 148 čísel o 215 svazcích. Spisy byly v tomto období rozděleny na 1) zábavné, 2) politického rázu, vědecké a propagační a 3) revue, almanachy a ostatní.

Od počátku třicátých let minulého století počet čtenářů jednotlivých sekcí *Alliance française* stále klesal. Ostatně tehdy to byl všeobecný trend, který postihl i veřejné knihovny. Pokles aktivních čtenářů a výpůjček se neustále prohluboval a trval v podstatě až do roku 1946. V roce dvacátého výročí založení olomoucké *Alliance* čítala její knihovna 223 svazků (což bylo ale stále o polovinu méně, než měla prostějovská AF). K 1. 1. 1934 obsahovala 254 svazků.

V prosinci 1937 získalo sdružení větší zásilku knih od Francouzského institutu v Praze, která obsahovala 47 svazků. Nejspíše se jednalo o poslední významné obohacení olomoucké francouzské knihovny, neboť po příchodu okupační německé moci spolková činnost ochabovala. Členové olomoucké AF se v době represe nakonec úplně přestali scházet, spolek tudíž dle stanov přestal formálně existovat a v roce 1942 byl vymazán ze spolkového rejstříku.

Základ knihovny prostějovské AF tvořily knihy, které darem zaslal konzul Francouzské republiky Osmin Laporte. Předtím se o aktivitách zdejšího spolku osobně přesvědčil v rámci jednodenní návštěvy Prostějova uskutečněné v květnu roku 1914. Další část titulů byla získána od pařížské *Alliance*. Zpočátku byl fond uložen u členky spolku a učitel-

ky zpěvu Marie Havránkové. Po první světové válce a obnovení spolkové činnosti o spisy pečoval člen pedagogického sboru dívčího reálného gymnázia prof. Josef Pokorný (učil latinu a francouzštinu, vedle toho spravoval profesorskou knihovnu). Knihovna v roce 1932 obsahovala dle záznamů v katalogu celkem 451 titulů (bez novin a časopisů). Pokud byl tudíž fond i nadále doplňován, o čemž nemáme pochybnosti, mohl počet knih dosáhnout až 800 svazků, což by prostějovskou francouzskou knihovnu řadilo k významnějším fondům v rámci celé československé sítě *Alliance française* (srovnatelnou knihovnu měla např. AF v Jičíně v Čechách, nejpočetnějšími fondy se mohly pochlubit pražská a brněnská AF).

Olomoucká i prostějovská francouzská knihovna měly reprezentativní charakter, své čtenáře měly především poučit, vzbudit zájem o Francii a pomoci se zorientovat ve francouzských reáliích. V knihovnických fondech byla proto ponejvíce zastoupena krásná literatura reflektující hlavní proudy a autory francouzské literatury, a to jak díla prozaická, básnická, tak dramatická. Sledována byla i soudobá produkce. Nechyběly spisy společenskovední, a to zejména historické a cestopisné (např. průvodci zajímavými místy Francie). V knihovnách se nacházelo poměrně značné množství děl autorů divadelních her, jejichž texty byly dlouhodobě úspěšně uváděny na moravských divadelních scénách a jejichž diváci se rekrutovali taktéž z řad členů spolku.

Kromě francouzských knih byly odebírány francouzské noviny a časopisy, které členy informovaly o aktuálním společensko-kulturním dění ve Francii (např. *Le Temps*, *Le Monde illustré*, *La Fémina*, *Comœdia*, *Le Mercure de France*, *La Revue de Paris*, *Marianne*, *Le Grand hebdomadaire*, *Le Journal de femme* nebo *La Revue de deux mondes*).

A kdo byli vlastně čtenáři těchto francouzských knihoven? Všechny pobočky AF byly od počátku své existence „elitními“ kroužky a členství v nich vyžado-

valo jisté ekonomické zázemí spojené s aktivní znalostí francouzského jazyka, což zase souviselo s určitým stupněm vzdělání a kultivovanosti. Počet členů olomoucké i prostějovské sekce se proto pohyboval v rozmezí 40 až 100 členů. Kvůli tomu byl knihovní fond využíván poměrně úzkým okruhem zájemců. Ke čtenářům francouzsky psaných tisků se tudíž ponejvíce řadili středoškolští učitelé francouzštiny s rodinami, jejich kolegové, rodilí Francouzi, studenti, vyšší měšťanská společnost a francouzští a čeští důstojníci s rodinnými příslušníky. Olomoucký spolek byl otevřen i německy mluvícím spoluobčanům.

Olomoucká AF se na nedostatečné využití své knihovny snažila reagovat. Na základě návrhu městského knihovníka prof. Antonína Šprince z roku 1922 postupně sílily hlasy o předání knih do správy městské knihovny, kde by byly k dispozici široké veřejnosti v nově otevřeném oddělení francouzské literatury. Ostatně Šprinc tehdy vyzval i několik dalších spolků, aby se vzdaly svých malých knihoven. Tento plán se u členů olomoucké AF zpočátku setkal se zdrženlivým postojem, fond totiž čítal pouze několik desítek knih, které kolovaly mezi jejími členy. Doporučeno bylo naopak knihy svázat, aby byly pro čtenáře atraktivnější. Přijato bylo alespoň kompromisní řešení – veřejné knihovně byly prozatím zasílány francouzské časopisy. K převedení knih do správy veřejné knihovny města Olomouce ale nakonec stejně došlo. Stalo se tak ve správním roce 1932–1933. Výbor spolku tím chtěl v době ekonomické krize a čtenářské stagnace „povzbudit chuť ke čtení a poskytnout možnost nejširší veřejnosti seznámit se s literaturou francouzskou“.

Ve veřejných knihovnách Olomouce i Prostějova jsou tedy pravděpodobně dodnes deponovány francouzsky psané tisky, o kterých ovšem nikdo netuší, že bývaly majetkem místních poboček *Alliance française*. Francouzské knihovny sice byly tvořeny menšími knižními celky, zato se ale staly nepostradatelnými nástroji šíření věhlasu česko-francouz-

ského partnerství v meziválečném Československu.

Martin Kučera (*1981) absolvoval mezioborové studium francouzské filologie a základů společenských věd na Univerzitě Palackého v Olomouci. V současné době působí na Arcibiskupství olomouckém. Věnuje se mapování historie Charity v první polovině 20. století a působení spolku *Alliance française* na Moravě.

martin.boucle@email.cz

Zakladatel olomoucké AF dr. Ferdinand Špišek. Reprofoto: Album representantů všech oborů veřejného života česko-slovenského, Praha 1927.

Mediátor

Ve středu 21. ledna uspořádali přátelé nedávno zesnulého Milana Klimeše vzpomínkový večer k jeho nedožitým 70. narozeninám. Poetickovizuální montáž, jak akci označili, naplnila sál Divadla hudby. Režisér a dramaturg Jan Dadák spolu s Petrem Palarčíkem, Jiřím Juránem a Alexandrem Jenišťou připravovali program od léta. Převážně černobílé aranžmá, které dominovalo nejen na jevišti, ale také projekci na velkém promítacím plátně, však neodkazovalo pouze ke smuteční atmosféře. Naopak jako nedílná součást soustředilo smysly k nekompromisnímu uměleckému vnímání, což podle průběžných indicií večera byla jedna z vlastních charakteristik mnohostranně umělecky i společensky zaměřeného Milana Klimeše.

Úvodní slovo Petra Palarčíka zprostředkoval Jiří Jurán, prostě sedící v koutě jeviště v kuželu světla, za ústřední projekce černobílých momentek ze života Milana Klimeše. Chvillemi ho na jevišti doplňovala Zuzana Švierčková, strnule stojící před plátnem, zahalená projekcí z fotografických smyček čeřící se hladiny či detailů oprýskané omítky olomouckých staveb a dlažby. Propojení s publikem pak obstarala Veronika Kernová, usedající uvolněně na okraji pódia. Trojice se nepředvídatelně střídala, jak v přednesu básní, tak v předčítání vzpomínek jeho blízkých.

Vedle úvodního medailonku Petra Palarčíka jsme tak vyslechli vzpomínky Antonína Mareše, Hanky B., Ladislava Daňka (dalšího z organizačního týmu), Edity Drozdové a Sylvy Novotné. Jednotlivé texty, sepsané k příležitosti této i chystaného sborníku „Krabice pro Milana“, velice sugestivně přibližovaly osobnost jubilanta. Charakteristiky se prolínaly především v několika bodech: Milan Klimeš byl člověkem velice široce umělecky rozproštěným a silně soustředěným k otázkám umění, v nich také dost nekompromisním, dlouze a vášnivě debatujícím, který rád tímto způsobem trávil čas ve společnosti přátel, ačkoli stejně tak rád unikal do samoty toulek v přírodě nebo svého bytu.

Vzpomínky, mnohdy vtipně pointované, dotvářely audio nahrávky rozhovorů s Milanem Klimešem pořízené Markem Nohálem, Pavlem Šuránem a Martinem Cábem, které zachytily energickou dikci a vůli k postžení významu, jež nechtěla být přerušena, dokud nedošla naplnění. Odpovědi na obojí byly úsměvy z publika, kde podle všeho sedělo dost lidí, kteří Milana Klimeše osobně znali a které strhly výstižné momenty k dušenému, laskavému smíchu.

V rámci večera se také vedle básní a vzpomínek promítal jediný jeho dokončený film *Ve jménu ďábelské hvězdy* natočený v roce 1977, v němž autor zachytil okolnosti předcházející výstavbě olomouckého Prioru. Komentářem k záběrům z demolice, z vykopávek, strnulým obrazům kostí a střepů trčících z udusané hlíny byly ve snímku beze slov disharmonické, dráždivé melodie Free Jazz Tria. Obdobné role se hudební uskupení ujalo i tohoto večera, kdy živou produkcí propojovalo nemoderované přednesy.

Zleva Zuzana Švierčková a Veronika Kernová. Foto: autorka příspěvku.

Ve druhé části večera bylo věnováno více prostoru přednesu básní z jediné sbírky editované Jiřím Juránem

a čerstvě vydané v nakladatelství Jaroslav Vacl. Básnické texty se často obracely ke smyslu lidského života a jeho konečnosti, nikoli však s gestem rezignace či pesimismu. V závěru přednesy i celý večer zarámovala projekce další série portrétů Milana Klimeše a prezentaci básní uzavřela pasáž veršů: „vše jenom jednou kvete//bděte už jděte//a zapomeňte a nezapomeňte.“

Poslední zvukový záznam zachycující opět část rozpravy o umění pak ukončilo hlasité cvaknutí magnetofonu a pás fotografií se zastavil na snímku Milana Klimeše sahajícího po šálku kávy.

Podle všeho jsem nebyla jediným divákem, který si v tu chvíli ani neuvědomil, že dvě hodiny sedí zcela zaujat děním na jevišti. Bezhlesé publikum, které ještě jednu píseň nehnutě hledělo do tváře Milana Klimeše, patrně sdílelo silný dojem.

Kapitola života Milana Klimeše se sice uzavřela, ale význam jeho aktivit ještě čeká na své zhodnocení, jak bylo v průběhu večera několikrát zmíněno. V této souvislosti plánují organizátoři v čele s Ladislavem Daňkem velkou výstavu, která by se měla uskutečnit v roce 2016 v Galerii César.

Petra Kožušníková

Jiří Juráň s portrétem Milana Klimeše. Foto: autorka příspěvku.

Wolkeriana

František Všeticka

Tento název je poněkud nadnesený, poněvadž následující řádky obsahují pouze dva příspěvky s touto tematikou. První z nich zachycuje Wolkerův vztah ke Svatému Kopečku, druhý pak vypovídá o spisovatelských ambicích básníkovy matky.

Druhý domov

Prostějovský řezník a palírník Jiří Skládal byl natolik movitý a potřebný, že si mohl v roce 1895 koupit na Svatém Kopečku zánovní vilu, již se přezdívalo Bellevue. Opatřil ji zejména pro své děti, z nichž nejstarší byla dcera Zdena, budoucí matka básníka Jiřího Wolkera. Při této koupi myslel také na svou manželku Anežku, která již delší dobu churavěla. Ona to také byla, jež místo francouzského Bellevue začala užívat počestěného Krásná vyhlídka.

Dům měl (a má) dvě přízemní křídla, která jsou ve střední části zvýšena do prvního poschodí. Tam se nachází jeden větší pokoj se třemi okny, k nimž ještě za života Jiřího Wolkera, jemuž se tato místnost stala uznávanou doménou, dosahovaly větve dvou košatých staletých lip. Obou stromů už není, jejich památka je zachována pouze v básnickově skladbě o Svatém Kopečku: *tři okna sedí v lipových haluzích jako tři pohádkové květy, na nebi hvězdy nebeské a na zemi lidské jsou rozesety...*

Jiří Wolker, jeho rodiče a prarodiče se dopravovali do svatokopecké vily nejrůznějším způsobem, Zdena Wolkerová ve svých memoárech vzpomíná na dopravní prostředek nejhonosnější: „My, členové rodiny, nejčastěji jsme jezdili na Svatý Kopeček z Prostějova vlastním povozem, neboť otec měl při nové živnosti palírnické též pár svižných kočárových koní a pro svou soukromou potřebu si pořídil nejen lehký výletní kočár, ale i elegantní městskou ekvipáž. Na takovou okázalost si náš milý tatínek věru potrpěl.“

Uvedená citace v sobě může skrývat jistý náznak sociálního předělu mezi obyvateli vily a místními. Skutečností je však pravý opak, neboť právě Jiří Wolker našel mezi Svatokopeckými řadu důvěrných přátel. O mnohých z nich se zmiňuje přímo v básni Svatý Kopeček; byli to ponejvíce druzi z chudých dělnických rodin, kteří pracovali v továrnách v Olomouci, Hlubočkách a Mariánském Údolí. Někteří z nich vypomáhali doma v malých živnostech nebo pracovali v lese.

Prostějov, Pernštýnské náměstí 9, kde Wolkerovi bydleli.
Foto: archiv autora příspěvku.

To je ta sociální stránka básníkovy pobyty, ale vedle ní mu učarovala příroda Svatého Kopečku a jeho širší lesnaté okolí přecházející do jeseníckých hor. Nejedna přírodní moment ve Wolkerově poezii byl inspirován právě tímto pohorským prostředím, které za jeho života bylo nepochybně přitažlivější a podmanivější než dnes (i výhled z Krásné vyhlídky je v současnosti podstatně omezen).

Jiří Wolker pobýval ve vile Bellevue především o prázdninách, nejintenzivněji v letních měsících roku 1921 a 1922. Básník v tomto období mnohé promýšlel a hodně psal. O prázdninách roku 1921 byla pohoda domu narušena smrtí babičky Anežky Skládalové, která Wolkera přivedla k napsání básně Pohřeb. Autor *Těžké hodiny*, kam byla báseň později zařazena, se v ní vzpíná od konkrétních reálií, včetně výčtu jmen vnučat, k obecnému nadhledu nad lidským zmarem:

*Pláči-li, nepláči pro mrtvé. Není jich.
Trpím-li, – trpím pro bolest živých.
Jen rakev pochováváme,
jen jméno pochováváme
po srdcích spravedlivých.*

Prázdniny roku 1922 byly na Svatém Kopečku poslední nejen pro Jiřího Wolkera, ale rovněž pro stařečka Jiřího Skládalů. I jeho skon se dotkl vnučka natolik, že zareagoval básní příznačně nazvanou *Muž*. I ona byla zařazena do *Těžké hodiny*, kde soustředí s básní o pohřbu Anežky Skládalové. Nejsilnějším místem básně *Muž* jsou její závěrečné verše, v nichž Wolker přemítá o vlastní budoucí smrti, o níž netušil, že se tak nečekaně, závrtně a krutě dostaví:

*Až věčná vichřice na srdce nalehne mi,
vyvrátí srdce mé, přibije mě jím k zemi,
zda sílu zachovám, kterou mi mrtvý dal,
bych zemřel jako on, do noci nevolal,
do noci nesmírné, záhadné a prosté,
v níž stařec umírá a děcko ve snu roste?*

Jiří Wolker proslavil Svatý Kopeček stejnojmennou básní, která byla inspirována Apollinairovým Pásmem a jejím adekvátním překladem Karla Čapka. V básníkově vývoji představuje zlom mezi chlapeckým Hostem do domu a mužnou Těžkou hodinou. Znamená ovšem nejen mezník ve Wolkerově vývoji, ale také ve vývinu moderní české poválečné poezie. Přichází s polytematickým viděním soukromých a společenských problémů, které nastolovaly možnost hlubšího a niternějšího vnímání a zobrazování jevového světa.

Wolkerův osobní vývoj byl však ve čtvrtek 3. ledna 1924 přetát. Jeho čin nebyl zapomenut, a to ani v místě jeho prázdninového pobytu. V červnu 1935 jeho ctitelé odhalili na Krásné vyhlídce pamětní desku s básníkovou bustou od Karla Lenharta. Slavnostní projev měl tehdy Bedřich Slavík, který mimo jiné uvedl, že se tato vila stala druhým Wolkerovým domovem. V této době patřil již objekt olomouckým dominikánům, již zde v letech 1938–1940 a krátce po válce pořádali o prázdninách Akademické týdny. K aktivním účastníkům těchto týdnů patřili mimo jiné Jan Čep, Jaroslav Durych, Jaroslav Kříčka, Albert Vyskočil a Jan Zahradníček.

Manželé Skládalovi a rodina Wolkerů (matka, otec a oba synové) jsou pohřbeni na prostějovském městském hřbitově. K dvojici hrobů byl přiřazen náhrobek Edvarda Valenty, jenž na kterémsi pražském hřbitově zapomenut zpustl. Trojice těchto hrobů tvoří na hřbitově jakýsi minislavin, který by mohl být v budoucnu rozšiřován. Prostějovské poslední místo odpočinku, a především jejich správcové, se tak tímto organizačním a pietním aktem stali vzorem pro okolní města a místa, Olomouc nevyjímaje.

Memoáristka

Je to vždycky tragické, když rodiče přežijí své potomky; je to truchlivé, když matka přetrvá svého syna. To je i případ Zdeny Wolkerové, která své

utrpení překonala a překonávala tím, že je a své poznatky začala svěřovat peru. Tak se i z ní časem a vůlí stala spisovatelka. Podstatou jejích záznamů je především svědectví o osudu syna a básníka Jiřího Wolкера.

Autor *Hosta do domu* zemřel 3. ledna 1924 a ještě téhož roku zareagovaly na jeho skon některé publikace, na jejichž stránkách se objevily i příspěvky jeho matky. Konstantin Biebl tehdy uspořádal sborník nazvaný *In memoriam Jiřího Wolкера* a časopis Host, orgán Literární skupiny, věnoval básníkovi celé jedno číslo (čtvrté číslo třetího ročníku 1923–1924). V uvedeném časopise Zdena Wolkerová vzpomíná na synův skon (článek *K úmrtí Jiřího Wolкера*).

V matčině kritické situaci po básníkově smrti závažnou roli sehrál Antonín Dokoupil, učitel Jiřího Wolкера, který ji podnítil k tomu, aby svůj žal překonala sestavováním vzpomínek na svého staršího syna (Jiří měl ještě bratra Karla, který rovněž zemřel mlád). K první autorčině „úrodě“ dochází roku 1934, kdy uplynulo deset let od básníkovy smrti. Zdena Wolkerová tehdy zveřejnila čtyři příspěvky, dva časopisecké a dva ve formě bibliofilii. Časopisecké opublikoval Bibliofil Bedřicha Beneše Buchlovana; memoáristka v nich charakterizovala rukopisy Jiřího Wolкера (v ročníku 1934) a jeho knihovnu (v ročníku 1935). Další dva příspěvky také nepatřily k rozsáhlejším. První z nich vydal zasloužilý Josef Glivický pod názvem *Vánoční vzpomínky na Jiřího Wolкера*. Druhý, s rozměrnějším titulem *Jiří Wolker, jeho dětství, chlapectví a život v rodině*, obsahuje již formulace, jež za další tři roky vstoupily do stěžejní memoárové prózy Zdeny Wolkerové nazvané *Jiří Wolker ve vzpomínkách své matky*.

Hlavní memoárová kniha Zdeny Wolkerové zahrnuje desítky věcných údajů, a to nejen ze života básníka, ale částečně také ze společenského a kulturního života města Prostějova. K nejsilnějším a nejpodmanivějším stránkám prózy patří nepochybně liče-

ní dramatické cesty s umírajícím synem z Tatranské Polianky, kde se léčil, do Prostějova, cesty plné neochoty ze strany československé dráhy. Zdena Wolkerová se zde ukazuje jako citlivá a soucítící matka a zároveň jako vyspělá prozaička.

Ke scénám tohoto druhu přistupují posléze ty, v nichž se projevuje autorčino básnické vidění a citění, patří k nim např. pasáž o domku na Svatém Kopečku: „Nebylo věru krásnějšího místa na celém Svatém Kopečku! Pohled odtud každému učaroval. Rozložitá úrodná rovina hanácká se tu rozprostírala před zraky v celé své kráse, zabíhající až do dalekých obzorů. O žních – bohatě prostřený stůl, zvoucí k nasycení, v zimě – nedozírná pláň ustrnulého ticha a klidného spánku. Večer a za noci se zdálo, jako by dole v hlubině dřímalo uklidněné moře s tisíci světlými neslyšně plujících lodí, s výstražnými majáky a vzdálenými neznámými přístavy... Vždy stejně mocně působil tento pohled, měnící svou tvářnost s každou denní dobou, každou změnou počasí. Nikdy se nepřesýtil, nikdy nezevšedněl. Kdo stanul zde třeba jen na chvíli, byl podmaněn skvělou vyhlídkou do kraje, jeho velebou a krásou, prostou a účinnou. – Snad tato krása – když vzešel čas – roznítla mladou chlapeckou duši z našeho rodu až k tvořivosti básnické. Snad zažehla jiskru, která pak zaplála v jasu výsostném...“

Zdena Wolkerová ve svých memoárech nejenom charakterizuje a hájí syna, ale je schopna o něm povědět i věci neznámé a nedostupné. Jsou to zejména ta místa jejích vzpomínek, kde píše o jeho psýše a atmosféře, za jaké přemýšlel a tvořil: „Ticho noci, klid spícího města, temná obloha, hvězdy, měsíc – mraky, vítr nebo déšť, zima nebo léto – vše jedno. On, bludný poutník, chodí s přítelem, většinou však sám, náměstími, ulicemi, alejemi v noci jako zakletými, a přemýšlí nebo hovoří... Často zajde topolovou alejí za město až ke hřbitovu, postojí u vysoké, zamčené brány – a vrací se zpět. Pak přijde domů

– a píše. Noc k němu promlouvala svým tajemným, nezbadatelným tichem – – Co všechno mu asi prozradila?“

Memoáry Zdeny Wolkerové vyšly roku 1937. Po druhé světové válce vedle jejich upravené reedice vydala Zdena Wolkerová vzpomínkovou rozpravu *Měli jsme dva psy*, inspirovanou *Dášeňkou* Karla Čapka. Roku 1953 se pak spolu s Janem Kühndelem podílela na uspořádání vzájemné korespondence mezi Jiřím Wolkerem a Konstantinem Bieblem. Vyšla pod názvem *Listy dvou básníků*.

Zdena Wolkerová zemřela 26. července 1954 ve věku 75 let. Sergej Machonin, moskevský rodák, který prožil dětství a mládí v Prostějově, napsal ve své knize *Příběh se závorkami* na Wolkerovu matku značně drsný hanopis. Ohání se v něm proti staré paní výrazy jako „namalovaná bohorovnost“ apod. Obdobně cejchuje i jiné kulturní činitele. Je to, jak uvádí, pohled tehdejšího středoškoláka. Někdy v roce 1952 měla Zdena Wolkerová v Olomouci o svém synovi přednášku. Já tehdy studia na střední škole právě končil a nadřazenost a bohorovnost jsem v jejím vystoupení neshledal. Asi proto, že Wolkerova poezie a tvorba jeho generačních druhů mně byly už tehdy blízké. Stejně jako memoáry Zdeny Wolkerové.

František Všeticka (*1932 v Olomouci) je literární historik a teoretik. Působil na Pedagogické fakultě UP v Olomouci. Ve svých studiích analyzoval českou prózu první poloviny 20. století. V posledních letech vydává biografické romány zobrazující osudy slavných spisovatelů minulosti: životní osudy Jakuba Arbesa zachycuje román *Před branami Omegy*, o životním příběhu Viktora Dyka pojednává *Daleký dům* a *Léta legionů* líčí osudy bratrů Langerových.

fvseticka@seznam.cz

Prostějov, náměstí T. G. Masaryka 22, rodný a úmrtní dům J. Wolkerova.

Prvorepubliková krize knihy a propagace knih v rámci Týdne knihy

Marta Konířová

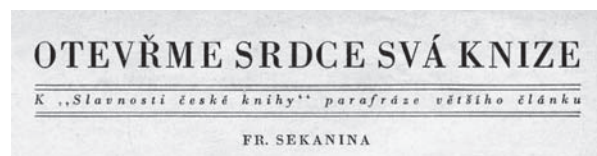
První světová válka přinesla zvýšený zájem o českou knihu. Byla žádaná jak lidmi v zázemí, tak vojáky na frontě. Po válce se situace rychle změnila, a to tak výrazně, že již v roce 1920 se v tisku objevuje ne jeden článek o krizi české knihy. V následujících letech se situace nelepšila. Za příčinu těchto odbytových potíží byl obvykle označován souběh několika faktorů. Jedním byla velká produkce knih, způsobená také vznikem nových nakladatelství po roce 1918. Jiným zásadním důvodem krize knihy byla nízká koupěschopnost zájemců o knihu. Ti, kteří se o knihy zajímali a chtěli je číst – zejména úředníci, učitelé a profesori, studenti, tedy ti, kdo patřili do vrstvy „středostavovské inteligence“ – byli zároveň ti, komu příjmy v době zdražování dostatečně nestoupaly. *„Ještě hůře je to s inteligencí, sloužící státu, korporacím a v hospodářském životě. Žije z ruky do úst, většinou na splátky a je přesvědčena, že kniha je posledním artiklem, nutným k životu,“* psalo se takto a v podobných obměnách v dobových novinách.

Mezi dalšími příčinami byl často zmiňován i odklon lidí od čtení knih k jinému druhu trávení volného času – hlavně sportu, rozhlasu, biografu a tanečním zábavám. Je nutno dodat, že tato krize knihy se netýkala veškeré knižní produkce, nýbrž jen její určité části – tzv. lepší literatury. Proto se také někdy hovoří o krizi „dobré“ české knihy. Literatura označovaná za pokleslou a za brak krizi neprožívala. *„Však co tu bolí a co naplňuje zlobou, je okolnost, že příšerná výrobní drahota knihy postihla pouze knihu dobrou a cennou a že neublížila knize podprostřední a špatné. Na ty máme papíru stále habaděj, těch se napařád chrlí do národa po celých stozích, s těmi se stále setkáváme v rukou čtenářů i za knihkupeckými výklady,“* zněla jedna z tehdejších typických stížností.

Krizi prodeje se nakladatelé a knihkupci snažili řešit různými způsoby, ať už jednotlivě nebo kolektivně. Jedním z nich bylo i vyhlášení Týdne české knihy v roce 1927.

Týden české knihy 1927 – pod záštitou ministerstva a s heslem prezidenta Masaryka

Na březem roku 1927 svolal Svaz knihkupců a nakladatelů sjezd svých členů do Obecního domu v Praze. Byl to první sjezd po 19 letech, předchozí se konal ještě za Rakouska-Uherska v roce 1908. Vedle organizačních a právních otázek (včetně práva autorského) měli účastníci jednat také o potížích své profese, tedy i o krizi knihy. Při příležitosti tohoto sjezdu připravili knihkupci a nakladatelé řadu propagačních akcí pro zvýšení zájmu o českou knihu, které nazvali „Týden české knihy“.

Hlavička propagáčního letáku k Týdnu české knihy, konaného v roce 1927. Repro: Muzeum Komenského v Přerově.

Navzdory názvu šlo o aktivitu delší než týden, ve skutečnosti bychom ji mohli nazvat Měsíc knihy. Inspirací byly obdobné týdny knihy, které se předtím uskutečnily v zahraničí, například ve Francii, Španělsku nebo Itálii.

Svazu knihkupců a nakladatelů se z Týdne knihy podařilo vytvořit masivní celostátní propagační akci, podporovanou i z nejvyšších míst – nad Týdnem knihy převzalo záštitu ministerstvo školství a národní osvěty a slavnostního zahájení sjezdu Svazu se zúčastnil i zástupce prezidentské kanceláře. Prezident Masaryk také

propůjčil Týdnu knihy heslo: „Knihami jsme spojeni s nejlepšími lidmi všech dob a národů.“

Do propagace knih i samotného Týdne knihy vložil Svaz knihkupců a nakladatelů nemálo úsilí i finančních prostředků. Na propagační plakát k Týdnu knihy vyhlásil soutěž, dotovanou na prvních třech místech 2 000, 1 000 a 500 korunami. Tyto plakáty pak byly také rozeslány školám. Do škol bylo zasláno i několik tisíc propagačních brožur od spisovatele a učitele Karla Kálala a spisovatele Jana Herbena. Svaz rovněž připravil několik rozhlasových přednášek a ve vlastní režii vytvořil film „Od autora ke čtenáři“, jehož scénář napsal spisovatel a nakladatel Otakar Štorch-Marien. Pro veřejnost i školy bylo dále připraveno 600 000 výtisků letáku „Otevřme srdce svá knize“.

V průběhu samotného Týdne knihy, tedy od 20. do 27. března, připravili nakladatelé a knihkupci ve svých výkladech speciální výstavy, zaměřené na propagaci české literatury. Někde byly tyto výstavy věnovány určitým druhům literatury (pro mládež, cestopisné, divadelní a hudební ad.), jinde určitým autorům, obvykle rodákům z daného místa.

Další významná výstava, tentokrát čtyřtýdenní, byla nachystána do Topičova salónu, výstavních prostor Topičova nakladatelství na Národní třídě, kde se od 13. března do 10. dubna 1927 konala výstava české literatury. Každý stý návštěvník výstavy získal knižní dar; na tyto dary věnovali knihkupci 500 knih v celkové ceně 15 000 korun.

Výstavy české knihy – úspěch, nebo neúspěch?

Kromě výše zmíněných centrálně organizovaných aktivit Svaz knihkupců a nakladatelů vyzýval i k místním iniciativám. V únoru 1927 například vybízel článek v Národních listech k účasti těmito slovy: „Ač nezbývá mnoho času, přece jest ho stále ještě dosti, aby se mohly učiniti důkladné přípravy. Což o Prahu, o tu bude postaráno! [...] Potřeba, aby se znova probudil živý a účinný zájem o českou knihu, není záležitostí jen pražská, nýbrž ze stejné míry i venkovská. A zde, na českém venkově, v českých městech měli by se ihned sejítí zástupci významných

kulturních korporací, škol i obecní knihovny a smluviti se na program, jak se účastniti celé akce. Nejde o hmotný zájem kohokoliv. Jde o důležitou kulturní agitaci...“

Výzva se neminula účinkem. Nejčastějšími aktivitami byly místní výstavy knih, obvykle doprovázené přednáškami. Datum a rozsah výstav se v různých městech lišil, někde byly konány v březnu, jinde, například v Brně, se uskutečnily až v dubnu.

V Přerově se v Týdnu české knihy v roce 1927 pořádaly výstavy nejen ve výlohách nakladatelů a knihkupců. Tento inzerát přerovského knihaře upozorňoval na výstavu knižních vazeb. (Otištěno v přerovském deníku Obzor 20. března 1927).

Mezi městy, která se k těmto akcím připojila, byl i Přerov. Zde místní knihkupci ve spolupráci s Městským osvětovým sborem připravili jak výstavu knih, tak i přednášku o významu knihy. Nad akcemi převzala záštitu přerovská městská rada.

Přednáška výstavě předcházela, uskutečnila se v pátek 18. března 1927 v sále akciového pivovaru. Přednášejícím byl spisovatel J. F. Karas, autor tehdy velmi populárních a hojně čtených, zejména historických, knih, který v té době působil v redakci přerovského deníku Obzor. Ač-

koliv začátek přednášky byl až v 8 hodin večer, byla hojně navštívena dospělými i mládeží. Z představitelů města přišel starosta dr. Bořecký a radní Čáp, zúčastnila se i spisovatelka Jiří Sumín (Amálie Vrbová), ředitel místních škol J. Krumpholz, L. Hudeček a E. Beníšek; studenti učitelského ústavu přišli „téměř korporativně“, jak bylo referováno v místním tisku. Úryvek z této přednášky se objevil na titulní straně Obzoru o dva dny později, v neděli 20. března, tedy v den zahájení samotného Týdne knihy.

V neděli 20. března byla v 10 hodin dopoledne opět za účasti starosty města, místních knihkopců a dalších představitelů kulturního života zahájena přerovská výstava knihy. Umístěna byla ve dvoraně reálného gymnázia a kromě současné beletrie a odborných knih obsahovala i ukázky z historie české literatury jako kupříkladu historické výtisky biblí, českoněmecké početnice či legionářské tisky ze Sibiře. Také v Přerově byl každý stý návštěvník odměňován knižním darem. Výstavu samozřejmě postupně navštívily i přerovské školy, jak o tom svědčí zápisy v jejich školních kronikách.

V Týdnu knihy od 20. do 27. března se ve výlohách přerovských knihkopců objevily stejně jako jinde výstavy knih, ale kromě knihkopců se tu k propagaci připojil i zdejší knihař Bedřich Fert, který po celý týden vystavoval ukázky knižních vazeb.

Hodnocení knižních výstav bylo různé. „Týden české knihy měl v Přerově krásný úspěch. Výstava v aule gymnasia byla velmi čteně navštívena...“ tvrdil místní tisk. Za úspěch byla označena i pražská výstava knih, kterou během čtyř týdnů navštívilo 25 000 návštěvníků (včetně školních výprav). Na druhou stranu se mohli čtenáři novin dočíst, že „výstava české knihy v Olomouci skončila jako i v jiných městech nezdařem, navštívilo ji během 10 dnů pouze 2500 osob“.

Další prvorepublikové Týdny knihy

V době první republiky se uskutečnily i jiné Týdny knihy než jen ten z března 1927. Například hned následujícího roku proběhl Týden české knihy men-

šinám, který byl uspořádán u příležitosti 10. výročí vzniku republiky. Šlo o sbírku českých knih, které pak byly rozeslány jak do knihoven v československém pohraničí, tak krajanům v zahraničí v Evropě a v Americe. Zmínit lze rovněž Týden knihy českého venkova.

V první polovině 30. let vznikla tradice Týdne dětské knihy, konaného každoročně v prvním prosincovém týdnu. V předvánoční době tradičně vzrůstal zájem o koupi knihy, zvláště té dětské, a bylo rozumné i účinné směřovat propagační akce na toto období. Z výnosu ministerstva školství ze září 1933 k této akci je zřejmé, že byla očekávána též výchova k výběru té „správné“ četby (školní mládež měla být upozorněna „na výběr vhodné četby a na škodlivost literárního braku“). V roce 1935 byla Ústředním nakladatelstvím a knihkupectvím učitelstva československého v Praze vydána publikace „Týden knihy“, která obsahovala příklady proslovů, recitací a scének, které mohly být použity na školách při Týdnu dětské knihy. Byl mezi nimi i článek Fr. Sekaniny „Otevřme srdce svá knize“ – podobný text, jaký byl užít v roce 1927 ve stejnojmenném propagačním letáku k Týdnu české knihy.

V Přerově se podle zápisů ve školních kronikách během Týdne dětské knihy pravidelně konaly také výstavy dětské literatury, obvykle v prostorách přerovského zámku.

Poslední prvorepublikový prosincový Týden knihy se uskutečnil v roce 1937. Nikdo tehdy nemohl tušit, že za rok se tato akce bude odehrávat ve značně změněných podmínkách druhé republiky.

Marta Konířová absolvovala obor Informační studia a knihovnictví FF Masarykovy univerzity v Brně. Nyní pracuje v Muzeu Komenského v Přerově, kde spravuje sbírkový fond historických učebnic. Zabývá se také dějinami školních knihoven v době Rakouska-Uherska a první republiky.

konirova@prerovmuzeum.cz

Prátelé ke mně chodili otevřeným oknem

(Z korespondence Václava Petra Josefu Glivickému do Prostějova)

Marie Dokoupilová

Václav Petr produktivní

Nakladatel a knihkupec Václav Petr prožil téměř celý život v Praze, kde zakotvil i jeho podnik. Přesto je však s Moravou a Prostějovem spjat velmi úzce. Hned v začátcích svého podnikání spolu s Karlem Tvrdým vydal druhou básnickou sbírku Jiřího Wolkera *Těžká hodina* a po básnickově předčasném skonu se ve spolupráci s jeho matkou Zdenou Wolkerovou stal téměř dvorním vydavatelem mnohých výborů z díla i souborných vydání Wolkerových prací. Kromě tohoto spojení s Moravou existovalo ještě další – většina titulů vydávaných Václavem Petrem se tiskla ve vyškovské tiskárně Františka Obziny (1871–1927), kterou po tchánově smrti dál provozoval jeho zeť Alois Báňa.

Václav Petr se narodil 10. září 1897 v Podmoklech nad Labem, ale od svých šesti let žil v Praze. Zde roku 1914 absolvoval Obchodní pokračovací školu knihkupců a nakladatelů a poté pracoval v nakladatelství Jana Ottý. Roku 1921 začal vydávat knihy, nejprve spolu s Karlem Tvrdým, od roku 1922 samostatně. Roku 1949 musel pod vlivem okolností činnost ukončit, byl perzekuován, později pracoval jako knihkupec a antikvář. Zemřel 22. června 1978 v Praze. Ke stému výročí jeho narození uspořádalo Národní muzeum od května do října 1997 výstavu v Muzeu knihy ve Žďáru nad Sázavou.

Podle vzpomínek Václava Petra vznikala *Těžká hodina* v kuchyni bytu jeho společníka K. Tvrdeho v Příčné ulici v Praze. Obálku tohoto 7. svazku edice Atom v šedé barvě s červeným potiskem připravil Josef Čapek. Tisíc výtisků z celkového – tehdy nevykykle vysokého – nákladu 1100 kusů, bylo okamžitě

rozebráno. Celkem vyšlo v nakladatelství za více než 28 let 769 titulů. Wolkera vydali v 62 edicích; z nich nejčastěji to bylo *Dílo*, *Výbor z díla a Balady*, na jejichž výpravě se podíleli Cyril Bouda, Karel Svobinský a Václav Mašek. Jako 44. svazek edice Atom se objevila kniha *Zd. Kalisty Kamarád Wolker*. Wolkerovy *Balady* vydal Václav Petr jako 90. svazek pro pařížskou výstavu dekorativních umění roku 1925 ve skvělé výpravě s leptem Cyrila Boudy na holandském ručním papíře, s vepřovicovou, zlatem zdobenou vazbou. Kniha získala Grand prix.

Václav Petr a Zdena Wolkerová, Poděbrady, květen 1951. Fotografie pocházejí z archivu Muzea a galerie v Prostějově.

Matematik a bibliofil

Ani Josef Glivický nepocházel z Prostějova. Narodil se 15. května 1903 v Bojkovicích. Maturoval na reálce v Uherském Brodě, poté absolvoval na přírodovědné fakultě brněnské univerzity a na Vysoké škole technické. Jako středoškolský profesor matematiky a deskriptivní geometrie začal působit roku 1927 ve Zvoleně, poté v Kremnici, krátce v Novém Městě n. V. Po čtyřech letech se vrátil na Moravu do Holešova a nakonec od roku 1931 zakotvil na reálce v Prostějově. Za okupace od roku 1941 učil na krejčovské a tkalcovské škole, od roku 1945 se vrátil na reálku, poté působil na gymnáziu a strojnické průmyslovce. V letech 1963–1970 vyučoval na katedře matematiky na Pedagogické fakultě UP v Olomouci. Napsal řadu učebnic matematiky, uplatnil se jako člen redakční rady časopisu Matematika ve škole, spolupracoval s Rozhledy matematicko-fyzikálními.

Mimo svůj obor se stal nadšeným zájemcem o kulturu, kulturní dění, výtvarné umění, literaturu a bibliofilie. Navázal spolupráci s mnoha výtvarnými umělci. Založil v Prostějově skupinu Družstevní práce, která od let 1931–1932 v součinnosti s dalšími spolky rozvinula bohatou činnost – zvali do Prostějova různé osobnosti, organizovali besedy a přednášky. Roku 1934 skupina Družstevní práce založila na popud Jana Zachovala (člen zemské školní rady v Brně a předseda osvětové rady v Prostějově) časopis Kulturní zprávy. Jeho vydávání zastavila až německá správa v květnu 1941. Redaktorem prvních sedmi čísel I. ročníku se stal básník František Nechvátal, poté se této funkce ujal Josef Glivický. Další místa v redakční radě zastávali kulturní pracovník a sběratel Jan Cejpek (1895–1965), advokát a politik JUDr. Oldřich John (1907–1961), osvětový pracovník a divadelní organizátor PhDr. Jindřich Flégl (1891–1957), ředitel prostějovské reálky Jan Zachoval (1877–1958), knihovník Karel Mejsnar (1902–1969), historik a muzejník PhDr. Jan

Kühndel (1889–1970), architekt Antonín Navrátil (1902–1975), Fr. Nedělník, Josef Čermák a středoškolský profesor Bohumil Tomášek. V druhé polovině 50. let se Josef Glivický podílel na obsahu prostějovského Kulturního zpravodaje, patřil k iniciátorům vydávání Zpráv Vlastivědného muzea v Prostějově (1963–1973), byl členem redakční rady časopisu Štafeta, který od roku 1968 vychází dosud. S prostějovskými milovníky krásné knihy založil skupinu knihomilů – připravil pro ně 12 tisků a další vydal soukromě. Napsal četné články, studie a glosy zveřejňované v časopisech a v denním tisku (Panoráma, Typografie, Zprávy Spolku českých bibliofilů), sestavoval libreta, úvodní slova a doprovodné texty v katalogích k výstavám, spolupracoval při organizaci a instalaci výstav (např. v Adamově, Brně, Olomouci, Opavě). Zemřel 4. července 1991 v Prostějově.

Postřehy V. Petra z dopisů

Korespondence Václava Petra zaslaná Josefu Glivickému je součástí sbírky Literární památky Muzea a galerie v Prostějově. Pod katalogovým číslem LP 263 se ukrývá 78 dopisů, lístků a pohlednic, dva tisky, jeden výstřížek a kopie rukopisu Václava Petra určeného primárně jeho bratru Jaroslavovi k sedmdesátinám, v němž vzpomíná na své nakladatelské začátky. Dopisy chodily Josefu Glivickému do Prostějova zpočátku sporadicky – první je z roku 1952, další z let 1953 a 1959. Teprve od roku 1963 se frekvence dopisů poněkud zvýšila a zintenzivnila. Obsah části korespondence je především zdvořilostního rázu, např. vyjádření díků za bibliofilské tisky zasílané z Prostějova a jejich případné hodnocení, popř. ocenění kulturní práce Josefa Glivického. Kulturní zpravodaj (vycházel 1961–1991) komentoval takto: „Nemohu ani uvěřit, že tak dobře dělaný časopis [mínil předcházející Kulturní zprávy z let 1934–1941], s tak mnohaletou tradicí, mohl se smrsknout na pouhého oznamovatele progra-

mů. Nejvíce ho budou postrádat kulturní pracovníci, budou-li shánět materiál o vynikajících lidech a o kulturním životě v Prostějově. Hlavně po létech. Vy máte význačný podíl na jeho bývalé úrovni.“

Zapeklitá zápůjčka

Mnohokrát se v korespondenci zmínil o kauze, která ho zaměstnávala a trápila téměř dvacet let. Vlastnil kaligrafický opis dopisů, které psala Marie Koldová J. Wolkerovi. Opis svým krásným rukopisem pořídil Ferdinand Wolker a s věnováním ho s manželkou darovali Václavu Petrovi a ten si jej dal podle návrhu Cyrila Boudy svázat knihvazačem Aloisem Jiroutem. Originály dopisů tehdy zůstávaly v majetku Marie Koldové-Kubičkové; Wolkerovy dopisy pro ni vložila Z. Wolkerová do básnickovy rakve a jsou s ním pochovány. Roku 1963 se V. Petr v dopise Glivickému zmínil, že o kaligrafické dopisy Wolker – Koldová „přišel takovým způsobem, že se mi nechce o tom ani mluvit a psát. Nevím, je-li dr. Kühndel na živu, ale ten to má na svědomí.“ Později upřesnil: „nic nevím o tom, že jsem někomu ten unikátní opis věnoval. Do dnes čekám na jeho vrácení z výstavy, kam jsem jej půjčil.“ Začátkem července 1968 „dostal zpět kaligrafický opis dopisů Marie Koldové Jiřímu Wolkerovi. Byl téměř 20 let mimo můj majetek. Je z něj vyrváno (doslovně vyrváno) věnování paní Zdeny Wolkerové mě. Asi se za něj styděla po všem tom, co mě udělala. To ovšem mě dr. J. K. [Jan Kühndel] zamlčel anebo o tom sám nevěděl. Hlavně, že tam je věnování Ferdinanda Wolker. Toho si velmi vážím. Tisk má též archivní čísla literárního archivu Památníku národního písemnictví na Strahově. [Z. Wolkerová jej tam věnovala.] Byla ovšem již úředně zrušena.“ Znovu upřesnil: „Unikát jsem zapůjčil na výstavu v Prostějově pí. Zdeně Wolkerové. O celé věci věděl a také se řídil příkazy zesnulé matky básnickovy dr. J. Kühndel.“ Dalších pět let trvalo, než V. Petr zjistil osud vytrženého věnování – Zdena Wolkerová tento list zničila a nebyl tedy, jak se domníval, uložen v muzeu, což okomentoval: „Taky dokument doby a lidí v ní žijících.“

Doba uznání a vzpomínek

V říjnu 1965 měl V. Petr v Národním muzeu vlastní přednášku o svých nakladatelských začátcích a o Wolkerovi. Také Spolek českých bibliofilů (SČB) a Památník národního písemnictví v Praze věnoval svůj III. večer z cyklu Čeští bibliofilští nakladatelé Václavu Petrovi. Konal se 9. června 1971. Zahájil ho předseda SČB prof. Dr. Jaromír Tesař a o činnosti V. Petra promluvili Kamil Bednář, Cyril Bouda, Zdeněk Kalista a Jaroslav Šváb. Jejich projevy s napětím sledovalo asi 160 návštěvníků. „Bylo to jako ve filmu. Přehlídka mé práce za 50 let.“

Roku 1967 oslavil V. Petr sedmdesátiny a v té době stále ještě pracoval. Podotkl: „Byl jsem svého času tím, co mě potkalo, značně otráven. Ale nyní se cítím celkem dobře a to zlé se snažím zapomenout.“ Slova chvály od Glivického přijímal s povděkem: „To člověka těší a hřeje. Velmi si vážím Vašich slov uznání a jsem rád, že při studiu wolkrovského archivu jste se přesvědčil o mém přátelském poměru jak k Jiřímu, tak i k rodině Wolkerově. Můžete alespoň vydat svědectví proti těm, kteří si myslí, že jsem měl jen zájem kasovní a rádi to ostatní nevidí. Poctivě jsem se přičiňoval po celá léta, abych co nejvíce rozšířil dílo básnickovo. Již od počátku, ještě za života Jiřího jsem podvědomě cítil, že to bude autor, který bude patřit k základním kamenům mého nakladatelství. A nemýlil jsem se, i když tak tragický závěr jsem nečekal. To mě však přimělo k ještě většímu úsilí seznámit s jeho tvorbou celou veřejnost, hlavně tu mladou. Vždyť když to spočítám, tak těch svazků za ta léta bylo kolem ¼ milionu. A to je na tu dobu rekordní. A co hlavní, byly to básně a tak hluboce se vryly v paměť lidem, že je téměř každý mladý člověk znal nazpaměť.“ Stále sbíral wolkeriana i boudiana. V únoru 1966 při úmrtí prof. Jana Cejпка zhodnotil, že to byl „starý znamenitý muzejní pracovník. Zcela chápu, že si nemáte s dr. K. [Kühndelem] co říci. Byl to vždy velmi povrchní a mělký člověk. I ty

jeho práce nemají žádného vědeckého posvěcení.“ Z korespondence V. Petra dr. Janu Kühndelovi, která je rovněž součástí sbírky Literární památky, vyplývá, že Petrovo nakladatelství – patrně především na přání Zdeny Wolkerové – vydalo J. Kühndelovi dvě jeho práce, a to roku 1934 genealogickou studii Rod Jiřího Wolker a roku 1949 průvodce expozicí pod názvem Wolkrovou síní, obsahem možná faktograficky vyčerpávající, i když s drobnými omyly, ale formou slohu naprosto servilní snůšku superlativů na vše »wolkerovské«, s očividnou snahou zalíbit se a pochlebovat »matce básníkově«.

V. Petr se v dopisech občas zmiňoval o svých přátelích a umělcích, s nimiž spolupracoval. „[František] Halas byl jeden z mých nejbližších přátel. Bohužel byla to povaha také velmi měkká a málo odolná. Dočkal se velkého rozčarování [z komunistického režimu – pozn. aut. příspěvků] ku konci svého života. Byl v mnohém zklamán, v co tak pevně věřil a hájil. Ale byl tak silný, že to dovedl přiznat.“ Kromě Cyrila Boudy se přátelil také s J. Zrzavým, K. Svolinským, V. Silovským, V. Fialou. „V Lützovově ulici [dnes Opletalova č. 27] jsem měl nakladatelství ve dvoře Poldiny huti, v zahradním domku, autoři a přátelé ke mně chodili otevřeným oknem, např. Jan Slaviček, Voskovec a Werich aj.“ „(...) mám také trochu zásluhu o to, že M. Š. [Max Švabinský] nakreslil portrét J. Wolker. Já jsem ho k tomu před léty přiměl...“ Dopisoval si s Jiřím Voskovcem, tehdy již žijícím v New Yorku: „Je to stále skvělý chlapec, plně optimisticky naladěný k mládí a rve se se životem také pěkně, ale úspěšně. Měli jsme se vždy rádi. S Janem W. také. A nesmím ovšem zapomenout na Ježka. K Werichovi občas zajdu. Jsou to takové oásy zašlých časů z dob avantgardy.“

Dva dny po okupaci Československa »spřátelennými armádami« v srpnu 1968 informoval V. Petr Glivického: „O svém procesu Vám podrobně napíši až po mém pokusu o rehabilitaci. Mám již 2 rozsudky

Výkladní skříň nakladatele V. Petra u příležitosti 40. Výročí narození básníka Jiřího Wolker, Praha, březen 1940. Foto: Fr. Illek a Alex. Paul.

zrušené, což se stalo po mém propuštění již v r. 1962. Zbývá ještě jeden, ale nevím, zda se to podaří. Bylo to všechno na mě nastražené a podlehl jsem rafinovanému komplotu. V můj prospěch svědčil Cyril Bouda, Karel Konrád, Kamil Bednář, paní Krejčíková choť ministra, Vojtěch Pavlásek, náměstek ministra školství a později ředitel pedagog. muzea J. A. Komenského. Proti prakticky kromě šoféra a jednoho úředníka jednoho pražského nakl., kterého zatím nejmenuji, nikdo. Soudil mě jako lidový soudce nakladatel F. J. Müller, již mrtvý. Ten byl značně zaujatý, ačkoliv sám měl mnoho másla na hlavě. Ale je to velká historie a nejraději bych Vám ji se ženou vylíčil ústně... Teď čekám na rehabilitační zákon.“ Patrně slib ústního popisu dodržel, neboť v korespondenci se k tomuto tématu bohužel už nevrátil.

Wolker navždy

Wolker se stal ústředním bodem Petrova nakladatelství a jedním z jeho hlavních zájmů, což se odráželo také v dopisech Glivickému, jenž se dotazoval na různé souvislosti. Tak V. Petr informoval, že „Kniha o dívkách kolem J. W. myslím, že nevyšla. Paní Z. W. [autorka rukopisu] ji

chtěla mermomocí vydat svého času u mě, ale já jsem jí v tom zabránil. Považoval jsem to za nevkus.“ Rukopis této práce je uložen v prostějovské sbírce Literární památky.

Na prahu kulatého výročí narození J. Wolкера, roku 1969 ani roku 1970, nebyl již Wolker „v kurzu“ a V. Petr to nazval wolkrovským bojkotem. „Zde v Praze téměř o Jiřím Wolkerovi neslyšet. Nic nevychází, nic není k dostání a tak se mi zdá, že jako by v minulosti spojenými silami byl básník odsunut do starého haraburdí. A přeci je to poesie stále živá a aktuální. Snad až bude nějaké jubileum (blíží se 70. narozeniny), tak něco vyjde a to bude vše. Ale on se někdo najde a znovuobjeví básníka. Jsem o tom přesvědčen.“ V únoru 1970 litoval: „Je škoda že A. M. Píša nenapsal monografii o Jiřím Wolkrovi. Třikrát jsem ho k tomu vybízel, ale marně. Zpočátku odmítal pro malý časový odstup. Později přislíbil, že ji napíše, ale nikdy nebyla doba ať politicky neb jinak tomu příznivá. A dnes se mi tak zdá, že Wolker v Praze i v Čechách upadá v zapomnění. Nedovedu si vysvětlit, že k tak významnému jubileu jako bude letos, vyjdou pouze Balady. (...) Již dlouhou řadu let není ani Dílo, ani Výbor na knižním trhu. Současná mladá generace pomalu už nebude Wolkra ani znát. Dnešní nakladatelé zřejmě mají strach z malého úspěchu a event. finanční ztráty. Jinak si to ani nedovedu vysvětlit. Vůbec ta dnešní nakladatelská politika je příliš zkomercializována. My jsme jako nakl. organizace bojovali proti braku a dnes je tím trh zaplaven.“ Odsuzoval industrializaci tiskáren a honbu za konzumem: „A přeci bibliofilství, pokud se nezvrhne v mechanické a spekulativní filatelii, je vlastně prvořadé výzkumnictví. Kdyby neměli umělci volnou ruku tvořit a experimentovat, tak jak to bylo v minulosti, kde bychom byli? Je to škoda!“

Cenné archiválie

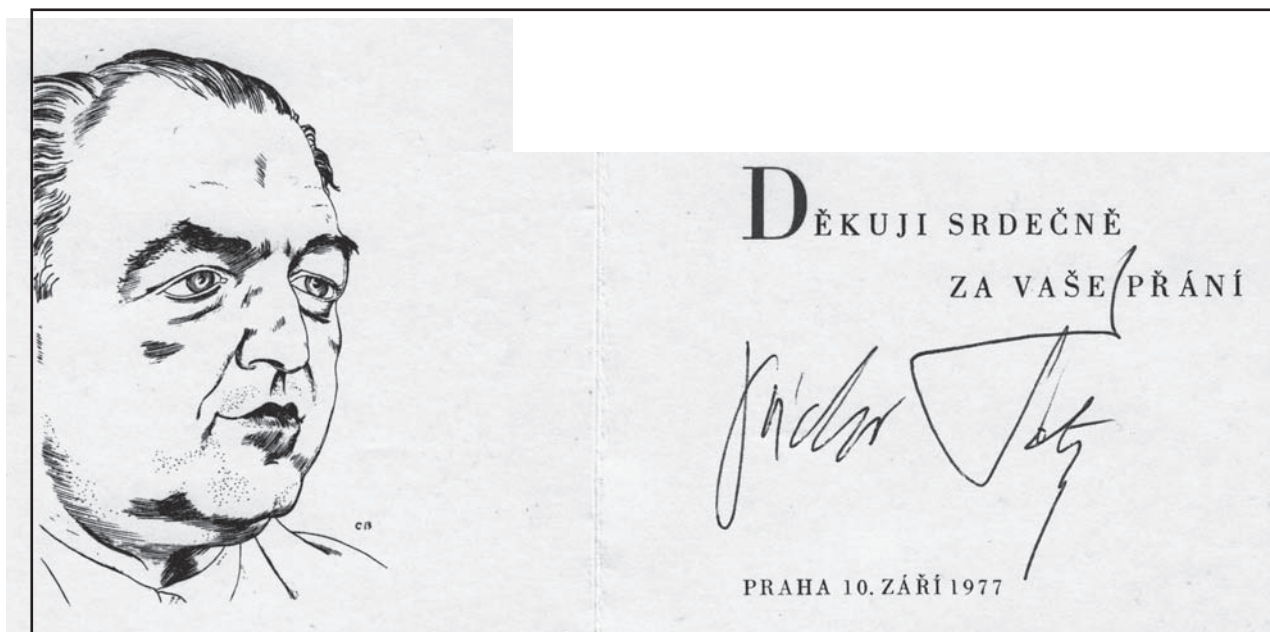
V září 1971 uskutečnil V. Petr s manželkou Libuší cestu na Moravu, hodlali navštívit Brno, Žďár n. S. a 24. září měli být v Prostějově, kde se chtěli podívat na expozici Jiřího Wolкера, jeho hrob a také se setkat s Glivickým. Na uskutečněné setkání pak vzpomněl v dopise z listopadu.

S postupem přibývajících let a zdravotních obtíží začal V. Petr rozpouštět svůj bohatý archiv a sbírky. Roku 1972 prodal muzeu v Brně celý archiv Literární skupiny, která existovala v letech 1921–1929 a vydávala časopis Host. Muzeu v Prostějově chtěl nabídnout ke koupi dvě linolea Josefa Čapka – varianty návrhu k obálce *Těžké hodiny*. Další práce J. Čapka k jiným knihám pak hodlal směřovat do Národního muzea. Měl ve své sbírce také špalíčky Otakara Hubšila ke *Svatému Kopečku* a dřeva dřevorytů K. Svolinského k *Baladám*. Všechny tyto wolkrovské artefakty se nyní v prostějovských muzejních sbírkách nacházejí. Uvažoval také o prodeji vzájemné korespondence se Zdenou Wolkerovou, která dokumentuje vydávání prací J. Wolкера v letech 1922–1952. Jednalo se o asi 1100 kusů – „materiál pro badatele jedinečný“ „Dopisy paní Wolkrové a ostatní věci: Svolinského dřeva, Čapkovy obálky, Hubšilovy špalíčky ke Sv. Kopečku, bych nejraději dal muzeu zadarmo. Bohužel ale nejsem v takové finanční situaci, která by mě to umožňovala. (...) Ale byl bych rád, kdyby to vše bylo v Prostějově ke studiu přístupné. Myslím, že bych to mohl nabídnout za Kčs 5000,-. To by byla nejnižší možná cena a nikoliv faktická, jak Vy se snad mylně domníváte. K Vaší informaci bych Vám mohl předložit katalog pražského antikvariátu, kde jsou uvedeny ceny u dopisů pí. Z. W. od 28 Kčs do 32 Kčs. Za dopisy Jiřího se platí vysoké ceny. Tak kolem 400-500 Kčs. Já co jsem měl těch pár dopisů a kor. lístků, ty jsem dal synům na památku.“ V dubnu 1973 Glivickému sdělil: „Rozhodl jsem se odevzdat všechny dopisy paní Zdenky Wolkerové bez mých kopií Městskému muzeu v Prostějově. Rovněž linolea Jos. Čapka k *Těžké hodině*, dřeva K. Svolinského k Wolkrovým *Baladám* a Hubšilovy špalíčky ke *Svatému Kopečku*. (...) Ponechávám muzeu k rozhodnutí, chtějí-li mě tyto věci honorovat a jak.“ Poznámka Josefa Glivický na dopise lakonicky vysvětluje: „Prostějovské muzeum na tuto nabídku nepřistoupilo!“

Naopak dr. Jiří Hájek uvítal nabídku k získání korespondence V. Petra a Z. Wolkerové do sbírek brněnského zemského muzea s nadšením – proto mu ji Václav Petr předal. „Četl jsem si ji znova a vidím, jak je to důležitý materiál. Ovšem sám sebe obdivuji, jakou jsem měl trpělivost s paní Z. W.“ V prostějovském muzeu je z pozůstalosti Z. Wolkerové jen korespondence, kterou dostávala od V. Petra; její dopisy tedy můžou badatelé studovat v Brně. Podle záznamů příslušných institucí vlastní archiv Národního muzea skoro šest metrů písemností z nakladatelství V. Petra – korespondenci s představiteli českého a světového kulturního života (spisovatelé, malíři aj.), nakladatelskou korespondenci, kartáčové otisky, korektury, ilustrace, štočky. Osobní fond a část nakladatelského archivu firmy Václava Petra v rozsahu 37 kartónů (!)

z let 1920–1960 opatruje Památník národního písemnictví v Praze (korespondence přijatá, rukopisy cizí nakladatelské, tisky a výstřižky).

V době dovršení svých 80 let v září 1977 napsal Václav Petr Glivickému svůj poslední dopis, v němž se mu zároveň podařilo vyjádřit posouzení vlastní celoživotní práce: „Potěšil mě projev uznání, kterým jste hodnotil určité moje nakladatelské činy i vzpomněl nesnadných časů v době krize, ale i v té době jsem se snažil o dobrou – krásně vypravenou knihu, měl jsem nade vše rád své povolání, umělecké spolupracovníky a svůj kolektiv zaměstnanců-přátel, kteří ke mně dosud docházejí a rádi na čas ‚u Petřů‘ vzpomínají. (...) vždy jsem bral svoje povolání jako poslání – prostředníka umělců ke čtenáři. Škoda, že v létech, kdy jsem byl skutečně pln zkušeností a elánu, maje kolem sebe celou generaci mladých, byl konec.“

Signatura Václava Petra z 10. září 1977 na lístku určeném jako poděkování za přání.

Aeronautik Vaněk

Lubomír Novotný

Místo narození – Olomouc

Olomouc je místem, kde se narodila řada nevšedních osobností. Patří k nim ti, kteří jsou vnímáni pozitivně počínaje Paulem Engelmannem přes Elišku Junkovou, Jiřího Pelikána a konče kupříkladu Karlem Brücknerem či Ivanem Theimerem, až po osobnosti hodnocené záporně – například v podobě Zdeňka Fierlingera nebo Franze Karmasina.

V Olomouci se narodila i postava, jež je jistým způsobem ztělesněním českého osudu 2. poloviny dlouhého století, ztělesněním české píce, práce na sobě, důvěry ve vzdělání. Zároveň jde o osobnost, již nelze upřít někdy až cimrmanovské rysy. Touto postavou je **Oldřich František Vaněk** (1857–1923), vědec, učitel, technik, religionista, člověk holdující technickým novinkám, člověk, jenž se nechal unášet vědeckým pokrokem a zároveň byl pevně ukotven v náboženské tradici.

Z Olomouce do Prahy

Vaněk se narodil v Olomouci v rodině gymnaziálního profesora. Olomouc 60. – 70. let 19. století byla stále vojenskou pevností, jež začínala ztrácet náskok před dynamičtěji rostoucími středomoravskými městy, jakými byli Prostějov, Šternberk nebo Přerov. Rodinné zázemí v čele s otcovou profesí předurčovalo Vaňka k tomu, aby se sám vydal cestou univerzitního vzdělávání. Moravanovi se zpravidla nabízely jen dvě možnosti. Univerzita ve Vídni nebo v Praze. Vaněk na Karlo-Ferdinandově univerzitě v Praze vystudoval filozofii. Poté studoval i ve Vídni, kde v roce 1883 dokončil práva. Po studiích začal pracovat v pražském městském archivu. Práce ve veřejných službách Vaňkovi zaručovala určitou profesní, sociální a finanční stabilitu, což mu umožňovalo napřít

vlastní intelektuální síly i jinam – patřil k těm vzdělancům své doby, jejichž zájmy byly nesmírně pestře a rozmanité. Univerzitní studia filozofie jej velmi ovlivnila v tom směru, že se po celý život zajímal o náboženství, kořeny náboženství, jejich vývoj apod. Na druhé straně měl i technické nadání; zajímal se o vzduchoplavectví, letectví, obecně o aeronautiku.

Technické vynálezy

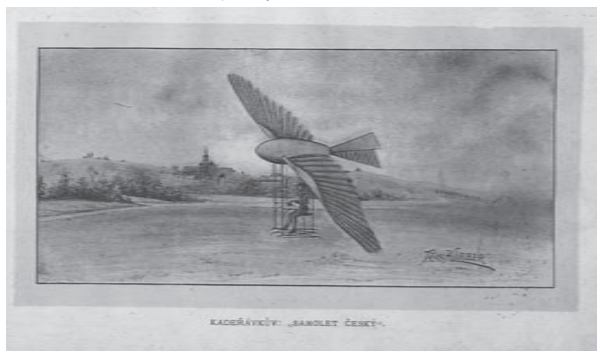
Popularizátor vědy, novinář, spisovatel Jan A. Novák o Vaňkovi napsal: „*Už za studií se začal zabývat létáním. Existují zprávy o tom, že roku 1874 předváděl v místnosti jednoduché pokusy s malými balonky, které byly poháněny raketami. Později je vybavil parní turbínou a nakonec vrtulí, kterou otáčel stlačený vzduch proudící z dutých konců lopatek. Z roku 1877 pochází svědectví Vaňkova vrstevníka o jeho plánech na vzducholod' ve tvaru ryby s vrtulí na přídí. Dlouhá řada pokusů vyvrcholila postavením modelu, který ve vývoji letectví na dlouho představoval to nejlepší, co z českého prostředí vzešlo. Mnohé Vaňkovy nápady uplatněné v jeho konstrukci přitom předběhly svou dobu a některé se dnes stávají opět aktuální. Základní myšlenka Vaňkových pokusů byla jednoduchá: chtěl kombinovat statický vztlak nosného plynu s dynamickým vztlakem křídla. Tím byl v tomto případě sám trup vzducholodi – a nelze nepřipomenout, že právě toto řešení dnes prosazují i americké firmy a ozbrojené složky pro dopravu těžkých nákladů na velké vzdálenosti.*“ (Dostupné z http://archiv.ihned.cz/c1-35241540-oldrich-frantisek-vanek-vynalezce-s-hlavou-v-oblacich#disqus_thread) Při svých pokusech se stavbou vzducholodi se potýkal především s problémem, že neměl k dispozici vhodný motor. Originální a zručný vynálezce

si ovšem našel inspiraci v přírodě. Na rám vzducholodi pověsil vaky se stlačeným vzduchem vybavené tryskami. Tento způsob mu umožnil pohyb imitující hlavonožce. „*Model se dokázal pohybovat v několika režimech. Bylo-li nosné těleso ve vodorovné poloze a obě trysky směřovaly nazad, pohyboval se vpřed. Pokud se balón působením vyvažovacího vozíku naklonil přídí vzhůru, přístroj stoupal, i když byl o něco těžší než vzduch. Vaněk předváděl i opačný případ: odlehčený balón u stropu místnosti při zapnutí pohonu klesal a začal znovu stoupat až po vyčerpání zásoby stlačeného vzduchu. K zatáčení sloužilo jak kormidlo, tak příslušné natočení trysek. Vertikální klesání či stoupaní probíhalo rovněž pomocí trysek. Model dosahoval horizontální rychlosti 8 až 10 metrů za sekundu (přibližně 28 až 36 km/hod).*“ (Dostupné z <http://vzduchol.sweb.cz/vanek.html>) Vaněk podstoupil se svými modely několik veřejných prezentací a výsledky svých pokusů a praktické výstupy si nechal patentovat ve všech evropských mocnostech od domovského Rakouska po imperiální Velkou Británii. Jeho pracovitost, neúnavné studium nových trendů, využití každé volné chvíle pro technické postupy, nákresy, konstrukce, a také jeho organizační aktivity, to vše bylo obdivuhodné. V roce 1892 se pak podílel na založení České společnosti aeronautické.

Vaňkovy technické novinky se ale vždy neseťkaly s úspěchem. Každé novátorství s sebou nese i riziko. Jeho návrh tzv. aerodromonu, tedy jakéhosi pokusu o vojenskou vzducholod, se neosvědčil. Tento návrh nikdy nepostoupil z fáze přípravy do fáze výroby prototypu, jelikož obsahoval řadu nelogických „vylepšení“ týkajících se zejména pohybu stroje. O tomto pohybu hovořil opět v přírodních přirovnáních: „*(...) by se pohybovalo mé aërodromon v obrovské vlnité stoupající a klesající čáře jako orel (...) Aërodromon zdvihalo a klesalo by tedy po způsobu aëroplánu pouze silou zpáteční, odporem*

vzduchu a tíží...“ (VANĚK, František Oldřich. *Plavba vzduchem: rozhled po dosavadních projektech i pokusech*. Praha: J. R. Vilímek, 1888, s. 102.) Přízrak Aerodromonu pak Vaňka pronásledoval v další badatelské činnosti, zhoršil mu reputaci a ztěžil přístup k finančním prostředkům.

Zároven bývá Vaněk považován za prvního českého leteckého publicistu. Jeho práce „*Plavba vzduchem: rozhled po dosavadních projektech i pokusech*“, prvně vydaná v roce 1888, je přehlednou příručkou o dějinách vzduchoplavby, významných vynálezcích či konstruktérech. Obsahuje řadu nákresů a informací poprvé podrobně zveřejněných v českém jazyce a zároveň pro oko laika přehledně podaných (Celou práci si lze přečíst v digitální podobě; viz <http://eod.vkol.cz/148309/>). Teprve na něj navázal například Václav Ryppl, a to významnou knihou „*Z dějin naší vzduchoplavby*“ vydanou v roce 1925.

Reprofoto: VANĚK, František Oldřich. *Plavba vzduchem: rozhled po dosavadních projektech i pokusech*. Praha: J. R. Vilímek, 1888.

Religionistika

Aeronautika nebyla ovšem jediným Vaňkovým zájmem. Stejně tak jako jej přitahovaly výšky, lákala jej i hloubka a moudrost starých náboženství. Jeho technické myšlení se s vírou v Boha nevyučovalo, spíše naopak. Vyvracel teologické námitky proti ateismu a odmítal náboženství založené na

víře v osobního boha. Především jej (podobně jako jeho mladšího kolegu Aloise Musila) lákaly kořeny náboženství. V roce 1900, v době zjitřené Hilsnerovou aférou a pověrou o rituální vraždě, vydal spisek *„Ebrejská slavnost pesah: historická a ethnologická úvaha“*, v němž pojednal o symbolech a významu židovského svátku Pesah ve vztahu k oběti. Na základě svého výkladu naznačuje, že rituální vraždu nelze vyloučit ani v 19. století.

Ve své zásadní religionistické práci *„Animismus se zvláštním zřetelem ku národům semitským“* vydané poprvé v roce 1898 se Vaněk zaměřil na nejranější formy náboženského citění. Ve všech společnostech byla totiž nějaká forma víry či kultu nějakým způsobem přítomna: *„(...) neboť kult tj. vzájemnost člověka živého k duším zemřelých, faktický výraz pocitu povinnosti a spolu nárok na pomoc i přispění, když povinnosti této bylo učiněno zadost, jest podstatou a jádrem každého skutečného náboženství.“* (cit. z vposled zmíněné publikace *„Animismus...“*; s. 2) Smrt, pochopení konce života a vypořádání se s tímto faktem stojí na počátku náboženství. Zrození duše, dualismus mezi hmotou a duchem je pak další fází náboženského vývoje, jenž v křesťanství vrcholí tezí o nesmrtelnosti duše. Vaněk rozebírá rané projevy náboženské víry počínaje démonologií a fetišismem konče. Do množiny fetišismu pak řadí tellurismus označujíc ho za prehistorický materialismus, dále uranismus, jenž mu byl idealismem, a třetím fetišem mu byl člověk (kouzelník, kněz, král) apod. Vaňkův zájem o prapůvod náboženství byl spojen i s hloubáním o vzniku světa. V knize *„Jednotný názor o všemíru“* zpracovává teorie o vzniku světa od Démokritových atomů přes Descartese, Kanta až po Vaňkovy vědecké současníky. Jeho rozhled ve filozofii, historii a náboženstvích byl nesmírně široký (a rozhodně nenáležel do světa „fachidiotů“ zaměřených jen na jednu utkvělou myšlenku či vědu). Samostatnou kapitolu v rámci variant o původu

vzniku světa věnoval i Darwinovi. Ze všech názorů, ideologií, filozofií a katechismů si však vyvodil jedno. Není žádného lineárního pokroku, žádné cesty vpřed. Vše to jsou jen „pia desideria“. Z přemýšlení o dějinách lidstva si totiž Vaněk vyvodil, že se tomu nemá jinak: *„...nežli v přírodě, t. j. že jest sice nepřetržitá změna, vzestup i sestup až k úplnému zmaru, že však idea o „stálém pokroku“ není leč lahodným snem, pouhou fantasií!“* (viz výše citovaná publikace *„Jednotný názor...“*; s. 217-218).

Publicista, konstruktér, vědec

Oldřich František Vaněk je obecně zapomenutou postavou. Připomínán je pouze v kruzích leteckých nadšenců a fandů vzducholetectví. Tento rodilý Olomoučan žil a pracoval po desetiletí v Praze, takže se na něj pozapomnělo i v jeho rodném městě. Především kvůli činnosti v oblasti aeronautiky, konstruktérské odvaze a patentové aktivitě by ale neměl zůstat opomíjen.

Lidové zvyky severozápadního Slezska v průběhu církevního roku (březen–duben)

Bohumila Tinzová

Od Popeleční středy po Velikonoce

Skončil masopust. Úderem úterní půlnoci zmlklo všechno veselí. Nastala **Popeleční středa** (Aschermittwoch; středa před 1. postní nedělí) ohlašující čtyřicetidenní půst, čas příprav na ukřižování Krista a jeho zmrtvých vstání. Než dospějeme k samotným Velikonocům, všimněme si ještě 1. března a dalších svátků spojených s jarem. **Prvního března** byly podle zdejší lidové tradice *schovány svíčky, louče a ostatní svítidla*. Říkalo se, že v tento den je již takové světlo, že není třeba svítit. (Am 1. März schickt man die Leit mit der Kerz! – tj. prvního března se posílá pryč svíčka). Svátý **Josef** byl již od r. 1675 patronem habsburského domu a rakouských zemí a též pomocníkem umírajících. O svátku sv. Josefa (19. březen) se do ještě „jedovaté“ půdy zarážel *ohnivý kůl* jako symbol konce vlády mrazu a brzkého příchodu jara. Průvod lidí se vydal do polí, kde byl rozdělán velký oheň z roští. Na onom rozmrzlém místě pak zazřili vysoký kůl.

Inám známé *vynášení smrti* (smrtky; Todaustreiben) o páté postní neděli (Totensonntag nebo Schwarzen-sontag; dva týdny před Velikonocemi) probíhalo na Jesenicku poněkud jinak: postava smrtky nebyla vhozena do vody, ale byla upálena na křižovatce polních cest. V Supíkovcích nebo v Lipové měl tento obřad ještě pokračování. Všichni účastníci se postavili zády k ohni a jeden z nich počítal do tří. Na ten povel se všichni rozběhli ke vsi. Kdo doběhl poslední, ten měl do roka zemřít.

Ve slezských vsích *nosily dívky od domu k domu májky* – jedlové vršky s pestře opentlenými větvemi. K této příležitosti existovala celá řada krásných jarních písní; dochovány jsou z Vidnavy či Javorníku. Májky bývaly umísťovány na dvorech statků. Tzv. **májková neděle** se slavila

14 dnů před Květnou nedělí. Zima ztratila veškerou moc, nastal čas nového života.

Velikonoce (Ostern; pohyblivý svátek) jsou dodnes největším církevním svátkem, oslavou ukřižování a především vzkříšení Ježíše Krista. Jsou obdobím zamyšlení, ale také radosti z nového života a milosti. Křesťanství dokázalo skloubit původní pohanské tradice a mýty spojené s nástupem jara s náboženskou tradicí natolik, že jen s obtížemi lze oba prameny zvyků a symbolů vážících se k Velikonocím od sebe rozeznat.

Vlastní Velikonoce zahajovala **Květná neděle** (Palmsonntag; 6. postní neděle). Tímto dnem začínal **Svatý (těž Pašijový) týden** (Karwoche, též Marterwoche, tj. mučednický týden). Na Květnou neděli bylo třeba připravit velké kytice vrbových větví s kočičkami (Weidenkätzchen), které byly při nedělní mši posvěceny a hrály důležitou roli v rámci mnoha lidových pověr. Byly symbolem palmových ratolestí (Palmenzweige), pokládáných pod kopyta Kristova oslíka při příjezdu do Jeruzaléma. Na Květnou neděle se muselo vstát co nejdříve; ten, kdo vstal v rodině poslední, vysloužil si titul „*květného*“ nebo též velikonočního osla (Palmesel).

Po celé **Žluté úterý** (Gelbdienstag) se člověk neměl rozčilovat, zlobit či dokonce klít, jinak mu hrozilo, že v obličejí celý zežloutne. Na **Křivou středu** (Krumm-Mittwoch; v českém prostředí Škaredá středa) zase nesměl nikdo, především děti, plakat, aby mu nenarostl křivý nos. Velmi bohatý na zvyky, pověry i církevní obyčeje byl **Zelený čtvrtek** (Gründonnerstag). Začínal jím přísný půst trvající tři dny (čtvrtek – sobota dopoledne). Ještě před východem slunce bylo třeba opláchnout se tekoucí vodou v potoce či řece; velikonoční voda měla mít léčivou moc a chránit proti vyrážkám, slunečním pihám a dokonce

před hadím uštknutím – to ale člověk musel přidat ještě zařikadlo: *Zelený čtvrtku zářivý, dej at se hadi a zmije polekají, když zaslechnou mě nebo uvidí, at hluboko pod zem se ukryjí*. Všichni věřící se sešli na slavnostní ranní mši; při gloria se ještě jednou rozezvonily všechny zvony a rozezpívaly varhany. Pak vše utichlo – *zvony odletěly do Říma* a až do slavnosti vzkříšení je nahradily skupinky chlapců s řehtačkami a klapačkami, např. v Lipové jich bývalo někdy až padesát. Jinde, např. v Žulové, chodili pouze ministranti. Ráno, v poledne, večer i před bohoslužbami naplňovalo řehtání a klapání celou ves. Čtvrteční oběd byl velmi prostý. Nesměly chybět zelené byliny, špenát z kopřiv nebo třeba jen řebříček v polévce, pokud byly Velikonoce dříve, než nastalo skutečné jaro. Jedla se též vařená vejce a medové pečivo. Odpoledne navštěvovaly děti svoje kmotry (Pate = Taufpaten), které pro ně (Patenkinder) až do jejich čtrnácti let dvakrát ročně, na Zelený čtvrtek a na sv. Martina, pořádali malé pohoštění. Při odchodu dostalo každé dítě košíček s výslužkou (v javornickém nářečí Bärkla): velikonoční pečivo z bílé mouky (v nářečí Krängel), ořechy a jablka. K Zelenému čtvrtku *patřilo i zdobení Božího hrobu* (též Svatý hrob, das Heilige Grab).

Jízda osením, Skorošice – Der Altvater, sv. 1949-51, roč. 2, 1949, čl. 2, s. 13.

Vše bylo připraveno na **Velký pátek** (Karfreitag). V ten den se držel nejpřísnější půst z celého roku; v mnoha domácnostech se jedlo jen jedno jídlo – večere. Při ranní mši, na krátký okamžik, když se četly pašije, se prý otvíraly skály se všemi poklady. Celý den proudili do kostela věřící, pomodlit se u Svatého hrobu. Jinak bylo v domech a hospodářstvích hodně práce. Sedláci měli v pašijovém týdnu napilno – pokud přálo počasí, museli dokončit jarní osev. Všude se uklízelo, zdobilo. Zakázána byla ale práce s kladivem, neboť připomínala Kristovo ukřižování. Nepřípustný byl též zpěv a smích. Věřilo se, že pokud o Velkém pátku prší, padají to z nebe slzy a věští tím suchý rok.

Bílá sobota (Karsamstag = postní sobota, ale též Ostersamstag; zdejší obyvatelstvo totiž rozlišovalo sobotní postní dopoledne a velikonoční odpoledne) byla pro věřící významným dnem. Nastal čas zmrtvýchvstání Krista a s ním symbolicky vzkříšení celé přírody. Před ranní bohoslužbou byl u kostela zapálen posvěcený oheň, v němž se svétla smrková polena. Ještě téhož dne z nich pak v každém hospodářství štípali a vyřezávali *malé velikonoční křížky* (Osterkreuzchen; ve zdejším slezském nářečí Kreisla. Ty se pak staly součástí jednoho z nejkrásnějších lidových zvyků spojených s jitem Velikonoční neděle). V pozdním odpoledni se konala slavnost Vzkříšení, při níž se opět rozezněly zvony a rozezpívaly varhany. Každý z věřících, především každá žena a dívka, měl mít o tomto svátku na sobě něco nového. Někde se při slavnostní mši svétla voda, sůl, víno, křída a někdy též jídlo: vejce, maso a pečivo. Pekl se speciální velikonoční chléb (v žulovském nářečí Gaalbruchla), mazance nebo plentce (Osterzopf) a medové pečivo.

Na celý kraj se snášela divuplná **Velká noc** (Osternacht), opředená pověrami a zvyky, a po ní ráno **Velikonoční neděle** (Ostersonntag). K Velké noci patřily především *velikonoční ohně* zapalované na kopcích. Kolem nich se často až do rána zpívalo a tančilo. Chlapci vysoko vyhazovali zapálená košťata, skákalo se přes plameny. Kdo nešel k ohni, vyrazil před svítáním na nejbližší kopec,

aby spatřil *skákání velikonočního beránka* (v žulovském nářečí Sunna-Huppa). Podle lidové tradice totiž slunce toho dne nevychází jako každý jiný den, ale z radosti nad vzkříšením Ježíše Krista si při své cestě nad lesy a kopce třikrát vesele poskočí.

Hospodáři ale museli před úsvitem obejít všechna svá osetá pole a vyprosit pro ně bohatou úrodu. K tomu posloužily *křížky z posvěceného dřeva a větvičky kočiček*. Hospodář je musel zapíchnout na pět míst pole (symbol pěti ran Kristových). Vytvářené obrazce se mnohde lišily, ale symbolika a prosby svázané s tímto zvykem byly stejné: Syn Boží se obětoval za nás a my mu v ochranu svěrujeme naši práci.

Připomeňme ještě jedinečný zvyk známý pouze z německy mluvících oblastí: *Saatenreiten* nebo *Saatengang*. Nazvěme jej *jízdou (cestou) osením nebo jízdou (cestou) rozsévačů*. Zvyk byl udržován po celá staletí a původně souvisel s oslavou nástupu jarac a s uctíváním starogermánské bohyně jara Ostary. Ještě za hluboké noci se u kostela začali scházet mužští zástupci z každého hospodářství. V čele průvodu byl nesen kříž, za ním kráčel kostelník-předříkávač modliteb a kněz, většinou též na koni, a ministranti nesoucí kostelní prapory. Následovala kapela a za ní se táhl průvod jezdců doprovázených ostatními pěšími muži a chlapi. Procesí muselo obejít všechny polnosti kolem vsi a u kapliček a křížů se vždy krátce pomodlit. Došlo k farnímu kostelu, kde byla o šesté (jinde o sedmé) hodině konána mše (Saatenmesse). Zvyk je doložen prakticky v každé vsi či městě Jesenicka.

Po návratu z kostela přišla radostná chvíle všech dětí: hledaly v zahradách *hnízda velikonočního zajíčka* s jeho dárky. Zajíc byl v německých zemích odedávna symbolem plodnosti. Vejce byla cukrová, marcipánová nebo čokoládová; později se objevovaly i čokoládové postavičky zajíčků či beránků. Vejce vařená a barvená nebo kraslice se na Jesenicku objevovaly jen zřídka (např. v Domašově). Zato zde řezníci vyráběli jako dárky pro

své zákazníky *beránky z loje nebo sádla*.

Velikonoce končily **Velikonočním pondělím** (Ostermontag) a s ním spojenou pomlázkou chlapců (Schmackustern, Schmeskostern – odtud „krásné české“ výrazy šmekustr, šmikrust a šmekustrovat). Němečtí, podobně jako čeští, koledníci doprovázeli „výprask“, jenž zajišťoval dívkám zdraví, svěžest a krásu, ale také poslušnost, některým z mnoha říkadel, povětšinou v místním slezském nářečí a mnohdy dost peprným:

„Šupy, šupy Velikonoce,
já přišel k tobě na pomlázku,
šupy, šupy jako křídou nabílený
– jen neposer si košilku,
šupy, šupy jako uhel černý
– jen nepoprď si košilku.“

(řikanka ze Žulovska; *Der Altvaterbote*, roč. 23, 1970, č. 2, s. 25. Přeložila K. Voráčová)

Jízda osením, Vidnava – Das Weidenauer Ländchen. Eine Chronik. Neuburg a. d. Donau 1986, s. 223.

Za koledu dostávali větší hoši syrová vejce (v Domašově byla vařená a barvená načerveno), kus velikonočního koláče a také skleničku velikonoční pálenky. Malí chlapi si smlsli na cukrových vajíčkách, chudší dostali i nějaký

drobný peníz. Dospělí muži chodili také rádi na „velikonoční vizitu“. Dívka, kterou by koledníci nevyšlehali, by byla na posměch.

K posledním dvěma velikonočním dnům se váže také slavnostní jídlo. Jedlo se pečené kůzlečí či jehněčí nebo vepřové maso a pekly se slezské drobenkové koláče.

Od Velikonoc do konce dubna

Velikonocemi jaro nekončilo. K období oslavy života a znovuzrození patřily další, byť ne již tak významné svátky a dny. Například i nám známý apríl (1. duben) – ten se nesl v duchu pořekadla *pošli osla, kam chceš* (schicke den Esel, wohin du willst), a tak se oslové posílali do krámu pro krabičku špendlíkového semínka, půl kila nárezu do modra, pro Ochstradium (Ochs, dreh dich um! = Vole, otoč se!) nebo pro komáří sádlo.

Na **sv. Marka** (25. dubna) a **tři dny před Nanebevstoupením Páně** (čtvrtek po 5. neděli po Velikonocích) se konala **prosebná procesí za dobrou úrodu**. Šlo o podobné průvody, jako byly velikonoční Saatenreiten, tj. procesí za ochranu před živelnými pohromami a za příznivé počasí po dobu sklizně. V případě nepříznivého počasí procesí obcházelo pouze kolem kostela. Jinak ale trvalo až dvě hodiny (Domašov, Lipová).

Poslední dubnová, tzv. **Filipojakubská**, noc (zvaná též Valpuržina, keltsky Beltine; svátek sv. Filipa a sv. Jakuba; dříve 1. květen, nyní je posunut na 3. 5.) byla svázána s mnoha lidovými pověrami a týkala se především černé magie. Lidé věřili v otvírání pokladů a byla také oslavou plodnosti. Hlavním poselstvím většiny zvyků a tradic byla ale ochrana před zlými duchy; čarodějnice vstoupily na „výsluní“ až po neblaze proslulých čarodějnických procesech. Na ochranu před nimi byly celý dům, dvůr i stáje vykropeny svěcenou vodou. Tradici filipojakubských ohňů, hořících na kopcích, však nemáme na Jesenicku doloženo. Vatry

zde byly po staletí zapalovány o Velikonocích (Osternacht; ze soboty na neděli) nebo o Svatojánské noci (před svátkem sv. Jana; 24. června). Proti všem zlým silám sloužily na Jesenicku především svěcené křížky a kočičky z Velikonoc.

(Článek v časové posloupnosti navazuje na příspěvky pojednávající o lidových zvycích severozápadního Slezska. Vyšly v KROKu č. 2 a 4/2014.)

Bohumila Tinzová od r. 1996 pracuje ve Státním okresním archivu Jeseník jako ředitelka. K lidové kultuře ji přivedl zájem o regionální dějiny Jesenicka. Narážela při nejrůznějších rešerších z literatury i z pramenů na řadu lidových zvyků, které z českého, respektive moravského prostředí neznala (pochází z obce Jedlí na Zábřežsku). Pustila se do systematického bádání a zjistila, že v české etnografii prakticky k této problematice neexistuje literatura. To byl první krok k tomu, aby se to pokusila alespoň částečně napravit. Je profesí archivářka a nikoliv etnografka, takže nejde o odbornou studii, spíše o vhled do života zdejších obyvatel – slezských Němců – do r. 1945.

b.tinzova@je.archives.cz

Velikonoční křížky v polích; Kalendář MSSGV 1985.

O sochaři Jaroslavu Přindišovi a jeho skromnosti

Necelý měsíc před svými 88. narozeninami zesnul v olomoucké Fakultní nemocnici olomoucký sochař Jaroslav Přindiš. Stalo se tak v prvních nočních hodinách v neděli 14. prosince 2014. Zemřel symbolicky na místě činu jako bezmála dobře utajený tvůrce skulptury Mateřství, instalované před pavilonem fakultní porodnice. Ani Přindišovo parte tuto skutečnost nesdělovalo.

Rodina, Unie výtvarných umělců a umělcovi nejbližší se se zesnulým důstojně rozloučili v olomoucké smuteční síni v pátek 19. prosince. Všichni si byli vědomi, že se loučí s mimořádně skromnou osobností, že Jaroslav Přindiš byl úzkostlivě spravedlivým člověkem, obdivuhodným tvůrcem a mimořádně laskavým a vnímavým občanem města a kraje. Jeho skonem se svět i život jemu nejbližším výrazně ochudil.

Velký svět Jaroslav Přindiš vnímal od mládí jako náročný, ba dokonce jako rušivý element, který lidem a zvláště jemu samému permanentně vstupoval do života a komplikoval mu jej svými požadavky, nároky, předpisy, povinnostmi a dalšími postuláty a pretencemi.

Dětství prožil Jaroslav Přindiš v Bělkovicích, kde se 4. ledna roku 1925 narodil, v harmonickém kontaktu s přírodou, a ta mu byla zdrojem poučení a životní moudrosti. Naučil se ji vnímat a rozumět jí. Bezděčně si vypěstoval schopnost se vcítovat, rozumět si se světem beze slov, vidět, co jiným zůstávalo utajeno nebo co jim jen bezvýznamně utkvělo na okraji vědomí. O světě věděl Jaroslav Přindiš mnoho, povahy lidí poznával lehce, ale vše se mu ukládalo do duše, aniž věděl, jak s tím prakticky naloží.

Přindišovy postoje a jeho počínání se vždycky odvíjely z altruistických pozic. S tím souvisel také umělcův smysl a cit pro detail. Byl vždy člověkem, na kterého

bylo možno se spolehnout. Jeho počínání však bylo do té míry nenápadné, že tím neprosul. Dokonce při shovívavě kritickém ohlédnutí za uplynulými desetiletími lze vyslovit soud, že profesní společnost umělce nedoceňovala, ani ho v systému dávných honorářů nepřeceňovala. Přírodní zázemí si vybudoval v Pohořanech, které unesly jeho hlučně náročné kamenické výkony.

Jaroslav Přindiš – sám, ale neopuštěn. Snímek ze sochařova bytu. Foto: autor příspěvku (2013).

Základ Přindišovy umělecké tvorby spočíval v dokonalém zvládnutí řemesla, v jeho případě šlo o štukatéřství. Vyučil se v Olomouci u Rudolfa Doležala staršího v jeho dílně v areálu svatovavřinském, kde zakázky pro chrámové prostory a sakrální sféru vůbec vyžadovaly reprodukční preciznost a řemeslnou dokonalost. Jaroslav Přindiš svým smyslem pro sochařské nuance jen prokazoval, jak citlivý a vnímavý je jeho přirozený naturel. Ten ho nakonec přivedl ke studiu Střední uměleckoprůmyslové školy v Uherském Hradišti a po dvou letech ke studiu sochařství na Akademii výtvarných umění v Praze. Předčasné ukončení studia nebylo způsobeno nedostatkem talentu a vloh, ale psychickým vybavením a s tím souvisejícím pocitem odpovědnosti za všechno „doma“.

Přindišova profesní kariéra byla řadu let naplnována prací ve Stavoprojektu, kde tvořil modely projektů, ponejvíce modely urbanistické. I když šlo o práci založenou na územních záměrech a přesných plánech, bylo skrze ně možno vnímat prostorové vztahy, funkčnost a proporce. Zesnulý umělec patřil k tvůrcům, kteří souběžně vytvářeli reprezentativní škálu sochařských prací, mimo jiné i busty a komorní kompozice. Připomenu jen tři jeho v Olomouci umístěná díla. Patří k nim skulptura *Ráno* z roku 1965, zasazená do prostoru sídliště v Zeyerově ulici, na počátku tohoto textu připomínané *Mateřství* z roku 1970, umístěné před porodnicí Fakultní nemocnice Olomouc, a konečně skulptura *Mezilidské vztahy*, která vznikla koncem osmdesátých let pro sídliště Nové Sady.

Umělcova sochařská tvorba je natrvalo spojena s malým a útulným ateliérem v Panské ulici č. 2. Tam umělec vytvořil tři desítky komorních plastik a unikátní graficky pojaté desky, kterým umožnil, aby se ve slunečních paprscích svými stíny doslova rozezpívaly. Přindišovo promýšlení stínů a jejich proměn nemá obdoby. O to více si uvědomujeme, jak odpo-

vědně je třeba instalovat umělcovy artefakty, aby byly maximálně využity přednosti, kterými byly tvůrčím procesem vybaveny.

Umělcův ateliér v Panské byl společenským prostorem mimořádné hodnoty. Nejčastěji v něm v roli hostů bylo vidět publicistu a básníka Aloise Rečku, malíře a grafika Vladimíra Hejzlara, sochaře a tvůrce objektů Jana Římského, sochaře Václava Neckáře, výtvarnou obdivovatelku Libuši Špičákovou, ale i další. I jejich zásluhou se stávalo posezení v Panské aktem bohémským, myšlenkově bohatým a nesmírně přátelským. Lyricky disponovaní dokonce psali k počtě Jaroslava Přindiše i verše.

Olomouc se rozloučila s Jaroslavem Přindišem jako s umělcem, jenž nikoho nezarmoutil, nikoho se nedotkl, každému přál, a koho mohl, toho obdaroval. Zaslouží si, aby dlouho zůstal v naší paměti.

Bohumír Kolář

Zápolení s živlem, komorní plastika, patinovaná sádra, v. 15 cm. Foto Bohuslav Červinka (2010).

Kreslím si dál, jak se dá...

Miroslava Urbana (*1953 v Olomouci) jsme v minulém čísle představili coby fotografa funerálních památek, zpodobitele fotografického hřbitovního dokumentu. Rozhovor níže se navrácí jednak k této etapě Urbanova života a druhak se „točí“ kolem autorovy kreslířské činnosti, v jejichž osidlech je i nadále zachycen. Jak sám říká, *jen tak si kreslí*.

Miroslav Urban

Fotograf, kreslíř, malíř, filmař, tvůrce objektů, instalací a autorských knih, příležitostným literát a kurátor. Narodil se v Olomouci, kde žije, byt jej pracovní osud zavál do západních Čech. Samouk, školské fotografické ani výtvarné vzdělání nemá. Více v KROKu 4/2014 a v katalogu *Voyeur před branou věčnosti* (Muzeum umění, Olomouc 2008); neaktuálněji také v *Listech* 1/2013.

M. U., Tibet, 1994. Foto: archiv autora.

Jak jste se k fotografování hřbitovů dostal?

Koncem sedmdesátých let při fotografování devastovaných památek jsem se ocitl na Olšanských hřbitovech v Praze. Jejich nejstarší části byly hodně zpustlé a poničené, napravuje se to zvolna dodnes. Leč velmi krásné, v tom soumravném odcházení, souznělo to s ponurostí doby i mého nitra. Druhým impulsem mi bylo zjevení se barokních náhrobků v Görlitz (tehdejší NDR). Hledal jsem místo k přespání a v nouzi zamířil na nezavřený hřbitov. V měsíčním světle se z přerostlé vegetace vynořovali šklebící se kostlivci, urputní svalovci s kosami, naondulované paní s hodinami, zkrátka expresivně-groteskní panoptikum lužického baroka. O ten zážitek jsem se chtěl podělit – a fotoaparát byl po ruce. První fotografie byly tak pochopitelně spíše o hřbitovní romantice. Systematicky jsem začal české hřbitovy dokumentovat od počátku devadesátých let.

Nemáte na hřbitovech strach?

Někde z živých. Mrtví fotografovánímu ublížit nemohou. Německé hroby v Sudetech bývaly hojně vykrádány, na západě Čech jsem před desítkami let narazil na zlodějskou partičku při práci v hrobní kapli, zrovna páčili rakev, to jsem se bál ještě na nádraží..

V 90. letech jste hodně cestoval. Bylo to za účelem poznávání hřbitovů světa?

Do listopadu 1989 jsem mohl jezdit jen po zemích socialismu, a tak jsem to pak doháněl. Systematicky jsem se pohřebištím světa nevěnoval, chybělo mi k tomu vzdělání, finance i čas. A v devadesátých letech už to tam dělali povolanější. Já si začal s českými hřbitovy i proto, že se jimi tenkrát nezabýval nikdo.

Liší se české hřbitovy od těch ostatních ve světě?

Svět hřbitovní kultury byl a do značné míry i je hodně konzervativní, dáno to vážností, s níž smrt a hlavně asi presentace rodu byla pojímána. Technologicky vzato

také není příliš možností, co na hrob postavit a ani jak to pojmut. Proto ty odlišnosti nejsou zas tak výrazné, alespoň v zemích ovlivněných katolickým křesťanstvím. V kulturách založených na jiném náboženství jsou odlišnosti výraznější, například muslimové mají na hrobech pouze nápisové desky, též židé. A pak tu jsou ty exotismy, nebeský pohřeb v Tibetu třeba – ostatky jsou na místech k tomu určených během obřadu nabídnuty dravým ptákům, hřbitovy tam nemají. Leč ty exotismy i na jiných místech rychle mizí, globalizace se projevuje i na pohřebištích. Dnešní hřbitovy jsou vesměs neodlišitelně nudné všude po světě, stovky unifikovaných deskových a nevkusných pomníčků, kterými nemá smysl se zabývat.

Které slohové období máte na hřbitovech v oblibě?

Německý barok, český klasicismus a přelom 19. a 20. století.

A země?

Svět afrického islámu s jeho despektem ku smrti. Na hrobě pár cihel či rozbitých střepeň. Pak střední a jižní Ameriku s jejich pestrobarevnými hřbitovy a dušičkovými svátky mrtvých.

Fotografickou přílohou prosincového čísla (4/2014) revue Krok byly fotografie hřbitovů Olomouckého kraje. Má zdejší hřbitovní kultura svá specifika, liší se v něčem od zbytku Čech?

Olomoucký kraj je podivně protáhlý a umělý celek, těžko nalézat jeho jednotu i na hřbitovech. Haná je konzervativně banálnější, sudetské Jesenicko s přebytkem kamene i kameníků invenčnější a zajímavější.

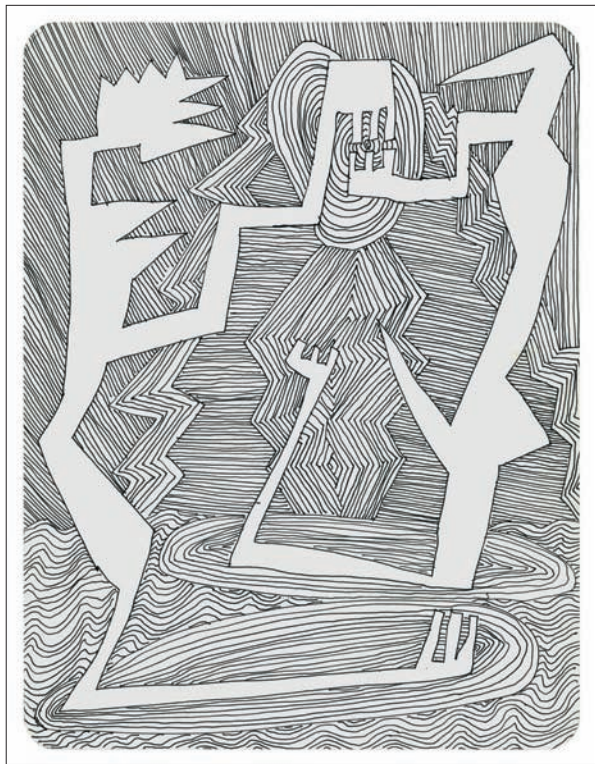
Smrt, zmar, thanatos, ale taky eros, škleb. Když jsem si pročítal katalog vaší výstavy Voyeur před branami věčnosti, kurátoři považují tyto leitmotivy ve vaší tvorbě za klíčové.

Smrt v mých kresbách možná byla kurátorům jen zřetelnější než jiné motivy, mám kvanta kreseb geometrických, abstraktních, ornamentálních, novozákonných variací... Vždy mě oslovovalo umění z pře-

lomu století, symbolismus, dekadence a barokní, tam všude se to kostlivci jen hemžilo. Tak jsem si je zprvu vypůjčoval, pak různě obměňoval. Každý se narodí a umře, ty dva póly se obejít nedají.

Zobrazování smrti ve vaší tvorbě je pocitem uhranutí? Nebo se jí bráníte, když ji neustále zpřítomňujete kresbou (také pomocí fotografií)? Či se jí vysmíváte?

V mládí je člověk smrti fascinován, k stáří rezignován. Dřív oslava jejího majestátu i vysmívání se mu, dnes se už tolik nešklebím a necukám. Es muss sein. **A Eros?** Mládí nevykouřené, jak říkával Bondy. V mém případě poněkud opožděné...

11. 3. 2004

Býváte označován jako mediurní autor...

Nějaké společné prvky by se najít daly, ale v tom základním se mýjíme, chybí mi bezelstnost či pokora zachycovat jen to, co diktováno. Mně se do kreslení vždy vloudí ironie, odstup a hlavně vlastní osoba, což se mediu nestane. Mediurní autor se nevykresluje ze svého osudu.

Proč stále to zvrtné kreslení si?

Když jsem si s kresbou začínal, dlouho se mi nedařila, určité alibi v tom bylo. Později pak vyhranění se vůči halasně vyhlášeným uměleckým projektům, s kterými se rozsypal v devadesátých letech pytel. Dnes je to pouhé konstatování, kreslím si.

Své dílo pečlivě archivujete...

Tak to připadalo těm, co o tom psali, já s těmi kvanty pokresleného papíru stále zápasím.

Jednu dobu jste tvořil předem určený počet kreseb denně. Byla v tom umanutost? Obsese, jíž nelze uniknout? Touha po dokonalosti, výstižnějších tvarech?

Nic takového, poněkud jurodivý nápad. V roce 1994 po shlédnutí výstavy Jana Smejkalů mi připadlo zábavné vyzkoušet si, jaké by to bylo dělat čtyři kresby denně po dobu jednoho roku. Brzy jsem zjistil, že to neumím jako on, kreslit si při každé příležitosti. Tak jsem ten počet pořád doháněl. Vrátil jsem se třeba z jižní Ameriky s měsíčním mankem, pak z toho byly desítky kreseb denně. S odřenými ušima jsem ty počty stihl, výsledek byl pochopitelně velmi rozkolísaný, proto jsem celek veřejně nikdy nevystavil. Jako škola v kreslení si to dobré bylo.

Cítíte se být více kreslířem nebo fotografem?.

Kreslířem, fotografování hřbitovů je vesměs neosobní.

Jste také autorem básní a drobných prozaických útvarů. Jak byste je sám charakterizoval?

Jako okrajovou záležitost, v devadesátých letech jsem psával takové legrácky týkající se osob z mého okruhu; ten se léty vytratil a nebylo pro koho ani o čem psát. Veršoval jsem vždy sporadicky. Sebrané rýmy, které jsem

vydal ku své poslední výstavě (2013), se směstnaly na desítku stránek.

V 90. letech jste se veřejnosti více otevíral na různých výstavách kreseb, objektů, dělal performance... Jak je tomu dnes? Nadále tvoříte, jak vy sám říkáte, „kreslíte si“? Proudí energie a spotřebovává se tvorbou ve vás stále?

V sladkých devadesátých bylo vícero příležitostí se presentovat; nové galerie, otevřené ledasčemu, v nich mnohdy mi naklonění vrstevníci. Vystavování bylo cosi nového, já byl mladší, neopotřebovaný, i větší idealista. Dnes příležitostí poskrovnu, i té energie ku vystavování i tvoření. Kreslím si dál, jak se dá...

Za rozhovor poděkoval Lukáš Neumann

8. 10. 2014

16. 8. 2007

31. 1. 2007

Hřebený, 28. 1. 1988

Kulturní itinerář

Vlastivědné muzeum v Šumperku Šperkovnice šumperského muzea

Galerie Šumperska (5. března – 7. června 2015)

Poprvé v historii šumperského muzea je rozmanitému fondu šperků a bižuterie věnována samostatná výstava. V Galerii Šumperska budou po několik následujících měsíců k vidění náhrdelníky, náušnice, přívěsky a řada dalších ozdob z archeologických a historických sbírek muzea.

Touha člověka zdobit se je stará téměř jako lidstvo samo. Šperk nebyl vytvářen pouze z estetických důvodů, ale také k ochranným účelům. Proto vznikaly náhrdelníky a amulety z přírodních materiálů ještě dříve, než lidé pocítili potřebu zahalit své tělo do šatu. Nejinak tomu bylo i po osídlení severní Moravy.

Nejstarší doklad šperku na severomoravském území pochází z eneolitického sídliště (2. pol. 4. tisíciletí př. n. l.) na severním okraji Moravičan, kde byl v ženském kostrovém hrobě nalezen náhrdelník vytvořený z mramorových korálek, měděných drátků svinutých do trubiček a plechových perel. Tento zdobný předmět je však pouze jedním příkladem z více než stovky exponátů, které jsou na výstavě představeny.

Cínový medailon, konec 18. století.

Ačkoliv vybrané předměty zastupují poměrně široký časový úsek od eneolitu až po současnost, cílem výstavy není chronologická prezentace jednotlivých předmětů, ale snaha přiblížit různorodé obměny šperků podle jejich typu. Vedle sebe jsou tak vystaveny pravěké i novověké ozdoby osobního charakteru (náhrdelníky, korále a korálky, brože, medailony, přívěsky, prsteny, náušnice a náramky) a není opomenut ani vlasový šperk. K vidění jsou i ozdoby tvořící součást oděvu (spony, šatové jehlice, brože, řetízky, závěsky, knoflíky a nášivky), devocionálie (růžence a křížky) i hodinky. Ke šperkům patří rovněž šperkovnice, do kterých byly cennosti ukládány, i „poklady“ – tzv. depoty, v nichž byly klenoty záměrně uschovány do země.

Převážná část vystavených šperků a bižuterie byla nalezena při záchranných archeologických výzkumech nebo je muzeum získalo darem. Doposud však byly prezentovány veřejnosti spíše jako doplňková záležitost jiných výstavních projektů a nebyla jim věnována taková pozornost jako nyní.

Lenka Kirkosová

Po stopách Malé Vídne

Město Šumperk je proslulé několika přízvisky, z nichž asi nejnámější je „Brána Jeseníků“, nedávno aktualizované o slovo „Živá“ vyjadřující široké možnosti kulturního a sportovního vyžití ve městě. Šumperku jako takovému dalo jméno původní německé „Schön Berg“ neboli „Krásný vrch“. Ale zřejmě nejlichotivější označení pochází od Jana Havelky, významného moravského buditele z Loštic, který v roce 1883 při průjezdu Šumperkem zaznamenal do svých pamětí, že „Šumperk mile překvapuje výstavností a rozkošnou polohou Vídni menší sluje“. A tak se Šumperku začalo přezdívat „Malá Vídeň“.

Šumperk se zejména ve druhé polovině 19. a na začátku 20. století nebyvale rozvíjel jak po stránce ekonomické, tak i architektonické. Čilý stavební ruch, který

významně měnil podobu města, vytvářel a přetvářel přepychové paláce, honosné vily i samotné továrny a manufaktury zdejších úspěšných podnikatelů. Ti neváhali a na stavbu svých sídel si zvali věhlasné vídeňské architekty, již se mnohdy v Šumperku i natrvalo usadili.

Jelikož se řada budov v Šumperku dochovala takřka v nezměněném stavu do dnešních dní, město Šumperk vytvořilo nový turistický produkt „Po stopách Malé Vídně“, který tyto objekty a zajímavosti s nimi související mapuje. Sestává se z prohlídkové trasy začínající v ulici

Schusterův dům (Krátká 3). V roce 1905 si drogist Adolf Schuster nechal postavit dům s obchodem podle návrhu mohelnického stavitele Johanna Kittnera. Realizovali ho šumperští stavitelé Heinrich Popp a Ernst Ulrich, kteří navrhli a provedli dominantní secesijní průčelí s reliéfem sejícím sedláka.

17. listopadu, pokračující přes Sady 1. máje, Hlavní třídu a Starobranskou ulici, vedoucí na nám. Míru a do Smetanových sadů. Celkem čtyřicet míst je tak vybaveno tabulkou s populárně-naučným textem ve třech jazycích (čeština, němčina a angličtina) a dobovou fotografií. Zájemce si tak může trasu po historickém předměstí (dnes v centru města) projít volně, pouze s mapkou, bez doprovodu průvodce. Mapka je nachystána k vyzvednutí například v informačním centru. Majitelé chytrých telefonů si mohou stáhnout interaktivní aplikaci s mapou navigovanou pomocí GPS, s podrobnějšími informacemi o domech a větším množstvím fotografií.

Samotná prohlídka začíná v ulici 17. listopadu u historizující vily lékárníka Eduarda Hackla, kde se dnes nachází městská knihovna. Italskou renesancí se inspirovali tvůrci sousedící vily Doris, pojmenované podle manželky majitele, hudebního skladatele Eduarda Chiari. Nedaleký hotel Grand od architekta Tomáše Šipky patřil k významným stavbám českého funkcionalismu a je jedním z mála příkladů tohoto architektonického stylu v Šumperku. Na blízkém nám. Svobody se nachází „Hrad marnosti“. Tak se přezdívalo vile rodiny Roberta Siegla, která se ráda na veřejnosti okázale pyšnila svým nemalým majetkem. Vedle stojící evangelický kostel, postavený v novogotickém slohu, byl dokončen v roce 1874, tedy téměř jedno století po vydání tolerančního patentu. Bývalé německé gymnázium, dnešní obchodní akademie, bylo postaveno jako výpravná budova na druhém konci nádražního bulváru – dnešní ulice 17. listopadu.

Jednou z nejzajímavějších a největších budov prohlídkové trasy je Pavlínin dvůr, dříve palác s hospodářským zázemím patřící šlechtické rodině Chiari. Dnes je sídlem Vlastivědného muzea v Šumperku. K paláci náležela i okrasná zahrada; na mapě ji můžeme najít jako Sady 1. máje. Dalším ojedinělým příkladem funkcionalistické architektury je dům Ottokara Katzera na Hlavní třídě. Dům dominuje Hlavní třídě, a právě díky jeho čistým liniím tvořených hlavně pásovými okny jej stěží lze přehlédnout. Protější šumperské divadlo bylo postaveno již v roce 1902 jako německý spolkový dům, po druhé světové válce sídlo

Severomoravského divadla. Po požáru v roce 1994 bylo rekonstruováno a nově otevřeno v roce 2000.

Prvním předměstským hotelem byl Schneiderův hotel na Hlavní třídě; dnes je tento dům obyvatelům města důvěrně znám jako „Slovan“. V jeho bezprostředním sousedství stojí historizující Eisensteinův dům a Schusterův dům s nápaditou štukovou výzdobou průčelí ve stylu secese. Krátkou procházkou Krátkou ulicí lze dojít k budově bývalého kina Maxe Saxingera. Do dnešní doby se dochoval vstupní trakt s rondokubistickými motivy. Trasa pokračuje na tzv. „Točák“, a to k první předměstské lékárně U Černého medvěda; tu vlastnil Eduard Hackl zmíněný hned u první budovy prohlídky. Významná podnikatelská

rodina Oberleithnerova vlastnila v této části Šumperka, tedy v historickém předměstí – v dnešní ul. Gen. Svobody a i Starobranské, tři velké paláce s výpravnými fasádami vyvedenými zejména v novorenesančním slohu.

Ve Starobranské ulici lze nalézt nejvýznamnější dům rytířské rodiny Terschů – starosta Friedrich von Tersch provozoval ve zmiňované budově poštovní úřad. Nám. Míru již více než sto let dominuje mohutná novorenesanční budova radnice, kterou projektovala dvojice vídeňských architektů Ludwig Schöne a Georg Berger. Na náměstí je zajímavý také dům Karla Wiatschky „U Římanky“ s plastikou Římanky v průčelí. Jeho bratr Josef Wiatschka vlastnil nárožní dům U Bílého psa, do které-

Dům „U Bílého psa“ (Bulharská 2). Drogista Josef Wiatschka si na konci 19. století koupil krásný barokní dvoupatrový dům a nechal ho zbourat. V objektu byla již v 18. století kavárna, ve 2. poschodí se nacházel velký taneční sál, hojně užívaný divadelními kočovnými společnostmi a místním mužským pěveckým spolkem. Wiatschka se rozhodl na jeho místě postavit nový objekt a na vytvoření projektu si najal v roce 1898 vídeňské architektky bratry Drexlerovy, kteří roku 1895 zpracovali plán nového gymnázia (dnešní Obchodní akademie). Architekturu pozdního historismu realizovali mladí šumperští stavitelé Heinrich Popp a Franz Hloch. Podle reliéfu psa ve štítu se nový dům jmenoval „U bílého psa“ a v přízemí Wiatschka provozoval svoji vyhlášenou stejnojmennou drogerii.

ho byla jako prvnímú domu na náměstí zavedena elektřina a kde dnes najdeme stejnojmennou kavárnu.

Podnikatelská rodina Ignáce Seidla se usadila v rozlehlém novorenesančním paláci v dnešní Hanácké ulici. Přes přílehlající veřejné Mariiny schody, které nechal Seidl v roce 1873 postavit a po své manželce pojmenovat, se lze dostat do parku Smetanovy sady. Jelikož tento park původně patřil k zámku, nazýval se Panskou zahradou. Poslední úpravy provedl Engelbert Zdenek v letech 1885–1886; k parku patřila i střelnice. Zde se naše prohlídka uzavírá.

Pokud budete mít v Šumperku volnou chvíli, projděte se touto trasou a vydejte se tak po stopách nejdynamičtějšího rozkvetu města v jeho nedávné historii. Jste srdečně zváni.

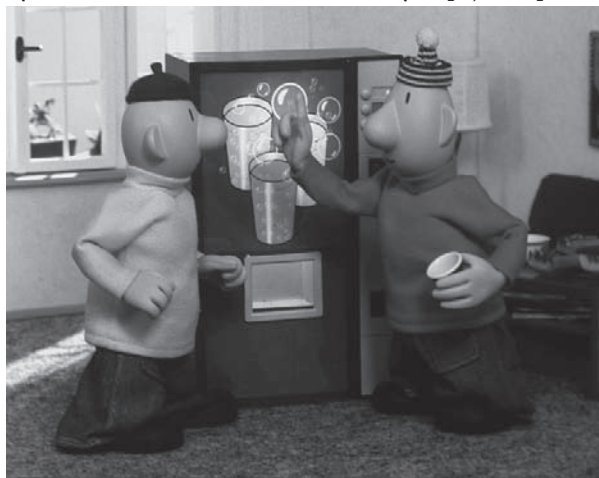
Více informací na www.sumperk.cz

Bohuslav Vondruška

Muzeum a galerie v Prostějově, p. o.

„...A je to!“ (výstavní sály Špalíček, Uprkova 18, 9. 4. – 8. 6. 2015)

Základ výstavy budou tvořit rekvizity z večerníčku PAT A MAT. Výstava je připravena k 50. výročí zahájení vysílání Večerníčku. Filmové rekvizity zapůjčila společ-

Pat a Mat, později A je to! je československý animovaný seriál o dvou nezručných kutilech, Patovi a Matovi.

nost Ateliéry Bonton Zlín a. s. K výstavě bude připraven interaktivní program pro děti a žáky z mateřských a základních škol a pro rodiny s dětmi.

Austrálie v obrazech (Výstavní sály, náměstí T. G. Masaryka 2, do 3. 5. 2015)

Rozsáhlý projekt výtvarníka Václava Ježka von Thienfeld představí na stovku jeho prací, většinou akrylů na plátně. Odrážíji barevné kontrasty a symboliku, jejichž kořeny pocházejí z dávného umění původních obyvatel Austrálie – Aboriginců. Obrazy Václava Ježka, uměleckým pseudonymem Macla Jábadbada, jsou výjimečné tím, že kromě estetického zpracování obsahují také příběhy a poučení vyjádřené symbolickými prvky. Návštěvníky jistě potěší bohatá škála optimistických barev přírody, tajemné symboly, rozmanitá australská flóra a fauna.

Filmové plakáty (7. 5. – 12. 7. 2015)

Filmové plakáty ze soukromé sbírky, jejíž těžiště spadá do období 30. let minulého století, kdy tzv. biograf zažíval svoji největší slávu. Nezbytnou součástí reklamy byl filmový plakát, který měl v průběhu vývoje kinematografie v každém období svůj specifický styl. Pro soubor představovaný na výstavě byla typická kreslená nebo kolorovaná fotografie. V období první republiky u nás působily nejenom tuzemské filmové společnosti, ale i věhlasní američtí a angličtí producenti, jejichž filmy byly propagovány prostřednictvím velmi zajímavých reklamních plakátů. Výstavu doplní dobové projektory a domácí kamery.

Obrazy Blanky Bohdanové (14. 5. – 12. 7.)

Herečka a malířka Blanka Bohdanová hledá pro svoje olejomalby a grafiky inspiraci v barvách přírody a jak sama říká – někdy jí k tomu stačí pohled z okna. Blanka Bohdanová je členkou Unie výtvarných umělců a vystavuje nejen po celé republice, ale účastnila se i zahraničních výstav ve Španělsku, Řecku, Holandsku, Polsku, Německu, Itálii, Brazílii a Japonsku.

Vlastivědné muzeum v Olomouci

Chóra – země, krajina, místo paměti... (do 5. dubna 2015)

Výstava známé olomoucké fotografky Mileny Valuškové o přírodě – krajině, o našem vztahu k zemi, kde žijeme, o prostoru, který je naším domovem.

Fenomén krajiny je v díle olomoucké autorky Mileny Valuškové zastoupen v několika podobách. Na začátku je to krajina vnímaná obecně jako široký zdroj inspirace. K prvotnímu okouzlení se pak přidává třeba přírodní detail chápaný jako silně ozvláštňený výtvarný prvek. Jindy je to magický okamžik, nečekaná situace, jejímž prostřednictvím se autorka rozhoduje k další tvorbě. Někdy se tvorba ubírá směrem experimentů s vizuálními či atmosférickými jevy, jindy nelze pominout ani výjimečnost místa, jeho příběhy a historie.

Milena Valušková se fotografii věnuje již od 80. let 20. století. V jedné z hlavních linií své tvorby se dlouhodobě zaměřuje na vyhledávání přírodních lokalit, historicky vrstevnatých a magicky ozvláštňených míst. Ta nejen dokumentuje, ale primární zážitek z návštěvy místa zmnožuje vlastní autorskou akcí, zásahem do struktury lokality, privátním obřadem. Zaniklá pohanská či raně křesťanská místa a přírodní okrsky dotváří nenásilnými zásahy ohně. Jejich centra označuje kamennými stavbičkami, poklidný přírodní rámec jemně narušuje vkládáním transparentních prvků. Inspirativní lokality vymezuje křídou či světelnými liniemi vzniklými při dlouhé expozici. Autorka svými fotografiemi poukazuje na to, jak silný umělecký zážitek vzniká v meziprostoru a ve vymezeném čase, v prostoru mezi původní nalezenou situací a nově zvoleným interpretačním jazykem, v tomto případě osobní akcí. Hovoří také o reakci místa na každou takovou osobní intervenci: „Dojde-li k tomu, že najdeme místo, které s našimi myšlenkami souzní, stane se něco opačného – místo začíná ovlivňovat nás. Drobné rituály jsou pak nejen reminiscencí na děje dávno minulé, ale i oslavou tohoto kousku země.“

Autorka viděný obraz zbytečně nekontaminuje svou přítomností. Do záznamu krajiny a míst nepromítá dobová nebo symbolická poselství, nenajdeme tu ani zátiší zmaru či důsledky řádění přírodních živlů. Krajina je však předobrazem silného zážitku, který je vizualizován s pomocí minimálních, nesložitých prostředků. Valušková se záměrně vyhýbá zachycení těch rysů, které by přispěly k odhalení a identifikaci místa; situace jsou univerzální. Svá teritoria, zrovna tak jako své pocity, si hájí.

Štěpánka Bielezová

Salvador Dalí / Výběr z díla (do 31. května 2015)

Téměř tři stovky děl jednoho z nejslavnějších a zároveň nekontroverznějších umělců 20. století dávají nahlédnout do fantastického světa snů, symbolů a metafor

Vesnice objektivem [28] (do 18. dubna 2015)

Výstava fotografií, která je výsledkem dvouletého projektu, při němž pět fotografů Skupiny [28] prezentuje pět osobitých pohledů na život současné vesnice v jižních a východních Čechách, v okolí Příbrami, na jižní Moravě a také na Hané.

Sídlišť F1 na Nové Ulici; foto: J. Juryšek, 1973. Fotoarchiv Vlastivědného muzea v Olomouci.

Příběh paneláku v Olomouckém kraji

(28. dubna – 10. července 2015; náměstí Národních hrdinů/třída Svobody)

Exteriérová výstava představí různorodou čtveřici olomouckých sídlišť a doplní ji portrétem jednoho přerovského. Sídliště Norská, stavěné ještě tradičními technologiemi, reprezentuje první poválečnou soustředěnou výstavbu v Olomouci. Ve druhé polovině 60. let vznikly projekty sídlišť F1 na Nové Ulici a menšího sídliště na Svatém Kopečku. První z nich zastupuje charakteristickou kompozici bodových a deskových domů ozvláštěnou dominantou obytného vodojemu. Druhé, z cihel a se sedlovými střechami, se od panelové prefabrikace okatě distancuje. Soumrak sídlišť, ale zároveň inovaci v urbanistickém řešení a typu konstrukční soustavy, nám přiblíží soubor Lazce z počátku 80. let. Výběr doplní přerovské sídliště Šířava z první poloviny 60. let, dvojče olomoucké třídy Kosmonautů.

Další informace: www.panelaci.cz. Svůj panelák můžete představit na www.facebook.com/panelaci. Nabídka programů pro školy: www.panelaci.cz/stranka/pro-skoly.

Pozvánka na slavnostní předávání „Cen Olomouckého kraje za přínos v oblasti kultury za rok 2014“

Olomoucký kraj každoročně uděluje Ceny Olomouckého kraje za přínos v oblasti kultury. Ocenění budou předávána v kategoriích Cena za celoživotní přínos (dvorana slávy), a to v oborech hudby, výtvarného umění, divadla, filmu, rozhlasu a televize a literatury; dále půjde o kategorie Cena za výjimečný počín v oblasti tradiční lidové kultury, Cena za výjimečný počín v oblasti ochrany a popularizace kulturních hodnot, Osobnost roku a Cena veřejnosti.

I v letošním roce kraj připravil zvláštní kategorii těchto cen určenou přímo občanům. Cena veřejnos-

ti Olomouckého kraje za výjimečný počín v oblasti kultury v roce 2014 je tedy jediná kategorie, ve které o udělení ceny nerozhoduje Zastupitelstvo Olomouckého kraje, ale přímo široká veřejnost svým hlasováním prostřednictvím internetu. Občané si mohli vybrat ze souboru 10 kulturních počínů, které si zaslouží mimořádnou pozornost. Předávání cen se uskuteční v Městském divadle v Prostějově dne 9. dubna 2015.

(lun)

=====

Errata:

V příspěvku o fotografiích funerálních děl Miroslava Urbana (KROK č. 4/2014) opravujeme chybnou lokaci tří děl na Urbanových fotografiích, která byla patrně způsobena použitím fotografií staršího data (před r. 1996, kdy byl odtržením od okr. Šumperk obnoven okr. Jeseník):

- 1) s. 40 – Bernartice (okr. Jeseník), hřbitov, hrobka fam. Latzel
- 2) s. 41 – Javorník (okr. Jeseník), hřbitov, fam. Weiser, Adolf, 1926
- 3) s. 42 – Skorošice (okr. Jeseník), hřbitov, Emilie Jincler, 1934 (autorem sochy byl akademický sochař Engelbert Kaps)

Za upozornění děkujeme Bohumile Tinzové, která k uveřejněným fotografiím ještě doplňuje: „Socha Krista (s. 43) je opravdu nádherná a je dokladem toho, že hřbitovy – nejen ve velkých městech, a na Jesenicku to platí obzvlášť, – jsou mnohdy významnými sochařskými galeriemi v plenéru. Bohužel, mnohá tato funerální díla byla po 2. světové válce zničena...“

Čtenářům a Miroslavu Urbanovi se tímto omlouváme.

ŠPERKOVNICE

ŠUMPERSKÉHO MUZEA

5. BŘEZNA - 7. ČERVNA
GALERIE
ŠUMPERSKA

MUZEUM
ŠUMPERK

Vesnice objektivem

28

Jiří Havrda, Míša Hrubá, Jana Hunterová, Petr Kadlec, David Mužík, Irena Vězdová

www.28mm.cz

6. 3. - 18. 4. 2015
Vlastivědné muzeum v Olomouci

muo
muzeum
umění
olomouc

kunstmuseum
moritzburg
halle (saale)

AENIGMA

STO LET ANTROPOSOFICKÉHO UMĚNÍ

HUNDERT JAHRE ANTHROPOSOPHISCHE KUNST

MUZEUM UMĚNÍ OLOMOUC

19/3 – 26/7/2015

KUNSTMUSEUM OLMÜTZ | 19. MÄRZ – 26. JULI 2015

DENISOVA 47, OLOMOUC

OTEVŘENO DENNĚ KROMĚ PONDĚLÍ

OD 10 DO 18 HODIN | V NEDĚLI VOLNÝ VSTUP

GEÖFFNET TÄGLICH AUSSER MONTAG VON 10.00 BIS 18.00 UHR

SONNTAG EINTRITT FREI

www.olmuart.cz

PARTNER / PARTNER

MEDIÁLNÍ PARTNER / MEDIALE PARTNER

